İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHSEL ÇEVREDE GÖRSEL PEYZAJ KALİTE DEĞERLENDİRMESİ İSTANBUL YEDİKULE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Hanzade Kuğu TÜFEKÇİOĞLU

Anabilim Dalı : PEYZAJ MİMARLIĞI

Programı : PEYZAJ MİMARLIĞI

HAZİRAN 2008

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHSEL ÇEVREDE GÖRSEL PEYZAJ KALİTE DEĞERLENDİRMESİ İSTANBUL YEDİKULE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Hanzade Kuğu TÜFEKÇİOĞLU
(502041756)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 5 Mayıs 2008
Tezin Savunulduğu Tarih : 9 Haziran 2008

Tez Danışmanı: **Prof.Dr. Ayşe Sema KUBAT**

Diğer Jüri Üyeleri **Prof.Dr. Mehmet OCAKÇI**

Y.Doç.Dr. Senem DEVİREN

HAZİRAN 2008

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanma sürecinde bana en büyük desteği veren, çalışmayı yönlendiren, bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen, hocam Sayın Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT'a, tüm sabrı, yardımları, emeği ve desteği için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tezin hazırlanması sürecinde manevi destek veren ve çalışmama destek olan Şehir Plancısı Hilay ATALAY'a teşekkür ederim.

Tez çalışmamın başlangıcından beri yanımda olan, beni yönlendiren ve destek olan Araş. Gör. İrem AYRANCI'ya teşekkür ederim.

Ayrıca her türlü zorluğu ve sorunu aşmamda en büyük desteğim olan Mimar – Şehir Plancısı Mustafa BAŞ'a, tez çalışmam süresince de hep yanımda olduğu ve bana destek olduğu için teşekkür ederim.

Son olarak tüm hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmanın tamamlanmasında da her türlü maddi, manevi yardım ve desteği benden hiçbir zaman esirgemeyen ANNEME ve BABAMA sonsuz sabrı için teşekkür ediyorum.

Haziran, 2008 Hanzade Kuğu TÜFEKÇİOĞLU

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ **v**
ŞEKİL LİSTESİ **vi**
ÖZET **viii**
SUMMARY **ix**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Çalışmanın Amacı 2
1.2. Çalışmanın Kapsamı 3
1.3. Çalışmada İzlenen Yöntem 4

2. TARİHSEL ÇEVRE İLE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİ İLİŞKİSİ **6**
2.1. Genel Kavramlar 10
2.1.1. Algılama 10
2.1.1.1. Çevresel Algı 12
2.1.1.2. Mekansal Algı 14
2.1.1.3. Görsel Algı 15
2.1.2. Estetik ve Kalite 16
2.1.2.1. Estetik 16
2.1.2.2. Kalite 17
2.1.3. Tarihsel Çevre 19
2.2. Tarihsel Çevrede Kalite Ölçütlerinin Belirlenmesi 21
2.2.1. Tarihsel Çevrenin Başlıca Karakteristikleri 22
2.2.2. Tarihsel Çevre Başlıca Kalite Ölçütleri 26
2.3. Bölüm Değerlendirmesi 28

3. GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİNİN ANALİZİ **30**
3.1. Görsel Peyzaj Kalitesi ve Estetiği 30
3.2. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi 31
3.3. Görsel Peyzaj Kalitesini Değerlendirmede Daha Önce Yapılmış Çalışmalar ve Yöntemler 33
3.3.1. Objektivist Paradigma 36
3.3.1.1. Uzman Yaklaşımı 36
3.3.1.2. Biyolojik Odaklı - Ekolojik Yaklaşım 37
3.3.2. Subjektivist Paradigma 42
3.3.2.1. Algıya Dayalı Yaklaşım 43
3.3.2.2. Sosyo - Kültürel Yaklaşım 44
3.3.3. Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Karşılaştırılması 47
3.4. Bölüm Değerlendirmesi 48

4. GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİNİ DEĞERLENDİRMEDE YÖNTEM ÖNERİSİ **51**
4.1. Görsel Peyzaj Kalitesini Değerlendirme Yönteminde Teorik Çerçeve 55
4.2. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Yönteminde Soyutlama Analizi 56
4.2.1. Görsel Kavramlar 58
4.2.2. Görsel Kavramların Soyutlama Çerçevesi 61
4.3. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Yönteminde Puanlama Sistemi 69

4.4. Bölüm Değerlendirmesi 70

5. YEDİKULE ÖRNEK ALANINDA GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 72
5.1. Yedikule ve Çalışma Alanının İstanbul Metropolü İçindeki Konumu 72
5.2. Tarihsel Süreç İçinde Tarihi Yarımada ve Yedikule 74
5.2.1. Tarihi Yarımada 74
5.2.2. Yedikule 78
5.2.3. Yedikule ve Çalışma Alanının Geçmiş Yıllarına Ait Hava Fotografları 85
5.3. Yedikule ve Çalışma Alanının Özellikleri 89
5.4. Yedikule Örnek Alanının Tanımlanması 97
5.5. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Yöntem Önerisinin Yedikule Örnek Alanına Uygulanması 98
5.5.1. Örnek Alan 1 Görsel Kalite Değerlendirmesi 99
5.5.2. Örnek Alan 2 Görsel Kalite Değerlendirmesi 104
5.5.3. Örnek Alan 3 Görsel Kalite Değerlendirmesi 109
5.5.4. Örnek Alan 4 Görsel Kalite Değerlendirmesi 114
5.6. Bölüm Değerlendirmesi 120

6. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME 122
KAYNAKLAR 131
ÖZGEÇMİŞ 136

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1: Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Özeti (Lothian, 1999) 47
Tablo 3.2: Peyzaj Tipolojileriyle Paradigmaların Karşılaştırması (Lothian, 1999).... 48
Tablo 3.3: Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Karşılaştırması (Lothian,1999) 48
Tablo 4.1: Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 1 52
Tablo 4.2: Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası 52
Tablo 4.3: Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2 53
Tablo 4.4: Görsel Kavramlar, Çeşitli Kaynaklarda Kullanılan Sinonimleri ve Bunların Referansları (Tveit ve diğ., 2006) 59
Tablo 5.1: Örnek Alan 1 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması 101
Tablo 5.2: Örnek Alan 1 Değerlendirme Puan Tablosu 1 102
Tablo 5.3: Örnek Alan 1 Puan Skalası 103
Tablo 5.4: Örnek Alan 1 Değerlendirme Puan Tablosu 2 103
Tablo 5.5: Örnek Alan 2 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması 106
Tablo 5.6: Örnek Alan 2 Değerlendirme Puan Tablosu 1 107
Tablo 5.7: Örnek Alan 2 Puan Skalası 108
Tablo 5.8: Örnek Alan 2 Değerlendirme Puan Tablosu 2 108
Tablo 5.9: Örnek Alan 3 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması 111
Tablo 5.10: Örnek Alan 3 Değerlendirme Puan Tablosu 1 112
Tablo 5.11: Örnek Alan 3 Puan Skalası 113
Tablo 5.12: Örnek Alan 3 Değerlendirme Puan Tablosu 2 113
Tablo 5.13: Örnek Alan 4 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması 116
Tablo 5.14: Örnek Alan 4 Değerlendirme Puan Tablosu 1 117
Tablo 5.15: Örnek Alan 4 Puan Skalası 118
Tablo 5.16: Örnek Alan 4 Değerlendirme Puan Tablosu 2 118
Tablo 5.17: Genel Değerlendirme Puan Tablosu 1 119
Tablo 5.18: Genel Değerlendirme Puan Tablosu 2 119
Tablo 6.1: Örnek Alan 1 Puan Skalası 126
Tablo 6.2: Örnek Alan 2 Puan Skalası 127
Tablo 6.3: Örnek Alan 3 Puan Skalası 127
Tablo 6.4: Örnek Alan 4 Puan Skalası 128

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1: Tez Akış Şeması 5
Şekil 2.1: Gestalt İlkeleri (Önem, 2004) 12
Şekil 2.2: Çevre Algısı (Rapoport, 1977) 12
Şekil 2.3: Çevresel Algılamanın Süreci (Şentürer, 1995) 13
Şekil 2.4: Bruges, Eski Kent Dokusu (Cohen, 2001) 22
Şekil 2.5: Assissi Tarihi ve Mimari Değeri Olan Meydan (Cohen, 2001) 23
Şekil 2.6: İtalya – Arrezo'dan Dar bir Sokak (Cohen, 2001) 24
Şekil 2.7: İtalya – Venedik , Kanal (Cohen, 2001) 24
Şekil 2.8: Boston - İspanya – İtalya'dan Görünüşler (Cohen, 2001) 25
Şekil 2.9: Tarih boyunca bölgesel farklılıklara göre kullanılan materyaller (Cohen, 2001) 27
Şekil 2.10: Litvanya – Riga , Açık kentsel strüktür (Cohen, 2001) 28
Şekil 3.1: Peyzaj Kalite Kavramı Modeli (Daniel, 2000) 30
Şekil 3.2: Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Arasındaki İlişki (Lothian,1999) 49
Şekil 4.1: Görsel Peyzaj Kalitesini Değerlendirme Yöntemi Önerisi Akış Diyagramı 54
Şekil 4.2: Kavramdan Göstergeye Doğru Giden Soyutlama (Tveit ve diğ., 2006) ... 56
Şekil 4.3: Teoriden Pratiğe Dönüşen Soyutlama 57
Şekil 5.1: Çalışma Alanının İstanbul İçerisindeki Konumu (www.wikimapia.com) 72
Şekil 5.2: Çalışma Alanının Tarihi Yarımada İçerisideki Konumu (www.wikimapia.com) 73
Şekil 5.3: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi (www.wikimapia.com) 73
Şekil 5.4: Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi (Kuban, 1996) 74
Şekil 5.5: Konstantinopolis Planı 450 – 1453 (Kuban, 1996) 75
Şekil 5.6: Fetih Sonrası Yarımada Planı 1453 – 1520 (Kuban, 1996) 76
Şekil 5.7: 1520 – 1603 Arası ve 1730 – 1789 Arası (Kuban, 1996) 76
Şekil 5.8: 1923 – 1950 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996) 77
Şekil 5.9: 1950 – 1960 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996) 77
Şekil 5.10: Yedikule Hisarı Krokisi 80
Şekil 5.11: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 1946 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr) 85
Şekil 5.12: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 1966 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr) 86
Şekil 5.13: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 1982 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr) 87
Şekil 5.14: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 2005 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr) 88
Şekil 5.15: Çalışma Alanı Kentsel Kimlik Öğelerini Gösteren Hava Fotoğrafı (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr) 89
Şekil 5.16: Kara Surları (www.wowturkey.com) 90
Şekil 5.17: Yedikule Hisarı Konser Alanına Dönüşmeden Önceki hali (www.wowturkey.com) 91
Şekil 5.18: Yedikule Hisarında Konser Alanı (www.wowturkey.com) 92
Şekil 5.19: Transportör Fırınlar ve Fırınlar 93

Şekil 5.20: Yedikule Gazhanesi Tesislerini Gösteren Kroki (Kut, 2007) 94
Şekil 5.21: Sahil Yolu – Kennedy Caddesi 95
Şekil 5.22: Yedikule TCDD Vagon Bakım ve Onarım Alanı 1..... 96
Şekil 5.23: Yedikule TCDD Vagon Bakım ve Onarım Alanı 2..... 96
Şekil 5.24: Örnek Alanların Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com) ... 97
Şekil 5.25: Örnek Alan.1. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com) 99
Şekil 5.26: Örnek Alan.1. Fotoğraflar 1..... 99
Şekil 5.27: Örnek Alan.1. Fotoğraflar 2..... 100
Şekil 5.28: Örnek Alan.2. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com) 104
Şekil 5.29: Örnek Alan.2. Fotoğraflar 1..... 104
Şekil 5.30: Örnek Alan.2. Fotoğraflar 2..... 105
Şekil 5.31: Örnek Alan.3. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com) 109
Şekil 5.32: Örnek Alan.3. Fotoğraflar 1..... 109
Şekil 5.33: Örnek Alan.3. Fotoğraflar 2..... 110
Şekil 5.34: Örnek Alan.4. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com) 114
Şekil 5.35: Örnek Alan.4. Fotoğraflar 1..... 114
Şekil 5.36: Örnek Alan.4. Fotoğraflar 2..... 115

TARİHSEL ÇEVREDE GÖRSEL PEYZAJ KALİTE DEĞERLENDİRMESİ
İSTANBUL YEDİKULE ÖRNEĞİ

ÖZET

Tarihi dokuya sahip kentler; kentleşme sürecine uyum sağlayamadıkları için, bu kentlerde fiziksel çevre şartlarının çok iyi olmadığı gözlenmektedir. Hızlı ve kontrolsüz gelişmelerin sonucunda yıpranmaktadırlar. Bu yüzden, özellikle tarihi kent dokusuna sahip bunun yanında tarihi ve mimari yapıları içeren kentlerde kaliteyi arttırıcı yönde planlamalar ve koruma çalışmalarının yapılması gerekmektedir. 1950'lerle beraber kentleşme sürecine giren İstanbul'da çevresel kalitesi düşük alanlar oluşmuştur. İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkent'i olma vizyonu da, çevre kalitesinin yüksek olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada tarihi kent dokusuna sahip, önemli tarihi ve mimari değerler içeren İstanbul / Yedikule Örnek Alanı seçilmiştir. Bu hedef doğrultusunda, mevcut tarihi kent dokusunun ve onu çevreleyen yapıların görsel kalitesinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, tarihsel çevrede görsel peyzaj kalite değerlendirilmesi yapılmış ve bunun sonucunda görsel peyzaj kalite değerlendirmesine bir yöntem önerisi getirilmiştir.

Çalışmada öncelikle, tarihsel çevrenin estetik kalitesinin algılanması incelenmiş daha sonra tarihsel çevre ile kentsel yaşam kalitesi ve peyzaj kalitesi ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu ilişki bütünü irdelendikten sonra, görsel peyzaj kalite değerlendirmelerinde daha önce yapılmış çalışmalar ve yöntemler irdelenmiş, böylece yöntemin gelişmesi şekillenmeye başlamıştır. Tüm bu incelemelerin sonucunda, görsel peyzaj kalite değerlendirmesi yöntemi ortaya konulmuştur. Yapılan yöntem önerisi bütünleşik bir yöntemdir. Bu yöntem üç aşamalıdır, öncelikle; teorik çerçeve oluşturulmuş ve değerlendirmede kullanılacak kavramlar belirlenmiştir, bu kavramlar; *tutarlılık, okunabilirlik, komplekslilik, geçicilik, tasvir edilebilirlik, sahip çıkma, tarihsellik, doğallık, görsel ölçek ve mekan duygusu'dur.* Çalışma alanında bizzat incelemede bulunularak kavramlar değerlendirildikten sonra fotoğraflar çekilmiş, bu fotoğraflar ve hava fotoğraflarıyla ekolojik ve sosyal değerler de göz önünde bulundurularak kavram göstergeleri üzerinden oluşturulan puanlama sistemi kullanılarak değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak, Yedikule Örnek alanında, eksiklik olan görsel peyzaj kalite kriterleri saptanarak bunların iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuş ve görsel peyzaj kalite değerlendirme çalışmasının yaşam kalitesini artırıcı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu amaçla yapılacak çalışmalarla kalite kriterlerinin yükseltilebileceği vurgulanmıştır.

VISUAL LANDSCAPE QUALITY ASSESSMENT IN HISTORICAL ENVIRONMENT ISTANBUL YEDİKULE AS A CASE STUDY

SUMMARY

It can be seen that the physical environmental conditions are not good in the cities which have historical pattern just because they are not compatible to the process of urbanization. They get worn-out as a result of fast and uncontrolled improvements. Therefore, it is necessary to work out on planning and conservation to increase quality especially the cities which have historical pattern and at the same time cities consisting of historical and architectural buildings. In 1950s low quality environmental areas generated in Istanbul by the process of urbanization and Istanbul requires high quality environment to be able to be 2010 Europe capital of culture. For this reason, on this study the area of Yedikule which has historical pattern and consists of important historical and architectural values was chosen as an example. In this way the target was determined by examining quality of existing historical urban pattern and the buildings which surround this area .On this study, it was done landscape quality examination and as a result of this it was advised a method for that.

Initially, it was looked into esthetic quality of historical environment and then relationship between quality of landscape and urban life with historical environment. Than, the studies included visual landscape assessment were examined. All the investigation for these studies it was found out a method called visual landscape quality assessment. This is an integrated method. In this method, there are some visual concepts; coherence, legibility, complexity, ephemera, imageability, stewardship, historicity, naturalness, visual scale and sense of place. After determining to use these concepts, pictures were taken in the area and the area also examined to make assessment by these concepts. Through photographs which were taken and aerial photographs the area were assessed with the scoring methodology.

In conclusion, in the area of Yedikule it was advised some treatment methods by fixing where the places lacked of visual landscape environmental criteria and was found out how effective visual landscape assessment is for the quality of life.

1. GİRİŞ

Kentler ve toplumlar, ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak sürekli bir değişim içindedirler. Hızla meydana gelen sanayileşme bunun akabinde gelen hızlı kentleşme, kentlerdeki geleneksel dokudaki yapısal değişimi de hızlandırmaktadır. Bu nedenle kentler, tarihsel kimliğini yitirmeye başlamışlardır.

Mimari ve kentsel tasarımlarda yapılan tasarımın kimin için olduğu, hangi koşullar için yapıldığı, nasıl bir çevre yaratacağı veya yarattığı, nasıl bir mekan oluşturulmak istendiği sorularına çok net cevaplar alınamamaktadır. Aslında mimar, şehir plancısı ve peyzaj mimarları ekolojik, sosyal ve fiziksel verilere dayalı tasarımlarında kaliteli bir yaşam çevresi oluşturmayı hedeflemelidirler. Çoğu zaman kaliteli bir yaşam çevresinden söz edilememesinin nedeni tasarım sürecinin başlangıcından itibaren problemin doğru bir şekilde ortaya konulamamasıdır. Bu problemin tam olarak ortaya konulabilmesi için *"çevre kalitesi"* kavramı üzerinde durulması gerekmektedir.

Kent nüfusunun giderek artması çevre kalitesi konusunun daha fazla ciddiye alınması gerektiğinin bir göstergesidir, çünkü kalite anlayışının en önemli faktörü insandır. Kentsel, mimari ve peyzaj tasarımlarının birincil amacı insanların yaşam kalitesini arttırmak ve insanların gereksinimlerini karşılamak olmalıdır. Kentsel çevrede kalite kavramı, çevreyi oluşturan her bir öğede ve bu öğelerin bütününde aranmalı ve değerlendirilmelidir.

Kentsel çevre tasarlanmadan önce, mutlaka tasarım aşamasına geçilmeden o alanın değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme çalışmasında da esas amaç yaşamsal ve çevresel kalite olmalıdır.

Tarihi ve mimari açıdan zengin eski kent dokularında, "açık alanlar ve peyzaj" kentsel çevre kalitesi kapsamında birincil irdelenmesi gereken konulardır. Tarihi çevrede, kentsel yaşam kalitesi, çevresel kalite ve görsel kalitenin yükseltilebilmesi için öncelikle kalite kriterlerinin ortaya konulması ve bunların en ince detayına kadar değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece sorunlu olan kalite kriterleri tespit edilebilmekte, ve geleceğe yönelik kalite kriterlerini yükseltici öneriler getirilebilmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Kentsel çevre tasarlanırken, hedef insanların yaşam kalitesini yükseltmektir. Ancak, genelde bu hedefe ulaşılmaya çalışılırken kentleşme sürecinde sorun ortaya çıkmaktadır. Özellikle tarihi alanlar bu kentleşme sürecine uyumda güçlü çekmektedir.

Tarihi çevreler geçmiş yaşam tarzlarına göre oluşmuştur. Bu şekilde meydana gelen tarihsel çevrelerdeki açık alanların; tarihi ve mimari değeri yüksek olan yapılara uyum sağlayacak ve gelişmiş teknoloji ile insanlara yüksek yaşam kalitesine sahip, konforlu mekanlar sunacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Kentsel yaşam kalitesi; sosyal, ekonomik ve çevresel performansla ilgili olduğu gibi, asıl fiziksel, yaşam çevrelerinin niteliği, tasarım değerleri ile ilgilidir. Kaliteli bir yaşam için, kültürel ve sosyal altyapının fiziksel açıdan iyi bir şekilde kurgulanması gerekmektedir.

Bu doğrultuda; bu çalışmadaki amaç, tarihsel çevrede görsel peyzaj kalitesini değerlendirmek için bir çalışma sistematiği ortaya koymaktır. Böylece, eksiklik olan görsel kalite kriterleri belirlenerek bunların iyileştirilmesine yönelik olan bir çalışma için altlık sağlanacaktır.

Görsel peyzaj kalitesinin biçimsel değerlendirme ihtiyacı çevre yönetimi için de sürekli artmaktadır. Çevresel yönetim kararları için, peyzaj kalite değerlendirilmesi daha teknik ve daha niceliksel olmaktadır. Bu bağlamda, hangi kentin, çevrenin, görüntünün estetik olarak daha iyi olduğunu saptamak yeterli olmamakta, esas önemli olan ne kadar estetik olduğuna karar verilmesidir.

Bu doğrultuda, görsel peyzaj kalite değerlendirilmesi için bütünleşik bir yöntem önerilmektedir. Bu yöntem önerisini uygulamak için; bünyesinde tarihsel ve mimari değer bakımından zengin eski kent dokusu, tarımsal alan, sahil parkı ve sanayi alanı bulunduran, hızlı bir değişim geçiren ve tarihsel çevre dokusunun git gide tahribe uğradığı Yedikule Örnek Alanı seçilmiştir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Temelde altı ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde; konuya giriş yapılarak, tezin amacı, hedefleri ve çalışmada izlenen yöntem belirtilmiştir.

İkinci bölümde; tarihsel çevre ile kentsel yaşam kalitesi ve görsel peyzaj kalitesi irdelenmiş, daha sonra tarihsel çevrede kalite kriterlerinin nasıl belirlenmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda, ilk olarak algı, estetik ve kalite, tarihsel çevre kavramları incelenerek tarihsel çevrede estetik kalitenin algılanma olgusu ve süreci ortaya konulmuştur. Daha sonra tarihsel çevrenin başlıca karakteristikleri ve tarihsel çevre kalitesini ölçmede kullanılan başlıca kriterler sunulmuştur.

Üçüncü bölümde; görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde daha önce yapılmış çalışmalar ve kullanılan yöntemlere değinilmiştir. Kullanılan yöntemlerden, ilk önce objektivist paradigma ve bunun alt yaklaşımları; uzman yaklaşımı ve biyolojik odaklı – ekolojik yaklaşım; ikinci olarak da subjektivist paradigma ve altyaklaşımları olan algıya dayalı yaklaşım ve sosyo kültürel yaklaşım anlatılmıştır. Daha sonra bu iki paradigmanın karşılaştırması yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; görsel peyzaj kalitesini değerlendirme için bir yöntem önerilmiştir. Bu yöntemde öncelikle teorik çerçeve belirtilmiştir. Daha sonra görsel kavramlar ve görsel kavramların soyutlama çerçevesi irdelenerek, yöntemin soyutlama analizi kısmı anlatılmıştır. Bunun devamında ise görsel peyzaj kalite değerlendirme yönteminde ortaya konan puanlama sistemi açıklanmıştır.

Beşinci bölümde; dördüncü bölümde önerilen görsel peyzaj kalitesini değerlendirme yöntemi Yedikule Örnek Alanı'na uygulanmıştır. Bu uygulamaya geçmeden önce Yedikule'nin İstanbul Tarihi Yarımada'da konumu ve özellikleri anlatılmış ve tarihi süreç içinde bu alanın gelişimi incelenmiştir. Bundan sonra, Yedikule'de seçilen örnek alan önce bütün olarak daha sonra dört bölüm halinde tanımlanmıştır. Bunların sonucunda da Yedikule Örnek Alanı'nda önerilen görsel peyzaj kalite değerlendirme yöntemi irdelenmiştir.

Her bölümün sonunda bölüm değerlendirilmesi yapılmakla beraber, en son tüm çalışmayı kapsayan genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1.3. Çalışmada İzlenen Yöntem

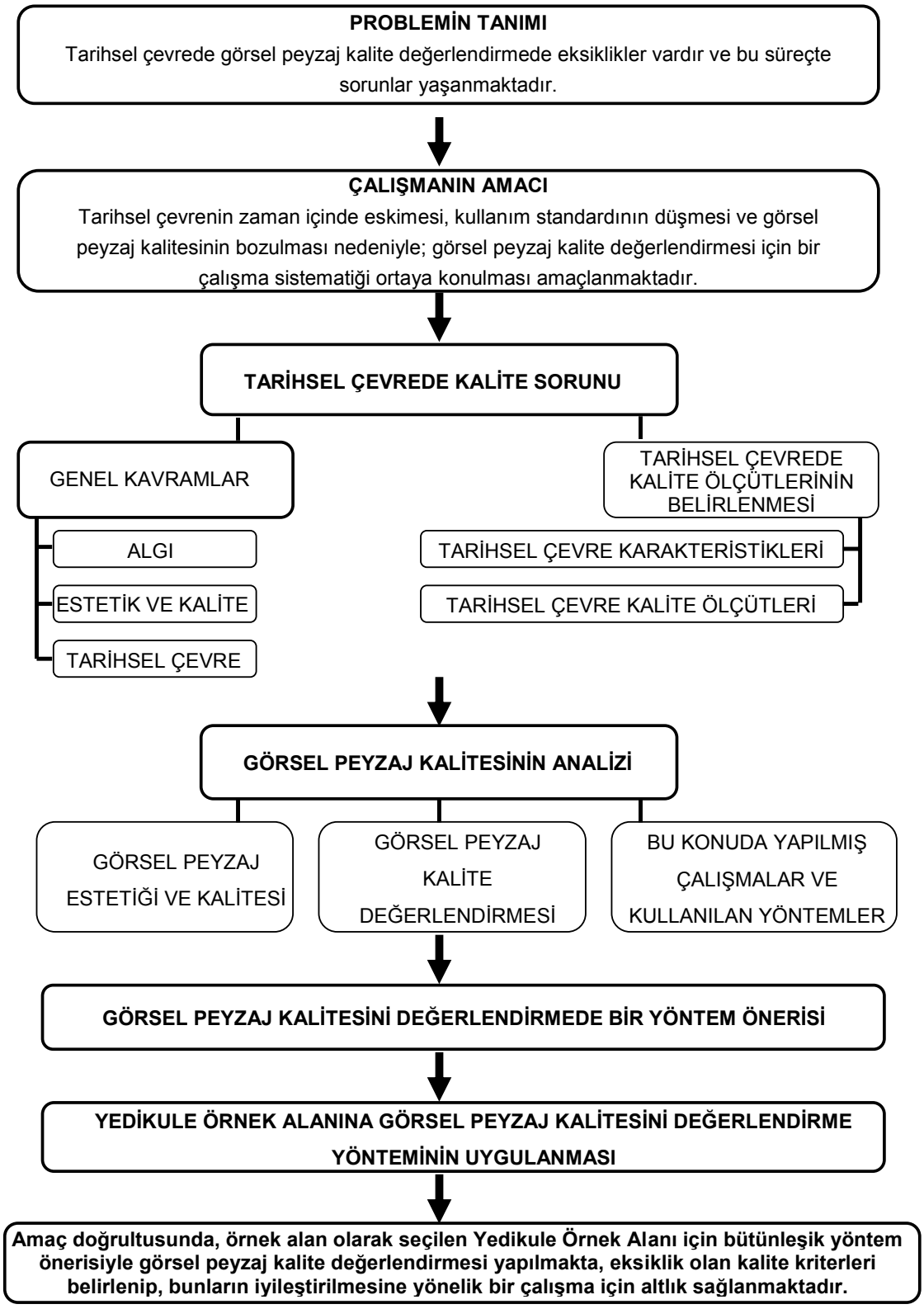
Tarihsel çevrede görsel peyzaj kalite değerlendirmesine bir yöntem önerisi getirmek ve bunu Yedikule örnek alanında incelemek için hazırlanan bu çalışma 3 ana koldan ele alınmıştır.

İlk olarak, bir literatür taraması ile bu konuda Dünya'da ve Türkiye'de yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu konuyla ilgili genel bilgiler derlenmiştir. Elde edilen bilgiler sistematik bir biçimde düzenlenmiştir. Çalışmada ortaya konan ölçütler bunların sonucunda elde edilmiştir. Buna göre kavramsal bir çalışma yapılmış, 10 ana kavram literatürde incelenmiştir. Bunlar; *tutarlılık, okunabilirlik, komplekslilik, geçicilik, tasvir edilebilirlik, sahip çıkma, tarihsellik, doğallık, görsel ölçek ve mekan duygusu* kavramlarıdır. Bu kavramlar dört seviyeli hiyerarşik bir soyutlamayla, soyuttan somut hale dönüştürülerek sayılabilen ve ölçülebilen kavramlar haline dönüştürülmüştür.

İkinci olarak ise, örnek alanın mevcut durumunun ortaya konabilmesi için yerinde yapılan gözlemler, incelemeler, araştırmalar yapılmış, alanın fotoğrafları çekilmiştir. Bu incelemeler ve değerlendirmelerle tezin teorik kısmı bu alanda sorgulanmıştır.

Üçüncü olarak da, görsel peyzaj kalite değerlendirmesi için bütünleşik bir yöntem önerilmiştir. Bu yöntemde, öncelikle teorik çerçeve ele alınmıştır. Daha sonra çalışma alanında inceleme yapılmış, alanın fotoğrafları çekilmiş ve teorik çerçevede kullanılan kavramlar bu alanda incelenmiştir. Alan çalışması bölümünden sonra; alanda çekilen fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden teorik çerçevede değerlendirilmek istenilen kavramların göstergeleri puanlama yöntemiyle değerlendirilmiştir. Hava fotoğrafları ve farklı bakış açılarından çekilmiş fotoğraflar baz alınarak oluşturulan puanlama skalasıyla alanın görsel kalitesi ölçülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Şekil 1.1.'de çalışmanın akış şeması yer almaktadır.

Sonuç olarak, çalışma alanının görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde öncelikle teorik çerçeve ortaya çıkarılmış, çalışma alanında bizzat incelemede bulunularak kavramlar değerlendirildikten sonra fotoğraflar çekilmiş, bu fotoğraflar ve hava fotoğraflarıyla ekolojik ve sosyal değerler de göz önünde bulundurularak kavram göstergeleri üzerinden oluşturulan puanlama sistemi kullanılarak değerlendirme yapılmıştır.

Şekil 1.1 **:** Tez Akış Şeması

2. TARİHSEL ÇEVRE İLE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİ İLİŞKİSİ

Çevre, ekoloji ve sürdürülebilirlik kavramlarının planlamadaki temel dayanağı, doğayla uyumlu yerleşim alanları yaratmak veya yerleşim alanlarını doğayla uyumlu hale getirerek, devamlılığını sağlayabilmektir (Zeren ve Selçuk, 2004).

Tarihi çevreler geçmiş yaşam tarzlarına göre oluşmuştur. Bu şekilde meydana gelen tarihsel çevrelerdeki açık alanların (meydan, cadde, sokak, yeşil alanlar) ; tarihi ve mimari değeri yüksek olan yapılara uyum sağlayacak ve gelişmiş teknoloji ile insanlara yüksek yaşam kalitesine sahip ve konforlu mekanlar sunacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda tasarlanan projelerin uygulamaya tam olarak geçirebilmesi için kentsel tasarım bir araç olmaktadır. Çevre, tasarım kavramıyla iç içedir. Tasarım da insanlar için özellikle insanların kentsel yaşam kalitesini sağlamak ve arttırmak için yapılmaktadır.

Tarihsel çevre ile kentsel tasarım ilişkisi, planlama ve uygulama aşamasında daha çok ortaya çıkmaktadır. Tarihsel çevre koruma olgusunun planlama açısından en önemli yönü, tarihi özelliği olan yapılarla kamusal açık alanların ve lineer öğelerin bütünselliğinden oluşan kent dokusunun yarattığı kent kimliğinin korunmasıdır.

Yeni yapılan tasarımların tarihsel çevreye olumlu katkıları da olumsuz katkıları da olabilmektedir. Tarihi çevrede o çevreye uyumlu ancak tarihsel mimari değeri ön plana çıkaracak tasarımlar yapılması gerekmektedir. Fiziksel çevrenin gözlenebilir kaliteleriyle gözlenemeyen kalitelerini beraber ele alan kentsel tasarım, bu birliktelikten doğan çevre kalitesini ve yaşam kalitesini ortaya çıkarmaktadır.

Kentsel peyzaj, kentsel çevrenin bilinçli bir düzenini ifade eder ve peyzajın kentteki kompozisyonudur. Bunun yanında, kentsel peyzaj; kentsel çevrede bulunan yapıların tek tek değil, bir bütün halinde birbiriyle ilintili ayrıca yapılaşmış ve doğal alanlarla olan ilişkisidir. Tüm bu özelliklerin, kentte meydan, sokak ve cadde çevresinde şekillenmesidir (Karaman, 1995).

Bu çalışmada ele alınan peyzaj bir anlamda da kentsel peyzaj veya kent peyzajıdır.

Kent peyzajı *(townscape)*, imarı olan alanların temel karakterini oluşturan binalar ve mekanlar arasında iletişim sağlayan yapısal ve doğal öğelerin meydana getirdiği üç boyutlu kompozisyondur (Kaplan ve Küçükerbaş, 2000).

Tarihi alanlarda yapılan kentsel peyzaj tasarımları, tarihsel çevreyle uyumlu, kaliteli, ölçeği tarihi değeri olan yapılara aykırı olmayan, mekan duygusu kavramını bünyesinde barındıran, algılanabilir ve kentsel estetiğin var olduğu tasarımlar olmalıdır. Burada kentsel peyzajla kastedilen daha çok kentsel açık alanlar ve onu çevreleyen yapılardır.

Kentsel açık alanlar kent içerisinde ve kent dışında olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Bu açık alanların hepsinin kent büyümesine karşı farklı özellikleri vardır, bu özellikler aşağıda sıralanmaktadır (Yıldızcı, 2001) :

- Boyutlar,
- Kent merkezine olan uzaklık,
- Çevrenin yoğunluğu,
- Arazi kullanım özellikleri,
- Arazi yapısı,
- Şekilleri,
- Jeolojik ve Hidrolojik Özellikleri,

Bu özellikler de kendi aralarında değişik işlevlere sahiptirler ve bu işlevler de üç grupta toplanmaktadırlar. Bunlar;

- Rekreasyon işlevi,
- Ekolojik İşlev,
- Arazi Organizasyonu İşlevi, olarak ortaya çıkmaktadırlar(Yıldızcı, 2001).

Açık alanların fiziksel özellikleriyle beraber sosyolojik özellikleri de incelenerek, bunların birlikteliğine göre değerlendirmesi ve sonrasında da kentsel peyzaj planlaması yapılmaktadır.

Kentsel peyzaj aslında, tarih ve coğrafyanın bütünlüğünü ifade etmektedir. Tarihi alanları koruma olarak bakılacak olunursa, kentsel peyzaj tasarımı ve planlaması içeriğinde hem koruma, hem yeniden düzenleme hem de değerlendirme olguları bulunmaktadır (Rapaport, 1977).

Peyzaj tasarımı, bitkisel ve yapısal düzenleme yaparak ve bunları kentle özdeşleştirerek kent ve kentlinin yaşam kalitesini artırmaktadır. Peyzaj planlama, kentin kamusal mekanları, kentsel açık alanlar ve yeşil alanlardan tarihi meydanlara, büyük toplu konut alanlarından tek konut ölçeğine kadar bir çok konuda düzenlemeler yapmaktadır. Peyzaj tasarımının kentsel tasarımdan bir farkı, yaşayan, gelişen, büyüyen, mevsimlere göre renk ve biçim değiştiren canlıların tasarımını da yapmaktır. Bu nedenle peyzaj tasarımı, gerçekleşmesi zaman isteyen ve devamlılığının sağlanması gereken, ayrıca geçici dokuların tasarlanmasında oluşan bir kavramdır.

Peyzaj tasarımının tarihsel çevrede ulaşılmak istenen bir takım hedefleri vardır. Yapılan tasarım;

- Öncelikle yakın çevresi ve tarihi çevreyle bütünleşebilmesi gerekmektedir.
- Tarihi mimari özelliği olan yapılara aykırı ölçekte olmaması gerekmektedir.
- Esnek olmalıdır, değişen koşullara uyum sağlayabilmelidir.
- Lineer (yollar, çitler, duvarlar vb.) dokulara zarar vermemelidir.
- Tarihsel çevrenin kalitesini arttırıcı kriterlere sahip olmalıdır.
- Bölgedeki ekosisteme ve oluşacak ekosistemlere yönelik yapılmalıdır.
- İnsanların sosyo – kültürel özelliklerine uyumlu olmalıdır.
- Tarihi çevre koşullarını ve doğayı göz önünde bulundurmalıdır.
- Üst düzey kararlara uyumlu olmalıdır.
- Ulaşım sorunlarına çözüm getirmeli, yaya taşıt dengesini sağlamalıdır. Tarihi dokuya zarar vermeyecek otopark çözümleri getirmesi gerekmektedir.
- Fayda – Maliyet analizlerine göre yapılması gerekmektedir.

Peyzaj tasarımı yapılırken, kent kimliğini meydana getiren öğeler de dikkate alınmaktadır. Ana ilkelerinden biri sürdürülebilirliktir. Geçmişten bugüne kadar taşınan kimliğin günümüz koşullarıyla birleşmesi ve gelecek nesillere iletilmesi amaçlanmaktadır. Tarihi kentsel dokunun, doğru ve uygun kentsel ve peyzaj tasarımlarıyla hem kalitesi arttırılmakta hem de kimliği korunmaktadır.

Kentin görsel öğeleri ve tarihi dokunun mimari değeri yüksek olan öğeleri bir bütün olarak insanlarda iz bırakmaktadır. Bu iki olgunun bütünselliği kentin kimlik değerini artırmaktadır. Kentin kimliğini algılamada görünenin ötesinde değerler de vardır.

Kentsel imajlar sadece görsel öğeleri içermez. İnsanın duygu ve düşünceleri kentsel imaja katkıda bulunmaktadır. İmaj, farklı yaşta, yetenekte, sosyo-kültürel özelliklerde, toplumların sembolik değerlerinde, davranışlarında geleneklerinde ve eğitim durumu farklı olan insanlarda değişiklik göstermektedir (Rapaport, 1977).

Kentsel peyzajların, çevreye uyumlu, dengeli ve algılanan bir peyzaj bütünlüğüne sahip olması başarılı kentsel tasarım projeleriyle mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, kentsel peyzaj oluşumu açısından çevre organizasyonu çok büyük bir önem taşımaktadır. Çevre organizasyonunun temel öğeleri aşağıda sıralanmaktadır (Rapaport, 1977).

- Mekan Organizasyonu : Birey ve grupların istekleri, değer yargıları, gereksinimleri belirli kurallara göre yansıtılmaktadır.

- Anlam Organizasyonu : Mekan organizasyonu anlamı da yansıtmaktadır. İşaret, renk, biçim vb. simgesel özelliklerle belirlenmektedir.

- Zaman Organizasyonu : İnsan aktivitelerinin ritmi ve temposuna göre mekan organizasyonudur.

- İletişim Organizasyonu : Kimin kiminle, hangi koşullar altında, nerede iletişimde bulunduğuna, yapılaşmış çevre ve sosyal organizasyon ilişkilerinin belirlenmesidir.

Tarihsel çevrelerde; koruma, yenileme ve kentsel çevre kalitesini geliştirmeye yönelik kentsel tasarım projelerinde mimarlar, şehir plancıları ve peyzaj mimarları birlikte çalışmalıdır. Hepsinin odak noktası insandır; yapı – çevre – doğa ilişkilerinin uyumlu ve birbirini tamamlayıcı olması için üç disiplinin beraber çalışması çok önemli bir olgudur ve de zorunluluk gerektirmektedir.

Tarihi dokuya sahip kentlerin bir çok estetik değeri olduğu gibi bir çok sorunu da vardır. Bu sorunlar kalite kriterleri değerlendirme kapsamında ele alınıp çözüm yoluna gidilmelidir. Buna tarihi kent dokusu ile tarihi ve mimari değeri yüksek birçok yapıya sahip bir kent olan İstanbul'dan örnek verilecek olursa, öncelikle İstanbul'un tarihsel yapısının korunması, kalıcılığının sağlanması ve kalitesinin iyileştirilmesi için çeşitli avantajları ve potansiyelleri bulunmaktadır, bunlar;

- Tarihi ve kültürel kimliği,
- Coğrafi avantajları,
- Politik ve Kültürel avantajları'dır (Kubat ve diğ, 2005).

Ayrıca bunların yanında İstanbul çok çeşitli problemlere sahiptir, bu problemlerin çoğu kontrolsüz hızlı değişimlerden kaynaklanmaktadır. Başlıca problemler aşağıda sıralanmaktadır:

- Göç,
- Çevresel Problemler,
- İdari Problemlerdir (Kubat ve diğ, 2005).

Bu problemlerin aşılması için çözümler üretilir ve uygulamaya geçilirse, İstanbul'un kentsel yaşam kalitesi ve buna bağlı olarak da görsel peyzaj kalitesi artacaktır.

2.1. Genel Kavramlar

2.1.1. Algılama

Algı, "çevremizi duyular yoluyla bilincimize aktarma, dış dünyanın duyumlarla gelen imgesinin bilinçte gerçekleşen tasarımıdır" şeklinde tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 1989).

Algı; çevreden duyusal bilginin alınması ve işlenmesi ile oluşmaktadır. Duyu organları ve zihinsel sürece ilişkin olgular sayesinde, çevreden kaynaklanan uyarıcı etkilerin kavranması ve anlaşılması algıyı oluşturmaktadır. Aslında, algı karmaşık bir süreçtir. Hem yer aldığı çevresel sistemin bilgi kaynağı hem de eylem için bir alandır. Davranışların merkezi algılanan nesne hakkındaki düşünme tarzından

oluşmaktadır (Aydınlı, 1986). Algı, çevreden veya çevre hakkında bilgilenme sürecidir (Lang,1987).

Çevreden bilgi alma yoluyla kendiliğinden oluşan algı, bu bilgilerin yorumlanması ve değerlendirilmesine ayrıca uygun ve doğru bir şekilde eyleme dönüştürülmesinde etkindir. Algının temel özellikleri aşağıda sıralanmaktadır (Aydınlı, 1986):

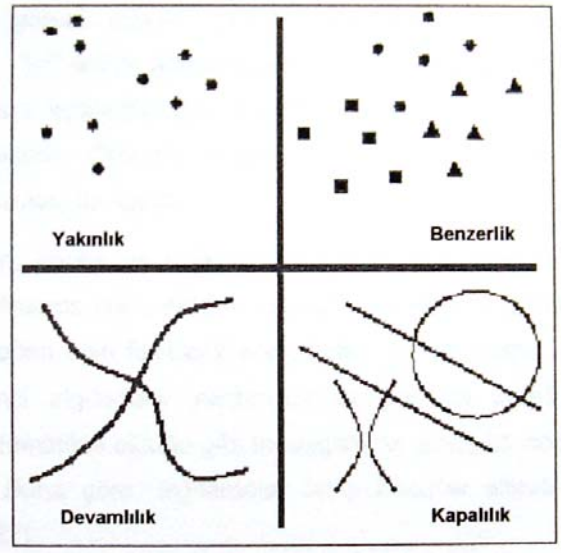
- Algı kişiye göre değişmektedir,
- Algıda hareket önemlidir,
- Algıda bireyler çevresinden amaçlarına uygun olan bilgileri almaktadır.

Algılama olgusunun birtakım ilkeleri vardır. Bunlar; şekil-zemin ilişkisi, ışık, renk, şekil, büyüklük gibi sabit algılama kuralları, derinlik algılaması ve Gestalt ilkeleri olarak tanımlanabilir. Algılamanın en önemli ilkesi şekil-zemin ilişkisidir (Doruk, 1973).

Algıda, Gestalt Kuramı önemli bir yer tutmaktadır. Gestalt kuramı denilen antik çağlara dayanan bu yaklaşım bütünlük ilkesini savunmaktadır. Bu kurama göre önemli olan biçimsel bütünlüktür (Hançerlioğlu, 1989).

"Gestalt" kelimesi Almanca'da "Biçim" anlamına gelmektedir ve "aralarında dinamik bağlar olan parçaların oluşturduğu anlamlı bir bütün" şeklinde tanımlanmaktadır (Levi, 1974). Gestalt psikolojisi uyarı-nesne ilişkisi ilkeleriyle başlamış, şekil-nesne algısı ile gelişmiştir. Gestalt Kuramı'nda *şekil* başlıca kavramlardan birisidir. Bu yaklaşım sayesinde, çevrede algılanan cisimlerin nasıl organize edildiği kurallarla açıklanmaktadır. Bu kurallar; *yakınlık, benzerlik, devamlılık, kapalılık* ve *ortak yön* olarak tanımlanmaktadır (Önem, 2004).

Yakınlık ilkesi; duyusal birimlerin aralarında çok fazla direnç göstermemektedirler, yalnızca yakın öğeler, görsel olarak bir arada gruplanma olgusunu yaratmaktadırlar (Erkman, 1973). Yakın cisimler grup olarak algılanmaktadır. Benzerlik ilkesinde; benzer ölçü, doku ve renkte olan öğeler tek bir birim gibi algılanmaktadır. Devamlılık ilkesi; öğelerin organizasyonunun daha geniş alanda nasıl organize olacaklarının önceden belirlenecek şekilde olmasıdır. Kapalılık ilkesi, devamlılık ilkesinin özel halidir. Kapalılık bir şekli oluşturmayı gerektirmektedir (Önem, 2004). Kapalılık ve devamlılık ilkeleri, süreklilik gösteren öğelerin bir bütün olarak algılanmasını sağlamaktadır (Lang,1987). Ortak yön ilkesi de; ayrı yöne giden öğelerin grup olmasını ortaya koymaktadır (Önem, 2004).

Şekil 2.1 **:** Gestalt İlkeleri (Önem, 2004)

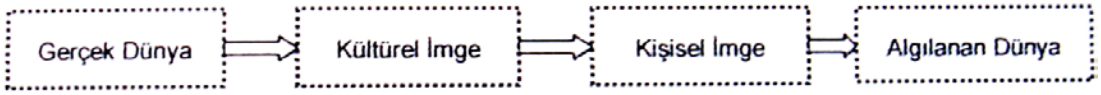
Bu biçimsel değerler, memnuniyeti sağlar ve haz vermeyi ön plana çıkarır, bunlar da Gestalt yaklaşımları sayesinde açıklanmaktadır. Parçalar ya da birimler tek tek algılanamamakta; biçimsel organizasyon ilkeleri ile bütünlük etkisi güçlenmekte ve algılanması kolaylaşmaktadır (Önem, 2004).

Görsel organizasyonda Gestalt algı yaklaşımlarıyla estetik kaliteye sahip mimari yapılar elde edilebilmektedir.

2.1.1.1. Çevresel Algı

Mimari çevre ile ilişki, biçim ile, biçimin insana gönderdiği mesajlar ile ve bunların insan tarafından algı yoluyla alınmasıyla ortaya çıkmaktadır. Eylemi yönlendiren algıda, organizmanın toplam davranışlarında alma duygusunun işlevi ağırlık kazanmakta ve bu deneyimle ortaya çıkmaktadır. Çevre uyarıcılarının kullanılması ve iletilmesi birbirinden ayrı düşünülemez (Aydınlı, 1986).

Çevresel algı; çevrenin bilinmesi ve değerlendirmesi sürekliliği, hissedilmesi, algılanmış biçiminin anlaşılması ve özelliklerinin kavranması sonucunda seçim yapma ve karar verme sürecidir (Rapoport, 1977).

Şekil 2.2 **:** Çevre Algısı (Rapoport, 1977)

Şekil 2.2'de görülen çevre algısı akışı, gerçek çevre kültürel ve kişisel imgelerle algılanan çevreyi oluşturmaktadır.

Algının çevreyle ilişkisini değerlendirme ölçütleri bulunmaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır (Aydınlı, 1986):

- Tepkinin tanımlanabilir özellikleri ile ortamın ve çevrenin tanımlanabilir özellikleri karşılaştırıldığında oluşan bulguların incelenmesi,
- Aynı ortamda ve çevrede bir kişinin tepkisi, başkalarının tepkileriyle karşılaştırıldığında oluşan bulguların incelenmesi,
- Belirli bir çevrede algılama sonucunda beliren davranışın değerlendirilmesi,

gibi ölçütlerle çevresel algı ağırlıklı deneysel çalışmalar sürdürülmektedir.

Çevresel algılama, tanıma, çevreye uyum birbirlerini pragmatik olarak etkileyen olgulardır. Çevresel algılama, nesnel gerçekliğin insan bilincindeki yansımasıdır (Aydınlı, 1986).

Kentsel Algılama, kentsel unsurların tür ya da işlevlerinin tanınmasına ve bunların bir değerler sistemi oluşturmasına bağlı olması kavramıdır ve kentsel tasarımın temel özelliklerinden biridir. İnsanlar, çevreyi algılar ve kente ait bir görsel imaj oluştururlar. Bu durum çevreyi algılarken o çevreye kendi birikimleri, kültürleri, geçmişleri ve tercihleri doğrultusunda bir anlam yüklemeleri sonucunda oluşmaktadır (Konuk, 1981). Çevresel algının sürekliliği üç aşamalıdır. Önce çevre algılanır daha sonra o çevreyi kavrama süreci başlamaktadır, bu süreç farkına varma aşamasını da içermekte ve en sonunda çevrenin özellikleri kavrandıktan sonra öznellikten nesnelliğe geçiş yapılmaktadır ve böylece bilinçli algı yani değerlendirme aşamasına geçilmektedir. Bu üçünün döngüsü algılama sürekliliğini sağlamaktadır.

Şekil 2.3 **:** Çevresel Algılamanın Süreci (Şentürer, 1995)

Kentteki öğelerin ilişkilenmesi çok önemlidir, bunun insanlar tarafından algılanması daha da büyük bir önem içermektedir. Tüm biçimsel, yapısal, dokusal, hatta renksel öğelerin oluşturulması algılama için ve kentsel tasarım kavramı için çok önemlidir. Kenti insanların daha kolay algılayacakları, kavrayacakları mekanlar dizisi haline getirmek gerekmektedir. İnsan yapısında bulunan kentsel yapının düzen ilişkisi aşağıdaki şekilde olmaktadır (Konuk, 1981):

- Anlamlı ve uyumlu bağlantı,
- Görsel zenginlik,
- Organik bütünlük.

Çevresel algılama, kentsel kimliğin tanımlanabilmesi için çok önemli bir olgudur. Algı, çevreyi tanıma, bilgi sahibi olma, yararlanma ve faaliyette bulunma gibi aktivitelerin yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Oluşan fiziksel çevre de kentsel kimlik öğelerinin oluşmasında önem taşımaktadır. Fiziksel öğelerin birbirleri ile etkileşimi kent kimliğinin daha belirgin algılanmasını sağlamaktadır (Lynch, 1960). Kentsel algılama ve kent imajının asıl belirleyici faktörleri kimlik elemanlarıdır. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, yapılaşmış çevreden kaynaklanan kimlik elemanları ve beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarının bütünselliği ile kentin kimliği ortaya çıkmakta ve kentsel algılama daha olumlu olmaktadır (Ocakçı, 1995).

2.1.1.2. Mekansal Algı

Mekansal algı, görsel çevre etkenleri, üç boyutlu bir mekansal düzenleme kapsamında ortaya çıkmaktadır. İnsan – çevre etkileşim sisteminin analizi için uygun koşulları sağlayan ortam mekan kavramıdır. Algılama, çevreyi amaçlarla özdeşleştirerek ve aynı zamanda çevrenin sağladığı koşullara uyarak mekana anlam kazandırmaktır. Mekansal algı, geometrik bir temele oturmaktadır. Bu durumda algının bilgiye dönüşümü referanslarla oluşur. Mekan algısı; yaşantıların birlikteliğinde, bilinç düzeyinde ve bütünsel bir gerçekliktir. Mekanı algılamak, bir çok yaşantı ve algı imgelerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Aydınlı, 1986).

Mekansal algılama, görsel, işitsel ve dokunma duyularının bir bileşimi olarak oluşmakta ve bunları anlamlandırma da algılanan öğe ile ilişkiye göre değişmektedir.

Kültür mekanı belirleyici bir olgudur. Farklı kültürlerde mekanı kullanım biçimleri ve kişisel ve toplumsal mekanlar birbirinden farklı olmaktadır.

Mekanın, yapısal – renk, form ve doku gibi elemanlarının düzenini kavramak için sistematik yaklaşımlara ihtiyacı vardır. Mekan ve insan arasındaki ilişki, kişisel düzenlemeleri somut elemanlara dönüştürmeyi ve bunları mekanın bünyesi içinde bütünleştirme ve düzenlemeyi kapsamaktadır. Algılanan mekan, içinde bulunan insan tarafından gözlenen ve yaşanan mekandır. Yaşanan mekan algılanan mekan olarak nitelendirilmektedir ve uyarıcının fiziksel özellikleri ile algılayanın öznel değerlerinin işlevi olarak tanımlanmaktadır (Aydınlı, 1986).

2.1.1.3. Görsel Algı

Görsel algı, çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin karmaşık bir etkileşimi sonucu gerçekleşmektedir. Algılama davranışı, daha sonra davranış algılamayı etkilemektedir. Psikolojik bir olgu olan görsel algı ile çevreden insana ulaşan görsel çevre etkenleri ilişkisi psikofizik yöntemlerle incelenmektedir. Görsel algı süreci, her algılanan objeye bağlı duygusal yük analizleri ve bilinçaltı seviyeleri ölçülerek kavranmaktadır (Aydınlı, 1986).

Dış dünya, duyular ve bunların algı haline gelmesi ile tanınmaktadır. Görsel algı, bir sentez etkinliğidir ve bir bütünün görsel olarak kavranmasını ifade etmektedir. Organizmanın dış dünyadan nasıl etkilendiğini ve bunu içeren kendi benliğini açıklayan görsel algı teorileri vardır (Doruk, 1973).

Görsel algıyı etkileyen görsel süreçler, insanın iki türlü görmesine bağlıdır. Bu süreçler, kapalı ve açık görüş olgularını içermektedir. Kapalı görüş olarak adlandırılan görme biçiminde, insan tanıdığı bir şeyi yani görmesi gerektiğini görmektedir. Açık görüşe bağlı algılama, kişinin etkinlik içinde bulunduğu ve görsel olarak kendini adadığı seçmeci ve kurgucu bir bakıştır. Kapalı ve açık görmeyi etkileyen algı, bazı öznel ve nesnel faktörlerle farklılaşmaktadır. Bu faktörler; kültür farklılığı, uyarıcının sahip olduğu anlam, bakan kişinin uyarıcıyı daha önceden tanımış, bilmiş olması, zihinsel süreçlerin oluşturduğu düzen farklılıkları olarak tanımlanmaktadır (Aydınlı, 1986).

Çevremizi saran tüm görsel uyarıcıların bir anlamı vardır. Anlam ve algı birbirlerine sıkıca bağlıdır. Bunun sonucunda yorum, bireysel ve öznel olarak belirli bir görünüme verilmekte; görülen nesne, uyarıcı ve yorumları arasındaki karmaşık anlamsal ilişki görsel algıyı etkilemektedir (Aydınlı, 1986).

2.1.2. Estetik ve Kalite

2.1.2.1. Estetik

Nesne ile insan arasındaki etkileşimde nesneyi oluşturmada ve kişinin nesne karşısındaki etkileniminde görme duygusunun ve algının payı büyüktür. Algı veya estetik duyumun oluşumu görsel olarak algılamayı gerektirmektedir (Şentürer, 1995).

Estetik sözcüğü Yunanca duymak, algılamak anlamına gelen "Aisthanesthai" ve duygu, duyum anlamına gelen "Aisthesis" sözcüklerinden gelmektedir. Estetik ilk kez Alexander Baumgarten tarafından kullanılmıştır ve "akla göre daha aşağı düzeyde duyulardan gelen bilginin bilimi" olarak tanımlanmıştır. Estetik bilimi, bağımsız olmakla birlikte, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin etkilerini taşır. Estetik bilimi, tarihsel gelişimi içinde filozoflarca çok farklı biçimlerle ele alınmış ve yorumlanmıştır (Doğan, 1975).

Estetik bilimi, tüm estetik değerlerin zenginliğini araştıran, insan çevresinde var olan, insanın pratik etkinliği içinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta saptanabilen bir bilimdir (Kağan, 1993).

Çevrenin görsel niteliğinin arttırılması, psikolojik-estetik gereksinimlerin, değerlerin ve beklentilerin karşılanması için gerekmektedir. Görsel niteliğin artırılmasıyla sağlanan görsel tatmin, mekansal–algısal niteliklerin bütünlüğünü de gerektirmektedir. Estetik bir bakış tarzıdır, öngörü ve genel beğeni düzenidir. Beğeniyi somutlaştıracak kurallardan oluşmaktadır. Estetik, kendine özgü yanları olan bir birleştirme şekli ve özgün bir tasarlama sürecidir (Timuçin, 1998).

Estetik, temelde Subjektivist-Psikolojik ve Objektivist-Yargısal yaklaşımlara dayanmaktadır. Estetik, subjektivist yaklaşıma göre duygusal bir olgudur, duyusal bilgiye dayanmaktadır; objektivist yaklaşıma göre de fiziksel bir olgudur görsel bilgiye dayanmaktadır.

Çevreyi estetik olarak değerlendirme algısal bir süreçtir. Çevrenin estetik olarak değerlendirilmesi üç amaca bağlı olarak ifade edilmektedir, bunlar; duyumsal estetik, biçimsel estetik ve sembolik estetik'tir (Aydınlı, 1986).

- Duyumsal Estetik : Çevrenin duyumsal olarak, görsel, kokusal, işitsel, dokunsal olarak algılanmasıdır.

- Biçimsel Estetik : Bütünün biçimsel niteliklerine ilişkin, ritim, denge, kontrast, düzen, uyum, birleşme ve simetri gibi değerlendirme ölçütlerine göre algılanmasıdır.

- Sembolik estetik : Mekan ve formu birleştiren anlamı vurgulamaktadır. Uyarıcının; fiziksel özelliklerine bağlı olarak, zihinde oluşan süreçlere ve değerlendirmelere dayalı algılanmasıdır.

2.1.2.2. Kalite

Kalite, Latince'de durum ve yapılış anlamına gelen "Qualitas" sözcüğünden gelmektedir. Kalitenin bir diğer anlamı da "Nitelik" tir. Kalite, varlıkların ve olguların saptanmasında, anlatılmasında ve belirlenmesinde kullanılmaktadır (Çerçi, 1997).

Anon'a göre, kalite " varlıklar arasında bulunan ve nicelikle ilgisi olmayan ayrımları şu ya da bu bakıma göre oluşturan durum ve bir şeyin nasıl olduğunu belirten durum " olarak tanımlanmaktadır (Çerçi, 1997).

Feigenbaum da kaliteyi "bir mamulün veya hizmetin, tüketici gereksinimlerine mümkün olan en ekonomik düzeyde karşılamayı amaçlayan pazarlama, mühendislik, imalat ve kalitenin sürekliliği, özelliklerin bileşimi" olarak tanımlamaktadır (Çerçi, 1997).

Kalite genel anlamda, temel yararlı ihtiyaçlardan (yiyecek, su, barınak, rekreasyon vb.) manevi ihtiyaçlara (doğayla bir olma, yüksek güç duygusu) ve esas doğal değerlere kadar her şeyi kapsamaktadır (Daniel, 2000).

Kalite'de iki yaklaşım vardır. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Gerçek Kalite : Bir cisim, çevre ya da olgunun kalitesinin kendi doğasında bulunmasıdır.

- Algılanan Kalite : Bir cisim, çevre ya da olgunun kalitesinin gözlemleyen kişinin gözlerinde ve beklentilerinin karşılığında bulunmasıdır.

Kalite kavramı son yıllarda kentlerde de ortaya çıkmıştır ve kentlerde kalite arayışı başlamıştır. Kalite kavramı kentlerde üç ana başlık etrafında ortaya çıkmaktadır; bunlar kentsel yaşam kalitesi, çevresel kalite ve görsel kalitedir.

- Kentsel Yaşam Kalitesi

Kentsel yaşam kalitesi kavramı, mimarlar, kent plancıları ile kentleşme, çevre sorunları ve yerel yönetimler konusunda uzmanlar tarafından geliştirilmiştir. Kentsel Yaşam Kalitesi; kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin önceden belirlenen ölçülerin; toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, üstünde olması durumudur. Bu genişletilecek olursa; toplumsal, kültürel, siyasal öğe ve süreçleri de içerir. Kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan bireylerin eşit, dengeli yararlanması, eğitsel, sanatsal, ekinsel, siyasal etkinliklere, süreçlere katılabilme olanaklarına sahip olabilmesi söz konusudur. Kentsel Yaşam kalitesi, kentli haklarının da herkese sağlanmış olması, çağdaş kent ve çevre standartlarının bir kentte sağlanmasıyla doğrudan alakalıdır (http://tr.wikipedia.org).

- Çevresel Kalite

Çevresel kalite kavramı, insanların çevrelerini algılamasındaki önemli bir boyut olarak tanımlanmaktadır. Çevresel güzellik ve memnuniyet, çevresel kalitenin en etkin boyutlarını temsil eder ve estetik faktörler toplum hoşnutluğunun yargılanmasında önemli etkilere sahiptir. Çevre algılanırken insanlar karmaşıklık arasında düzeni aramaktadır, bu da kalite arayışının bir alt unsurudur. Çevresel kalite, kabaca dört çevresel özelliğe göre anlamlandırılmaktadır bunlar; *doğallık, karmaşıklık, netlik, düzen ve açıklık*tır (Val ve diğ., 2005).

- Görsel Kalite

Görsel kalite, göreceli estetik mükemmelliği olarak tanımlanmaktadır (Val ve diğ., 2005). Görsel kalite kavramında önemli olan görsel kriterleridir (form, çizgi, renk, canlılık, uyum, birlik vb.) Bu görsel kriterlerin organizasyonu, konumlanmaları, oranları, özellikle fiziksel yapıları ve birliktelikleri görsel kaliteyi oluşturan başlıca unsurlardandır.

Görsel kalite, dört fiziksel değişkene bağlıdır. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Organize Eden Değişkenler : Bu değişkenler, karmaşıklık, alışılmışın dışında sürpriz ve belirsizlik içermektedir. Bu durumun net olmamasını organizasyon öğeleri azaltmaktadır. Bu değişkenlere örnek olarak düzenlilik, eşsizlik, uygunluk, netlik gibi görsel kalite değişkenleri verilebilir.

- Psikofiziksel Değişkenler: Boyut, parlaklık, renk ve karşıtlık gibi değişkenlerdir.
- Ekolojik / Memnuniyet Değişkenleri : Doğallık, mimari, stil, çevresel etkiler gibi değişkenlerdir.
- Uzamsal Değişkenler : Açıklık ve gizem gibi değişkenleri içermektedirler.

Bunların dışında görsel kaliteyi özellikle görsel peyzaj kalitesini ilgilendiren en önemli değişken; doğallıktır (Atabek, 2002).

2.1.3. Tarihsel Çevre

Tarihsel çevreler, geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurmakta ve bünyesinde barındırdığı tarihi ve mimari değeri yüksek olan yapıların bütününü sergilerken, bu kültür varlıklarının ait olduğu dönemle ilgili ipuçları vermektedir. Tarihsel çevre kavramının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Günümüzde tarihsel çevre kavramına dikkat çekilirken, aynı zamanda tarihi çevrenin önemi de ortaya konmaktadır.

18. yüzyıldan itibaren tarihi çevreler ve tarihi çevreleri koruma ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Tarihsel çevre ile ilgili yapılan ilk tanımlarda tarihi anıt kavramı daha ağır basmaktadır. Giderek anıttan çevre kavramına doğru tanımlar gelişmiştir.

Tarihi çevre kavramı, ilk kez Venedik Tüzüğü'nde irdelenmiştir. Tek yapı düzeyindeki mimari çalışmaların yanında, geçmişteki uygarlıklara, önemli gelişmelere ve tarihi olaylara tanıklık eden kentsel ve kırsal yerleşimlerin de tarihi değerler olarak kabul edilmesi sonucu *" tarihi çevre "* kavramı ön plana çıkmaktadır (ICOMOS, 1964).

Tüzüğün 5.maddesinde, anıtları toplumsal amaçla kullanmanın korumayı kolaylaştırıcı etkisinden bahsedilirken, tüzüğün 6. maddesinde ise, bütünlüğün korunması açısından, anıtların çevreleri ile birlikte bakımlarının yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1964).

Tarihi çevre; " Doğal ya da kişi tarafından oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleri ile korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünlerdir " Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi'nin "Avrupa Kültürel Mirasının Envanteri" çalışmasında bu şekilde tanımlanmaktadır.

Tarihten günümüze ulaşan seçkin dini yapılar, mezar anıtları, ya da işlevsel binalar bugün dünya mimari mirasının öğeleri olarak korunmaya değer bulunmaktadır (Ahunbay, 1996).

Washington Tüzüğü'ne göre, korunması gereken değerler kentin ve kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel bileşenlerdir, özellikle:

- Parsel ve sokakların tanımlandığı kent dokuları,
- Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,

Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri, kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki, kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler korunacak değerler olarak vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1987).

Zeren, korunacak değerleri "Tarihten önceki devirlerle tarihsel devirlere ait olup, doğa, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgisi bulunan yer üstünde, yer altında veya su içindeki bütün yapılar, taşınır ve taşınmaz mallar ve aynı nitelikteki her türlü belgeler" olarak tanımlamaktadır. Korunacak değerler; doğal değerler ve kültürel değerler olarak iki grupta incelenmekte ve korunacak kültürel değerler boyutlarına göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Yapı parçaları,
- Bireysel tarihsel yapı,
- Tarihsel yapı grubu,
- Tarihsel çevre,
- Tüm tarihsel kent,
- Tarihsel bölge.

Bu sıralamada yer alan "Tarihsel Çevre" kavramı, tarihsel, mimari, arkeolojik ve sanatsal değerleri ile bütünlük gösteren bir veya birkaç sokaktan oluşmuş dokular olarak tanımlanmaktadır (Zeren Gülersoy, 2003).

“Tarihi Çevre” denildiğinde daha çok kentsel sitler kastedilmekle birlikte, kırsal, tarihi ve arkeolojik sitler de bu tanım içinde yer almaktadır (Ahunbay,1996).

Ahunbay’a göre tarihi çevrelerin genel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Tarihi çevreler insan ölçeğinde mekânlar olarak öğretici ve ilgi çekicidirler.
- Sosyal ilişkileri olumlu yönde etkilemekte ve bireyler arasındaki aidiyet duygusunun pekişmesine yardımcı olmaktadırlar. Böyle çevrede yaşamak kişiyi mutlu etmektedir.
- Her şeyin hızla değiştiği bir dünyada geçmişe ait yaşam koşulları, yapım teknikleri ve mekanlara ilişkin bilgiler sunan açık hava müzeleridir.
- Tarihi kentler mistik bir hava içerir. Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok ayrıntı bu çevrelerde saklıdır (Ahunbay, 1996).

2.2. Tarihsel Çevrede Kalite Ölçütlerinin Belirlenmesi

Tarihsel çevre için söz konusu olan kalite kriterlerinin kompleks karışımı her durumda açık ve net değildir. Bu kriterleri analiz etmek için tartışılması gereken özelliklerin anlaşılması ve kavranması gerekmektedir. Metodolojik olarak, her bir kalite kriterini ayrı ayrı ölçmek gerekmektedir ki gerçekleştirilebilir bir temel ortaya çıksın. Genellikle tarihsel çevre koruma çabasında, birçok özelliği korumaya çalışmaktan dolayı yanlışlıklar yapılmakta, korunması gereken esas unsurlar korunamamaktadır (Cohen, 2001).

Bu nedenle, planlamanın ilk adımı olan, korunacak ya da planlanacak alanın geçmişten günümüze incelemesinin ve değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir. Öncelikle bilinmesi gerekenler, tarihi çevrede kamusal alanların fonksiyonu nedir, bu fonksiyon ve fiziksel form zamanla nasıl bir değişim göstermektedir ve durumu gelecekte nasıl olacaktır. Bu sorular, cevaplarının irdelenmesi ve araştırılması gereken sorulardır. Mekanların ve çevrelerinin yeniden organizasyonunda, fonksiyonlarının ileride nasıl değişeceği ve nerede yer alması gerektiği tartışmalı konulardandır. Kontrolsüz hızlı değişim tarihi çevreye zarar vermekte, kimliğini bozmakta ve kalitesini düşürmektedir (Kubat ve diğ., 1990).

Yukarıda anlatılan sorular irdelenirse, tarihi çevrede karşılaşılan bu sorunlar giderilebilecektir. Bu bağlamda, tarihsel çevre kalitesini öncelikle değerlendirmek ve sonrasında da yükseltebilmek için kalite ölçütlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

2.2.1. Tarihsel Çevrenin Başlıca Karakteristikleri

Tarihi çevrenin, en önemli özelliklerini saptayabilmek için öncelikle korunması gereken alanların incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada en önemli soru, neyin tam olarak korunması gerektiği ve hangi korunacak karakteristiklerin incelenmesi gerektiğidir. Bu amaç doğrultusunda, sonuçların değerlendirilebilmesi için seçilen kriterler ölçülebilir / niceliksel olmalıdır. Açıkça, tarihsel çevrede koruma kavramı için bir prototip geliştirmek yetersizdir. Bunun eşsizliği diğer prototiplerle karşılaştırılarak belirlenmelidir. Bu karşılaştırma, prototiplerin kendilerine özgü özellikleri olup olmadığının görülmesini sağlamaktadır. Tarihsel çevre için araştırılan özellikler çok çeşitlidir. Genelde, hangi kalite kriterinin nerede bittiğine hangi kalite kriterinin nerede başladığına karar vermek zordur. Buna göre, kriteler eşsiz ve homojen olmalı, ayrıca hepsi orijinal ve göze alıcı olmalıdır. Ayırt edilen tarihsel çevreye ait başlıca karakteristikler, estetik ve tarihi kalite kriterleri olmalıdır, bunlar aynı zamanda kültürel sembollerle ilişkiler içinde olmalıdır (Cohen, 2001).

Şekil 2.4 **:** Bruges, Eski Kent Dokusu (Cohen, 2001)

Şekil 2.4.'de Belçika'nın Bruges şehrinden eski bir yerleşmede; küçük bir meydan, köprü, nehir, farklı bina tarzı, belirli hacimler, belirli kent yoğunluğu ve değerlilik duygusu ve bölgesellik görülmektedir. Bu yerleşmenin kalite kriterlerinin nasıl belirlenmesi gerektiğini bu fotoğrafın kendisi anlatmaktadır (Cohen, 2001).

Kalite kriterlerinin hepsi çevresiyle olduğu gibi tek yapıyla da ilgilidir. Kentsel analizlerde, özellikle sayısal olarak, bu kalite kriterlerini belirlemek daha zordur. Kentsel koruma, ilk önce geometriyi korumayı içermektedir, çünkü mimarlık geometriye dayanmaktadır. Sayısal değerlendirme yöntemleri mimarlık ve peyzaj mimarlığı konularında çok yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bu dallarda ortaya konan niceliksel verilerin değeri çok fazladır.

Şekil 2.5 **:** Assissi Tarihi ve Mimari Değeri Olan Meydan (Cohen, 2001)

Şekil 2.5.'de Assissi'ye ait eski kent meydanı fotoğrafında tarihselliği ve estetik kaliteyi hissetmek mümkündür. Tam anlamıyla mimari değeri olan binalarla çevrili bir meydan, sokak dokusu, nirengi noktaları, tarihi konutlar kalite kriterlerini ortaya çıkarmaktadır (Cohen, 2001).

Estetik kaliteler, insanın memnuniyeti için vardır. Tarihi kaliteler ve kültürel sembolizm, zamanla oluşmaktadır.

Sosyo-ekonomik ve teknolojik unsurlar tarihsel çevreyi şekillendirmektedir. Bu unsurlar aynı zamanda kentsel aktiviteleri oluşturmaktadırlar. Her zaman bu iki olgu karşılıklıdır. İnsanların aktiviteleri çevreyi, çevre de insanların aktivitelerini şekillendirmektedir. Çevresel algı; çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin etkileşimi sonucunda oluşmakta ve davranışları etkilemektedir, davranışlar da algıyı etkilemektedir. Kentsel alanlar, kalitesine göre farklı roller üstlenmektedirler; bunlar hayatı zenginleştirebildikleri gibi aynı zamanda sınırlayabilmektedirler (Kubat ve diğ., 1990).

Şekil 2.6 **:** İtalya – Arrezo'dan Dar bir Sokak (Cohen, 2001)

Şekil 2.6.'de İtalya'da Arrezo kentinden dar bir sokak görüntüsü bulunmaktadır. Bu görüntüde estetik kalitenin, kentsel koşulların, açık alanların, tarihi değerlerin, ustalığın(zanaat) bir karışımı, görülmektedir (Cohen, 2001).

Şekil 2.7 **:** İtalya – Venedik , Kanal (Cohen, 2001)

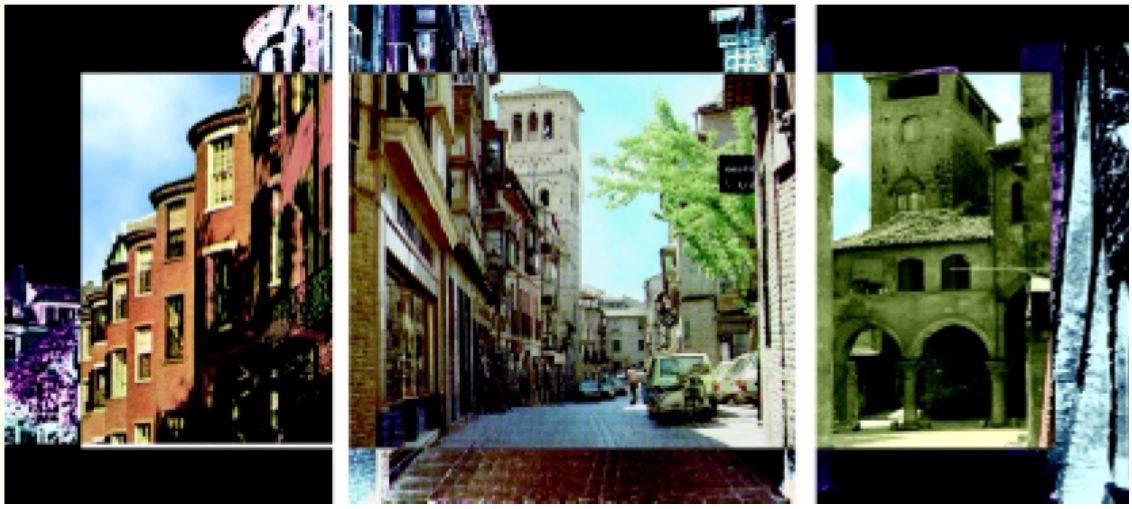
Şekil 2.7.'de İtalya'da Venedik kentinden bu şekilde sayısız görüntü yakalanabilmektedir. Burada tam olarak mekan duygusu (sense of place) kavramı hissedilmektedir. Burada, korunacak olan tarihi değerler kanallar ve köprülerle ilişkilidir. Bu kentsel kültürün bir parçasının yanımasıdır. Bu alan, tasarım iyi ustalık kriterlerini içermekte ve bunlara dört yüzyıldan fazla sahip çıkmaktadır. Estetik, tarih, ustalık ve materyallerin kombinasyonunun hepsi kanal ve sokaklardan oluşan çoklu

bir ağla ilintilidir, ayrıca bu imaj teklik ve komplekslilik kriterlerini de içermektedir (Cohen, 2001).

İtalya Venedik kentinten yakalanan bu görüntünün benzerleri İstanbul'un bir çok yerinde de görülmektedir. Bunun en büyük örneği Galata Kulesi ve çevresinin algısıdır. Günümüzün modern kamusal mekanları, arkeolojik değerleri ve tarihi çevresiyle ele alınarak ve geçmişin izleri geleceğe taşınacak şekilde tasarlanmalıdır ki kentler kimliklerini kaybetmesinler.

Tarihsel çevrede planlama ve tasarım çalışmalarında karşılaşılan en büyük sorunlardan biri; çarpık kentsel büyüme, sanayileşme ve kentleşmenin tarihi dokuyu bozması ve tarihi yapıların ölçeğine ve formlarına uyumsuz alanların ortaya çıkmasıdır (Kubat ve diğ., 1990). Bu şekilde oluşan yeni mekanların geometrisi ve estetiği son derece kötüdür ve çevresel kaliteyi düşürmektedir.

Literatüre göre, tarihi çevredeki projeler Amerika'da duygusal ve tarihi değerleri içerirken, Avrupa da estetik değerleri içermektedir.

Şekil 2.8 **:** Boston - İspanya – İtalya'dan Görünüşler (Cohen, 2001)

Şekil 2.8.'te çeşitli ülkelerden kentsel mekan imajları görülmektedir. Solda Boston şehrinden bir takım kendine has özelliği olan evler; ortada ise, yaşayan bir İspanyol yerleşkesinin resmi görülmekte ve sağda da sürpriz kavramını hissettiren İtalya'da Viterbo kentinden bir kesit görünmektedir. Amerika, kimlik arayışındadır; Avrupa ise bu kimliği bulmuştur ve bunları estetik yapıyla geliştirmek istemektedir. Koruma kaygısı taşıyan yerler, bir yere kadar belli kalite ölçütlerini içermektedir. Bu kalite ölçütleri bu alanın korunmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir (Cohen, 2001).

Tarihsel çevre kalite kriterlerini tespit etmek için, koruma hedeflerini tartmak gerekmektedir. Bu konuda İstanbul'da tarihi doku ile tarihi ve mimari değeri çok yüksek olan Galata Kulesi'ne sahip Galata bölgesinde bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Galata Bölgesinin problemler ve tehditleri Space Syntax yöntemiyle belirlenmekte, fiziksel ve fonksiyonel tasarım önerileri getirilmektedir. Bu çalışmadaki hedef; gün geçtikçe yıpranan ve bozulan Galata Bölgesinin tarihi karakterini kaybetmeden yeni aktif bir bölge olmasını sağlamaktır (Kubat ve diğ., 2007). Böylece kentsel yaşam kalitesi de yükselecektir.

Koruma kalite kriterleri, sadece teoriye değil fiziksel kentsel yapıya da dayanmaktadır. Diğer bir değişle, koruma sadece kuramsal bir kavram değildir ve ekonomik değerlerle ölçülebilir ve yasal olarak tanımlanabilmektedir.

2.2.2. Tarihsel Çevre Başlıca Kalite Ölçütleri

Cohen'e göre tarihsel çevre koruma hedefleri için önem taşıyan beş ana kalite ölçütü bulunmaktadır; bunlar kentsel yerleşme, mekan duygusu, iç bağlantılar, stil ve tasarım, zanaat / ustalıktır (2001).

- Kentsel Yerleşme

Kentsel yerleşme, sınırları açık ve net olarak tanımlanmış, çevresiyle bütün alandır. Bu sınırlar, kolayca belirlenebilmektedir. Alanın doğallığı fiziksel ve kuramsal olarak tanımlanabilmektedir. Alanın çevrede odak noktası olması gerekmektedir, kentsel yapısına bağlı olarak bu daha kalabalık ve geniş olabilmektedir.

- Mekan Duygusu

Mekan duygusu; görüntü, belirli kentsel temaların varlığı, konfor, gölgeleme, rahatlama, doğaya, topografyaya ve bitkilendirmeye bağlı olma gibi duygusal ve tarihsel birliktelikle tanımlanmaktadır. Bunlara ek olarak; kentsel algılama ve anlaşılır mekansal lokasyon ve bunların kimlik oluşturmadaki etkisi de mekan duygusu kavramını oluşturmaktadır.

- İç Bağlantılar

Kentsel çevrede, mekanların ve bağlantıların tekilliği bulunmaktadır, buna kentsel açık alanlar ve bloklar da dahildir. Çevre kapsamında ki öğelere, pozisyonlara, cadde ölçüsü/uzunluğu/boyuna hakim olan mekansal tasarım (sadece binalar olarak değil) çok sık görülmemektedir ve geçicidir.

- Stil ve Tasarım

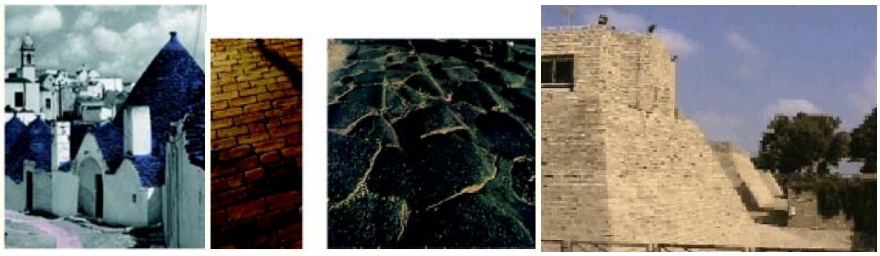
Bu kriter; binalar arasındaki benzerlikler ve farklılar da dahil olmak üzere; renk, materyal, doku, ve siluetleri içermektedir. Bütün bu unsurlar çok önemli, eşsiz ve dikkat çekicidir. Belirli bir ölçek gibi; üç boyutlu, karakteristik ve sanatsal stil bu kavramda baskındır ve bölgesel özellikler için belirsiz değildir.

- Zanaat / Ustalık

Yapılarda kullanılan materyaller onları orijinal ve otantik yapmak için belirli bir süreç geçirmektedir. Bunlar; kemer, kubbe, duvarların sıvası ve özellikle işlenmiş taş gibi özellikleri de içermektedir. Yapım metodları kentsel elemanları tamamlamaktadır. Bu metodlar, sadece tek yapılarda değil çevresiyle beraber devamı olan bir süreç oluşturmaktadır. Bu beş merkezi kalite ölçütü, tarihi çevre koruma alanlarını belirlemede ve bunun için bir altyapı oluşturmada çok önemlidir. Koruma için de bu kalite kriterlerinin değerlendirilmesi bir sebep oluşturmaktadır.

Eski kent dokusunu ve yapılarını koruma sebepleri için; kaliteyi içeren ama kaliteden farklı olan diğer iki neden de objektif ve fiziksel nedenlerdir (Cohen, 2001).

Böylece, tarihi çevre için ne tür kalite kriterlerinin incelenmesi gerektiği ve bunların korumaya, koruma hedeflerine büyük etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2.9 : Tarih boyunca bölgesel farklılıklara göre kullanılan materyaller (Cohen, 2001)

Şekil 2.9.'da görüldüğü gibi tarih boyunca farklı yapım metodları ve stilleriyle çeşitli materyaller kullanılmıştır. Bu materyallerin zanaatı çok önemsenmektedir. Bölgesel koşullardaki farklılık çeşitli şehir yerleşmelerine bağlı olarak eşsizdir (Cohen, 2001).

Şekil 2.10 **:** Litvanya – Riga , Açık kentsel strüktür (Cohen, 2001)

Şekil 2.10.'de görülen Litvanya'nın Riga kentinden ana caddenin açıklığı dikkat çekmektedir. Açıklık burada önemli bir görsel kalitedir. Buradan da anlaşılacağı gibi açıklık kavramı direk yapıyla alakalıdır (Cohen, 2001).

Yukarıda anlatılan kalite kriterlerinin hepsi tarihi çevre koruma alanları için ele alınması gereken en önemli değerlerdir. Eski kent dokusu ile tarihi ve mimari değeri olan yapıları koruma sebepleri için bu beş kalite değerinin irdelenmesi, görsel kalite ve kentsel yaşam kalite iyileştirmesinde büyük bir rol oynamaktadır.

2.3. Bölüm Değerlendirmesi

Tarihsel çevre; zamanla plansız, hızlı ve kontrolsüz kentleşme sonucunda genellikle yüksek yoğunluklu, sosyal donatıları eksik ve çevresel kalitesi düşük alanlara dönüşmektedir. Bu çevrelerde kentsel yaşam kalitesinin yükseltilebilmesi için fiziki koşulları iyileştirecek ve çevresel kalite standartlarını yükseltecek çözümler üretilmelidir. Bu doğrultuda, bu bölümde öncelikle tarihsel çevre estetik kalitesinin algılanmasının temel kavramları anlatılmıştır. Çevreyi estetik olarak değerlendirme algısal bir süreçtir. Algı, çevreden bilginin alınması ve bu bilgiyi insanın işlemesi ile oluşan, çevreden kaynaklanan uyarıcı etkilerin kavranması ve anlaşılması ile meydana gelen bir olgudur. Görme duygusunun ve algının; insanın çevresini, çevre kalitesinin algılamasını oluşturmada rolü büyüktür. Algı veya estetik oluşum görsel olarak algılamayı gerektirmektedir.

Tarihsel çevre kavramı ve tarihsel çevrede kalite kavramları son yıllarda daha büyük bir önem kazanmıştır. Kentsel çevrede özellikle tarihi dokuya ve yapılara sahip olan yerlerde, tarihi çevre kentsel yaşam kalitesi ve görsel kalite sorgulanmalı ve kalite artırmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Tarihsel çevre kalitesini öncelikle değerlendirmek ve sonrasında da kalitesini yükseltebilmek için kalite ölçütlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Cohen'e göre tarihsel çevre koruma hedefleri için önem taşıyan beş ana kalite ölçütü bulunmaktadır; bunlar kentsel yerleşme, mekan duygusu, iç bağlantılar, stil ve tasarım, zanaat / ustalıktır. Böylece, bu kriterlerle korunacak ve kaliteleri yükseltilecek şekilde planlanacak alanlar belirlenebilecektir.

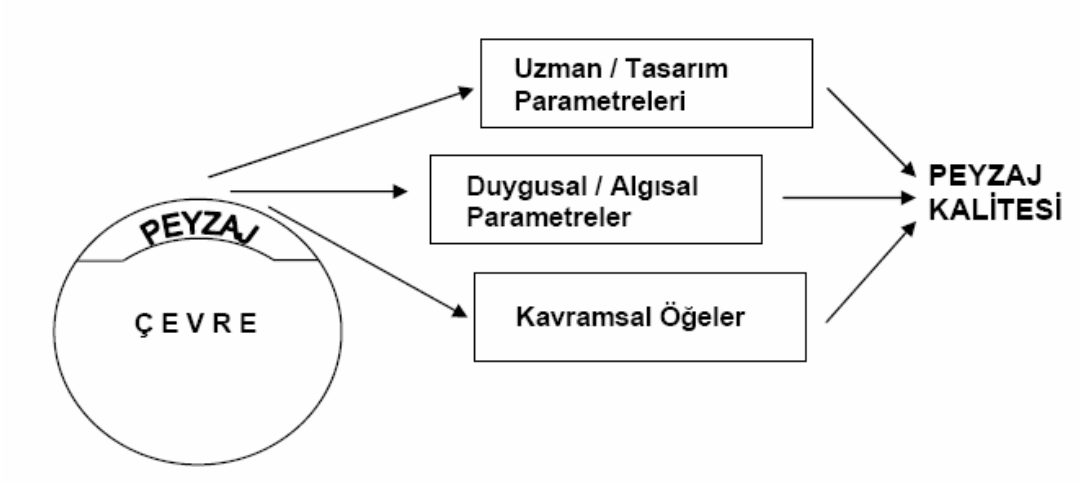
3. GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİNİN ANALİZİ

3.1. Görsel Peyzaj Kalitesi ve Estetiği

Kalite, temel yararlı ihtiyaçlardan (yiyecek, su, barınak, rekreasyon vb.) manevi ihtiyaçlara (doğayla bir olma, yüksek güç duygusu) ve esas doğal değerlere kadar her şeyi kapsamaktadır (Daniel, 2000).

Görsel peyzaj kalitesi, peyzajın göreceli estetik mükemmelliği olarak tanımlanmaktadır (Val ve diğ., 2005).

Peyzaj ve kalitenin etkileşimsel kurulumunun insan algısı bileşeni, peyzaj anlamı ve mekan duygusu gibi kapsamlı kavramlarla genişletilmektedir (Seamon, 1982). Aslında peyzaj kalitesi çevreyle ilgili tüm konuları ve insanın çevreyle ilgili tüm tecrübelerini, hatıralarını ve hayal gücünü kapsamaktadır. Bu bağlamda, peyzaj kalitesinin kavramlaştırılması algısal, çabuk, etkili, duygusal, durağan tercihlere bağlı, pasif, obje odaklı olgularla genişletilmelidir (Gobster, 1999). Aslında bunun yerine, peyzaj kalitesi biyolojik odaklı, etik, aktif, katılımcı, deneyimsel bağlamda; kavramaya ilişkin, bilgiye dayalı, arındırılmış zevke hitap eden, çoklu model değerlendirmesini içeren, dinamik, sembolik ve sınırsız peyzaj özelliklerine dayanmalıdır (Daniel, 2000).

Şekil 3.1 **:** Peyzaj Kalite Kavramı Modeli (Daniel, 2000)

Görsel peyzaj kalitesi yirminci yüzyıl sonlarında, peyzaj kalite araştırmasını, politikasını ve çalışmasını harekete geçiren Uluslararası Çevresel Politika hareketinden farklılaşmaktadır. Yirmibirinci yüzyılda uluslararası çevre politikaları genişlemeye ve biyolojik odaklı etik değerlere yönelmelidir. Bunun dışında, genişlemiş bir insan – çevre ilişkisi gerekmektedir (Gobster, 1999). Ancak eski politikaları genişletmektense, eski politikalarla da alakalı olan yeni çevresel yönetim planı geliştirmek daha mantıklı olmaktadır. Böylece teori ve pratikte değerlendirme çalışmalarında da temel değişiklikler olacaktır.

Peyzaj kalitesinin anlamını belirlemede bir yaklaşım da peyzaj kalitesini ölçen prosedürleri incelemek ve daha sonra operasyonel açıklamalarla alakalı tanımlara geri dönmektir. Böylece, peyzaj kalitesi tanımı, onu değerlendirirken kullanılan metodlardan çıkmaktadır. Bu da peyzaj kalite değerlendirmesinden ortaya çıkan en önemli kavramın görsel estetik kalitesi olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Daniel, 2000).

Tipik değerlendirmeler; uzman ve algısal yaklaşımlar dahil, seçilen arazinin görsel özelliklerinin incelenmesine ve analiz edilmesine dayanır. Ses, koku ve dokunma gibi biyofiziksel analizler nadiren direk olarak değerlendirilir. Değerlendirilen kalite insanın temel ihtiyaçları (yemek, su ve barınak) ile direk alakalı değildir. Doğallık, uzman yaklaşımında belki sayısal bir kriter olabilir fakat uygulanan prosedürler botanik ya da jeoloji konularıyla alakalı değildir. Operasyonel olarak önemli olan görsel tasarım kriterleridir (form, çizgi, renk, canlılık, uyum, birlik vb.). Her ne kadar görsel tasarım kriterleri doğal özellikler ve doğal karakterle bir tutulsa da, görsel tasarım kriterlerinin önemi daha fazladır (Daniel, 2000). Algıya dayalı değerlendirmelerde, değerlendirmelerin genel durumu ve tarifi, peyzaj kalitesini oylayan ve fotoğraflara göre tercihlerini belirten gözlemciye temel değerler hiç konu olmadan direk olarak bağlıdır. Algılanan peyzaj kalitesi ve doğallık birbiriyle sağlam biçimde ilişkilidir, fakat bu her ikisinin de bağımsız olarak değerlendirilmesine dayanan deneysel bir sonuçtur (Zube, 1974). Her iki yaklaşım da peyzajın görsel estetik kalitesine hitap etmektedir.

3.2. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi

Lynch, kalite değerlendirmesinde bir kenti, bir alanı ya da belli bir çevreyi, ekolojik bir sistem olarak ele almaktadır. Değerlendirme kriterlerini değerlendirilecek olan alanın formu ve bütünü için ortaya koymaktadır. Görsel kalite değerlendirmesinin

kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya değişen değer ve durumlar nedeniyle farklılaşacağını savunmaktadır (1960).

Lynch'e göre, görsel kalite değerlendirmesinde seçilen kalite kriterlerinin ya da kavramlarının taşıması gereken bazı özellikler vardır (1960):

- Kriterler, kültürel çeşitlilik ve form arasındaki karşılıklı ilişki dikkate alınarak oluşturulmalı ve uygulanış yöntemi net bir biçimde sunulmalıdır.
- Her bir kriter, değerlendirme konusunda aynı oranda genelleştirilebilmeye olanak sağlamalıdır.
- Kriterler, esnek olmalıdır; toplumsal değerler değişse de gelişse de kullanılabilecek kriterler olmalıdır.
- Kriterler, günümüzü ilgilendirse de gelecek dikkate alınarak oluşturulmalıdır.

Son yıllarda, kalite planlama çalışmalarında ve yönetim stratejilerinde çok büyük bir önem kazanmıştır. Eskiden, doğal güzellik sadece korunan peyzaj alanlarında ve tarihi korunacak olan alanlarda önemli bir rol oynamaktaydı ancak, sosyal kaygı arttıktan sonra bu rol yenilendi ve peyzaj planlama yönetiminin en önemli değerlerinden biri oldu (Val ve diğ., 2005).

Eğer kalite mükemmellik derecesi anlamına geliyorsa, o zaman görsel peyzaj kalite değerlendirmesi hangi durumlarda görsel peyzaj daha iyi oluru bulmak anlamına gelmektedir. Fakat buradaki "daha iyi" kavramı neye göre olmaktadır sorusu bu noktada ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak; hangi peyzajın daha iyi olduğuna karar verilirken bu yiyecek, sığınak ve sürdürebilir gelişme ile ilgili olabilmekte ya da insanlar için rekreasyonel, ruhsal ya da diğer durumlarla alakalı olabilmektedir. Hangi peyzajın ekolojik kalitesinin ve doğal değerlerinin iyi olduğuna karar vermek tartışmasız çok önemlidir ve farklı değerlendirme prosedürleri gerektirmektedir. Ne geleneksel uzman ne de algıya dayalı metodlar daha önceki "doğal" paradigma ve politikalara uyarlanmamıştır ve uygulanmamıştır, aslında bu tür değerlendirmeler için uygun görülmüştür (Daniel, 2000).

Görsel peyzaj kalitesinin biçimsel ve sistematik değerlendirme ihtiyacı çevresel yönetimin modern içeriğinde sürekli artmaktadır. Çevresel yönetime yönelik taleplere cevap verilirken, peyzaj kalite değerlendirmesi git gide daha teknik ve daha niceliksel olmaktadır. Hangi peyzaj durumunun estetik olarak daha iyi olduğuna karar vermek yeterli olmamaktadır, esas önemli olan ne kadar estetik olarak iyi

olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Eğer peyzaj kalite değerlendirmesi çevresel yönetimin biyolojik, ekonomik ve yasal kaygılarıyla yarışırsa, bu durumda kesinlik, güvenilirlik ve geçerlilik kriterlerini içermelidir (Palmer ve Hoffman, 2001). Ayrıca, çevresel yönetim estetik kalite ve çevresel değerleri içerdiği sürece, geçmiş değerlendirmeleri ilerletmek çok önemlidir.

Sonuçta, görsel peyzaj estetik kalitesi peyzajın görülen unsurlarının gözlemcinin psikolojik süreçleriyle olan ilgisinin ortak bir ürünüdür (Zube, 1974).

3.3. Görsel Peyzaj Kalitesini Değerlendirmede Daha Önce Yapılmış Çalışmalar ve Yöntemler

Peyzaj estetiği ve algısı konusunda bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları evrimsel teoriler ve kültürel tercih teorileri olarak kabaca ikiye ayırmak mümkündür. Evrimsel teoriler peyzaj algılamasını ortak evrimsel tarihi gelişime göre anlatmaktadırlar (Zube, 1974). Bu yaklaşıma göre, peyzaj estetiği insan formu ve yaşamını yansıtmaktadır, peyzaj tercihleri insanın biyolojik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmaktadır. Bütün insanların benzer evrimsel altyapıları olsa da var olan peyzaj kriterleri insanlar için pozitif ya da negatif olabilmektedir. Bütün insanlar ova gibi yerlerde bulunmaktan hoşlanmaktadırlar. Bu konuyla alakalı iki önemli teori olası-barınak teorisi (Appleton, 1975). ve bilgi oluşumu teorisidir (Kaplan&Kaplan, 1989).

Olası - barınak teorisinde insan hem yırtıcı hayvan hem de avdır, yani peyzaj öncelikleri de insanlara aynı anda bunu sunmakta, örneğin görünmeden görmenin olasılığı bunu anlatmaktadır. Çevresel faktör göstergeleri de eğer görünmeden görürlerse biyolojik açıdan yaşamlarına devam edebilmektedirler. Peyzaj bunu sunarken estetik haz kaynağını sağlamaktadır (Appleton, 1975).

Peyzajı onun özellikleriyle değerlendirmek daha okunabilir kılmakta ve doğal seleksiyonla desteklenmektedir. Peyzaj tercihindeki genetik altyapı insanın doğasında olan bir şeydir. Uluslar arası peyzaj kriterlerinin seçiminin bütün insanlar için geçerli olması önemli bir olgu olmaktadır. Bu yaklaşımda, doğuştan gelen insan karakteri, insanların peyzaja etkili bir şekilde aynı cevap vermesinde görülebilmektedir.

Başka teorilere göre de, bu anlatılanların tam tersi olarak peyzaj tercihleri ve seçimleri insanların tamamen kültürel geçmişine dayanmaktadırlar. Bu tarz teoriler

çabuk ve etkili cevap almaya ve algılanan fonksiyonlara odaklanmaktadır (Bell, 1999). Topophilia hipotezini geliştiren Tuan' a göre kişisel özellikler, yaş, cinsiyet, meslek, hobiler, akademik geçmiş ve samimiyet peyzaj tercihini oluşturmada önemlidir (1974). Biçimsel estetiğin temeli tasarım teorilerine dayanmaktadır. Estetik felsefesinin ve sanatının gelişiminde, teoriler, peyzajın terimlerle açıklamalarına bağlanmakta ve sonra peyzajın genel durumuna geçiş yapmaktadır. Bu yaklaşımın amacı peyzajı anlatırken estetik kalite ve özellikle tasarım, planlama ve değerlendirme konularını açıklamaktır (Bell, 1999). Biçimsel estetik teorisi değerlendirmede biçimsel özellik ve görsel kalite ile ilgili eğitim almış uzmanların rolü önemlidir.

Estetik değerlendirmeye yönelik bu ana yaklaşımlar; biyolojik ve kültürel kavramlar arasındaki, ayrıca, görme olgusunu doğuştan ve ya öğrenerek kazanma arasındaki gerginliği açığa çıkarmaktadır. Son zamanlardaki çalışmalar genelde kültürel ve biyolojik güçlerin karışımını kabul etmektedir. Bourassa, Bell ve Norton bu tercihlerin hem genetik hem de kültürel altyapıya dayandığı kanısına varmışlardır. Bütün insanlar dünyaya özel genetik kodlarla gelmektedirler ancak bunlar kültürel etkilerle değişmek ve de gelişmektedirler, bu da peyzaj tercihlerine doğanın ve kültürün kombinasyonu şeklinde yansımaktadır. Doğa tecrübesi iş gören bir karakterdir, insanın çevresel sistemleri birbirini açıklar ve bu genetik ve kültürel perspektifin bir sentezi sonucu oluşmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

Son yıllarda peyzajın doğal güzelliği planlama çalışmalarında ve yönetim kararlarında önemli bir rol oynamaktadır. Daha eskiden, doğal güzellik korunan ve tek güzelliği olup korunan yerler ve peyzajlar arasında çok önemli bir unsur olmuştur. Peyzajda sosyal kaygının azalması peyzaj planlama ve yönetiminin en önemli yönü olan doğal değeri yeniden gündeme getirmiştir (Daniel, 2000).

Görsel kaliteyi analiz etmede en geniş ölçekli uygulama yapanlar Landscape Character Assesment (LCA), Scenic Beuty Estimation Method (SBE), ve Visual Resource Management System' dir (VRM) (Tveit ve diğ., 2006).

- LCA İngiltere'de geliştirilmiştir, son 20 yılda planlama sürecinin çeşitli evrelerinde kullanılmaktadır.

- SBE Amerika'da Ormancılık Departmanı için geliştirilmiştir. 1970'lerde Orman Planlama'da yaygın olarak kullanılmıştır.

- VRM Arazi Yönetim Bürosu tarafından Amerika'da kurgulanmıştır. Kamu arazilerinin bakım ve değerini artırmak için kullanılmıştır.

Bu üç metodun sınırlayıcılarından biri tahminleri için sadece arazi bilgisini kullanmalarıdır. LCA ve VRM'nin metodu saha çalışması aşamasında kalmaktadır, SBE ise fotoğrafları puanlayarak çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Bu üç yöntemin yaklaşımı da peyzaj değişimini hesaplamada pek uygulanabilir değildir, çünkü bu yöntemler arazi bilgisi veya uzaktan algılamaya dayanmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

Son yıllarda, görsel peyzaj estetik kalite değerlendirmelerinde önemli gelişmeler olmuştur. Peyzaj estetik teorisinde iki ana paradigma vardır ve bu iki paradigma peyzaj değerlendirme metodlarının altyapısını oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi *objektif paradigma* diğeri de *subjektif paradigma*dır. Objektif paradigmaya göre; bir şeyin estetik kalitesi o şeyin özelliklerinde bulunmaktadır. Subjektif paradigmaya göre de; estetik kalite gözlemcinin gözünde bulunmaktadır (Lothian, 1999).

Peyzaj estetik kalite değerlendirmesi kapsamında bu objektif ve subjektif paradigma tartışmalarının mantıklı bir sonucu olarak görsel estetik kalitesi hem peyzajın özelliklerine hem de bu özelliklerin gözlemciyi uyardığı algısal / deneyimsel süreçlere bağlıdır.

Bu iki paradigma yoluyla, peyzaj kalite değerlendirmesinde iki temel yaklaşım ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisi *uzman yaklaşımı*, diğeri *de algısal yaklaşım*dır.

Uzman yaklaşımında; biyofiziksel özellikler biçimsel peyzaj kalite göstergeleriyle değerlendirilmektedir. Bazı çalışmalar, bu değerlendirme yapılırken mekansal farklılık ve komplekslilik tespitinde bitkilendirmenin önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre doğallık pozitif bir rol oynamaktadır (Val ve diğ., 2005).

Bu noktada, ekoloji ortaya çıkmaktadır. Ekolojik yaklaşım daha çok 21. yüzyıl da ortaya atılmıştır. Objektif paradigma içeriğinde ekolojik değerlendirmelere de yer verilmektedir. Uzman yaklaşımı değerlendirmelerinde ekolojik yaklaşım göz önünde bulundurulmalıdır.

İnsan tercihi faktörü ve sosyal geçmiş uzman yaklaşımında negatif etki yaratmaktadır (Val ve diğ., 2005).

Algıya dayalı yaklaşımda; görsel peyzaj estetik kalitesi, gözlemcinin psikolojik süreciyle karşılıklı ilişkisi olan peyzajın görsel özeliklerinin bir ürünüdür. Bu

yaklaşım, duygusal ve algısal parametreler ve kavramsal yapılarla ölçülmektedir (Val ve diğ., 2005).

Bu yaklaşımda, psikolojik ve sosyolojik özellikler önem taşımaktadır. Bu yüzyılda, buna dayalı olarak sosyo – kültürel değerlendirmeler öne sürülmektedir. Subjektif paradigmada sosyo-kültürel yaklaşıma da yer verilmektedir. Algıya dayalı değerlendirmeler de sosyolojik çalışmalar pozitif bir etki yaratmaktadır.

3.3.1. Objektivist Paradigma

Objektivist paradigma; peyzaj kalitesinin peyzajın kendi doğasında olduğunu ve fiziksel peyzajın esas özelliği olduğunu savunmaktadır (Val ve diğ., 2005).

Bu metodda; görsel peyzaj karakteri, bir obje gibi analiz edilir. Estetik kaliteyi değerlendirmede insan grupları arasındaki farklılıkları en aza indirgemek için objektif ölçüler bulunmalıdır (Tveit ve diğ., 2006).

Plancılar ve coğrafyacılar peyzajı toprak, arazi formu bitkilendirmeye benzer bir unsur gibi sınıflamakta ve haritalamaktadır. Ayrıca, kesin yargılarda bulunmakta ve peyzajı direk olarak ölçmektedirler. Ör: Dağlar ve nehirler yüksek peyzaj kalitesine sahiptir gibi. Peyzaj, sayısal bir skalayla ya da yüksek, orta ve düşük kalite olarak sınıflandırılmaktadır. Bu paradigma peyzajın gerçek peyzaj kalitesine sahip olduğunu savunmaktadır ve buna göre peyzaj kalitesi fiziksel bir karakteristiktir ve fiziksel özelliklere benzer olarak ölçülebilmektedir. Sonuçta ortaya çıkan sınıflama objektif olarak tanımlanmaktadır. Peyzaj değerlendirme sürecinde yapılan kesin yargılar çok titiz bir şekilde yürütülmektedir, bunun yanında bu paradigmada kişisel tercihler dikkate alınmamaktadır. Bu paradigmada, tercihlerden türeyen subjektif metod genellikle görmezden gelinmektedir. Peyzaj kalitesini sayısal olarak değerlendirme yöntemi yaygın olarak İngiltere ve Avusturalya'da kullanılmakta, Kanada ve Amerika'da sınırlı olarak kullanılmaktadır (Lothian, 1999).

Peyzaj kalite değerlendirme çalışmalarında, objektivist paradigmadan yola çıkılarak, uzman yaklaşımı ve biyolojik odaklı ekolojik yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlarla; objektivist paradigma daha net sınırılar kazanmaktadır.

3.3.1.1. Uzman Yaklaşımı

Peyzajın biyofiziksel özeliklerini, klasik insan algısı ve estetik yargısından farklı olan uluslararası peyzaj kalite göstergeleri olarak varsayılan biçimsel tasarım

parametrelerine (ör: form, çizgi, çeşitlilik, birlik vb.) dönüştürmektedir (Tveit ve diğ., 2006).

Çevresel yönetim uygulamalarında, uzman yaklaşımına göre peyzaj kalite değerlendirmesi baskındır. Bu yaklaşıma göre eğitimli uzman kişi peyzajı sistematik olarak inceler ve peyzaj estetiğiyle alakalı tasarım parametrelerinin kombinasyonuna göre değerlendirme yapmaktadır (Litton, 1968). Peyzajın biyofiziksel elemanları (dağlar, göller, ağaçlar vb.) biçimsel öğelere (form, çizgi, doku, renk) ve bunların organizasyonuna (çeşitlilik, birlik, geçerlilik, uyum) dönüştürülmektedir. Daha sonra, belirlenmiş kurallara ve prensiplere göre alanlar düşükten yüksek kaliteye (görsel kalite veya doğal kalite) doğru sıralanmaktadır. Tipik uygulamalarda, eğitimli uzman (ör. : peyzaj mimarı) aynı zamanda çevresel yönetim aktiviteleri ve çoklu kaynak kararı bağlamında görsel kalitenin korunması için tavsiyede bulunmaktan da sorumlu olmaktadır.

Bu yaklaşımın en önemli yönü, peyzaj kalitesinin ve peyzajın her türlü özelliğinin yetkili bir kişinin incelemesiyle yapılabilmesidir. Ayrıca bu değerlendirmede görüş açısı da çok önemli bir unsurdur. Son zamanlarda, gözlemcinin rolü biraz genişletilmektedir, değerlendirmenin diğer bir tamamlayıcı öğesi olan algısal yaklaşım teknikleri de gözlemci tarafından dikkate alınmaktadır. Konunun daha derinine inilirse, peyzaj kalite değerlendirmesinde kullanılan biçimsel tasarım parametreleri, insan estetik algısı ve değerlendirmesine dayanan klasik ve tarihi analiz ve teorilerden ayrılmaktadır (Lothian, 1999).

Uzman peyzaj kalite değerlendirmeleri, kesinliğin, doğruluğun, güvenirliğin ve geçerliliğin eksikliği konusunda eleştirilmektedir (Daniel 2000). Genellikle sadece üç sınıf kalite değerlendirilmektedir, bunlar; yüksek – orta – düşük. Birçok kişiye göre de uzman yaklaşımı hala problemli bir peyzaj kalite değerlendirme yöntemidir.

3.3.1.2. Biyolojik Odaklı - Ekolojik Yaklaşım

Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran cansız çevrelerinin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik arz eden ekolojik sistemlere *ekosistem* denir. Eğer söz konusu ekosistem bir tarım alanı içinde gelişiyorsa buna agro ekosistem adı verilir. Bu sayede doğa farklılaşır. Organizmalarla cansız çevre elementleri birbiriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Karşılıklı olarak madde alışverişi yapacak biçimde birbirlerine etki yapan organizmalarla, cansız maddelerin bulunduğu herhangi bir doğa parçası bir ekosistemdir (http://tr.wikipedia.org).

Ekosistem yaklaşımı, bireysel organizmalar ya da topluluklardan çok tüm alanın işlevlerinin nasıl olduğuyla ilgilenir. Bir alandaki organizmalar ve cansız çevreleriyle olan ilişkilerine bakar. Bir ekosistem, temel olarak abiyotik maddeler, üreticiler, tüketiciler ve ayrıştırıcılardan oluşur. Ekosistemlerde yaşam, enerji akışı ve besin döngüleriyle sürer. Açık bir sistem olan ekosistemde, enerji ve besin giriş-çıkışı süreklidir. Bir ekosistemin dört temel bileşeni vardır. Üreticiler ototroflar, tüketiciler (hetotroflar), ayrıştırıcılar (saprofitler) ve doğal çevre. İlk üç bileşen, dördüncü bileşenin oluşturduğu cansız doğa içinde varlıklarını sürdüren canlı yaşamı kapsar. Cansız doğal çevre ile bu çevre içinde yaşamlarını sürdüren canlılar arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri inceleyen bilim dalına *ekoloji* adı verilir (http://tr.wikipedia.org).

Ekoloji, canlıların birbirleri ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır. *Ekosistem* ise canlı ve cansız çevrenin tamamıdır. Organizmalar; diğer bir deyim ile canlılar veya canlı çevre, insan, hayvan ve bitkilere ait bireyleri veya bunlardan oluşmuş toplumları ifade etmektedir. Tanımlamanın içinde geçen organizmaların içinde yaşadıkları ortam deyimi ise cansız çevre olarak da ifade edilir ve hava, su, toprak, ışık gibi faktörleri kapsar. Ekoloji bütün canlılar için ortak olan ve canlılar üzerinde etki yapabilen temel konularla ilgilenir. Diğer bir ayırıcı özelliği ise ekolojinin bir canlıya ait belirli organları ve bu organlardaki hayat süreçlerini değil, canlıların içinde bulundukları hayat ortamı ve diğer canlılarla olan karşılıklı ilişkilerini incelemesidir (http://tr.wikipedia.org).

Çevresel yönetimin odak noktası ekosistem yönetimine doğru değişmekte ve peyzaj kalite değerlendirmesine yönelik yeni uğraştırıcı bir unsur ortaya çıkmaktadır. Çevresel yönetim tek kaynaktan ilerlemektedir, genellikle çoklu kullanıma, eşyalar ve tesisleri içermesine, ekonomik sistem yönetimine yönelik bireysel ürünlerin verimliliğine odaklanmaktadır. Burada, eşyalar ve tesisler ikincil kavramlardır, bunlardan önce temel biyolojik ve ekolojik sistemler gelir. Ekosistem yönetiminde, esas hedef insanların yararına faydayı artırmak değildir. Hedefler ekosistem planlamasında çok net değildir. Bu noktada önemli olan, çevre yönetimin uğraş verdiği istenen ekosistem koşullarının ne olduğunu bilmektir (Daniel, 2000).

Peyzaj planlamada ekoloji kavramı son zamanlarda dikkate alınması gereken en önemli konulardandır. Peyzaj mimarları ve peyzaj ekolojistleri, anlamsız ve mantıksız arazi kullanımı ve yönetimi çalışmalarından ötürü peyzaj ve ekoloji bağlantısını kurmada sistematik yöntemler geliştirmektedirler. Peyzaj ekolojisi bu bağlamda doğal sistemleri yönetme adına oluşturulmuştur (Murphy, 2005).

Peyzaj ekolojisi kavramında, peyzaj heterojen bir alandır bir çok ekosistemden oluşmaktadır. Örneğin; bir dağ peyzajı ormanları, çalıları, otları, kayaları, taşları, toprağı oluşturmaktadır, bir kent peyzajı da konut alanlarını, sanayi alanlarını, parkları, yolları, drenaj sistemlerini oluşturmaktadır. Bunlar tek tek analiz edildiğinde birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkmaktadır. Peyzajın yapısını ve fonksiyonlarını daha derin anlayabilmek için ele aldığımız peyzajı kullanma yollarını geliştirmemiz bunun için de ekosistemleri ve biyolojik çeşitliliği korumamız gerekmektedir (Murphy, 2005).

Biyolojik çeşitlilik, direnç, sürdürülebilirlik kavramları ekosistem planlamasında büyük bir önem teşkil etmektedir. Ancak bu kavramların nasıl tanımlanacağı ve nasıl ölçüleceği çok net değildir (Daniel, 2000).

Burada esas irdelenmesi gereken nokta peyzaj estetik kalitesinin ekosistem planlamada nasıl bir rol oynayacağıdır. Çevresel politikalarda temel değişikliklerin altını çizmek gerekirse, peyzaj estetik kalitesinin doğal ve ekolojik değerler tarafından tanımlandığı ve gerçek, bağımsız insan ihtiyaçlarının tartışıldığı esas konu *yeşil felsefe*dir (Daniel, 1990). Bu biyolojik odaklı yaklaşım aslında yeni bir yaklaşım değildir. Peyzaj kalite değerlendirmesinde kullanılan dört kavramsal modelden biridir, ekolojik model olarak belirlenmektedir (Daniel ve Vining, 1983). Bu bağlamda "Eşsizlik oranı" kavramı da uzman değerlendirmesiyle beraber ortaya konmuştur. Aynı kavram algılama yaklaşımında "Doğallık" olarak nitelendirilmektedir.

Bu iki kavram da direk ekolojik yaklaşımla alakalıdır.

Aslında, ekolojik model, temelde insan algısı ve tercihleriyle ilgilenmemektedir. Peyzaj kalitesi, insan değerlerinden, yargılarından, tercihlerinden bağımsız bütünlük, biyolojik çeşitlilik ve sürdürülebilirlik gibi ekolojik özelliklerle tanımlanmaktadır. Peyzaj kalitesinin insan algısı, ekolojik kaliteyle uyumlu olmalıdır. İyi ekolojiyle ters düşen peyzaj tercihleri, etik olmayan, ahlaka aykırı veya yetersiz ekolojik kültürün bir sonucu olarak nitelendirilmektedir. Bu yüzden değişiklik gerektirmektedir (Carlson, 1977).

Ekolojik kalite ve görsel estetik kalitesi arasındaki bağlantının ne olduğu tartışılmaktadır. Eğer peyzaj estetik kalitesi kavramsal olarak doğallıkla anlatılırsa, o zaman ekolojik kaliteyle aynı anlama gelmektedir. Eğer, estetik kalite ve ekolojik kalite kavramsal olarak birbirinden ayrılacak olursa, bu durumda ikisinin arasındaki ilişkiyi deneysel olarak belirlemek gerekmektedir. Yüksek ekolojik kalite, yüksek

peyzaj kalitesine bağlı olabilmekte ya da olmamaktadır, ya da bu ilişki ekosistemin neyi içerdiğine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Sadece ekolojik kaliteyi tanımlamak değil, örneğin algısal yaklaşımla ekolojik kalitenin nasıl değerlendirebileceği gibi, bu konuda bazı metodolojik problemler de vardır (Daniel, 2000).

Son yıllarda peyzaj kalite değerlendirme çalışmalarında, her ne kadar değerlendirmesi zor olsa da peyzaj kalitesinin bütününü ve bunun sonucunda da yaşamsal kaliteyi etkileyen en önemli değişkenlerden birisi ekolojik kalitedir. Bu nedenle ekolojik kalite ölçme ve değerlendirme yöntemleri geliştirilmektedir.

Tamamen tarif edilmese de, ekosistem, fiziksel, biyolojik ve sosyal süreçlerin kompleks yapısını akla getirmektedir. Ekosistem planlaması peyzajda mikrodan globale kadar genişleyen coğrafi bir ölçek kapsamaktadır. Zamansal ölçekler, on yıllık planlarla belirlenmektedir, ancak bu daha kısa ve ya çok daha uzun aralıklarla da yapılmalıdır. Eğer, türleri korumadaki ve ekolojik sürdürülebilirlikteki belirlenen hedefler daha ciddi yapılırsa, o zaman çevresel yönetimdeki zamansal olan ölçek sonsuz ya da tanımsız olur. Aynı bunun gibi coğrafi ölçek de biraz daha genişletilmelidir (Daniel, 2000).

Peyzaj değişimini ve yönetimini, ekolojik açıdan irdelemek için altı prensip bulunmaktadır (Murphy, 2005). Bunlar :

- Ağ Örgüsü : Bütün yaşam sistemleri birbiriyle ilişki içindedir ve birbirlerine bağlıdır.

- Döngüler : Bütün yaşayan canlılar devamlı süregelen bir madde ve enerji akışı içindedirler. Canlı kalabilmek ve hayatlarını devam ettirebilmek için enerji tüketir ve de üretirler. Döngüler yaşamın ağını oluşturmaktadırlar.

- Enerji : Güneş enerjisi kimyasal enerjiye dönüştürülmektedir (fotosentez).

- Ortaklık : Enerji değişimleri ve kaynak tüketimi ve kullanımı karşılıklı bir ortaklıkla ekosistemde devamlılığını sağlamaktadır.

- Çeşitlilik : Ekosistemler kalıcılığını zenginliğinden ve kompleks yapısından dolayı sürdürmektedir. Biyolojik çeşitlilik ne kadar fazla olursa, direnci o kadar fazla olmaktadır.

- Dinamik Denge : Ekosistemler esnektir, bu esneklik ekosistemlere dinamik bir yapı kazandırmaktadır (Murphy, 2005).

Bu ekosistem planlamadaki coğrafi ve zamansal karmaşıklıklar peyzaj estetik değerlendirmedeki algısal yaklaşıma önemli meydan okumalarda bulunmaktadır. Bir peyzaj görüntüsünü sunmadaki tipik prosedürler belli bir zamanda ortaya çıktığı için ekolojik kaliteyle olan ilişkisini belirlemede zayıf kalmaktadır. Coğrafi ve zamansal öğelerin görsel estetik değerlendirilmesi yapılırken diğer muhtemel öğelerle de karşılaştırılmasının yapılması gerekmektedir. İstenilen peyzajın başka bir gösterim şekli de, hava fotoğraflarıdır. Böylece, mekansal çeşitlemelerin ekolojiyle alakalı aralığı daha net anlaşılabilmektedir. Fakat bu gösterim şekli peyzajın en az doğal olan görüntüsüdür. Bunun en doğal yolu, o mekanda yürüyerek coğrafi çeşitlemeleri ve peyzaj durumunu tecrübe etmektir. Ancak bilgisayar görselleştirme teknolojileri bunu da mümkün kılmaktadır. İstenilen yönden ve açıdan görüntü alınabilmektedir (Daniel, 2000).

21. yüzyılda tüm bilim dallarında ve her türlü alanda olan gelişmeler, kalite değerlendirme çalışmalarında yani yaşamsal kalite, çevresel kalite ve görsel kalite değerlendirme çalışmalarında da ortaya çıkmaktadır.

Teknik olarak kuşbakışı görüntüler ve interaktif yürüyüşler sağlanabilmekte, ve böylece peyzajdaki ekolojiyle ilintili olan coğrafi mekansal çeşitlemeleri ve dokuları görmek mümkün olmaktadır. Ancak, bu sunumların peyzaj estetik kalitesinin kesin ve geçerli algılamasını desteklediği tam olarak net değildir. Peyzaj estetik kalitesi, o peyzajın o andaki fotoğrafının çekilerek ve arazide çalışma yapılarak daha iyi değerlendirmektedir. Bu yüzden, tam bir değerlendirme yapılabilmesi için, buna ek olarak hava fotoğrafı ve üç boyutlu görselleştirmeler de göz önünde bulundurulmalıdır. Peyzajın ekolojik kalitesi değerlendirilirken zamansal değişimleri de dikkate almak gerekir, fakat bu hava fotoğrafı ve üç boyutlu görselleştirmelerle yapılamamaktadır (Daniel, 2000).

Ekolojik peyzaj dokularıyla alakalı olan zamansal değişimler peyzaj kalite değerlendirmesine ayrı bir boyut kazandırmaktadır. Zamansal değişimler ancak bilgisayara dayalı çevresel görselleştirme teknolojileriyle sağlanabilen *hızlandırılmış (time-lapse)* sunum tekniğiyle yapılabilir. Aslında bu ekolojik değişimler çok uzun yıllara yayılır ve bir insan hayatını da aşabileceği için incelemek çok zordur, ancak teknik olarak bu değişiklikleri görselleştirmek ve küçük bir zaman aralığına sıkıştırmak mümkündür. Bu yöntemin geçerli ve doğru olup olmadığı hep

tartışılmaktadır, ancak daha mantıklı başka bir çözüm bulunmamaktadır (Daniel, 2000).

Zamansal değişim çalışmalarında bir takım arazi analizleri yapılmaktadır. Peyzaj değişimini ve ekolojik durumunun geleceğe olan etkilerini saptamak için en fazla kullanılan arazi analiz faktörleri şunlardır (Murphy, 2005):

- Topoğrafya
- Jeoloji
- Toprak
- Hidroloji
- İklim
- Bitki Örtüsü
- Vahşi Yaşam

Bu faktörler hızlandırılmış sunum tekniğiyle tespit edilebilmektedir. Ancak sadece bu teknik ekolojik kalite belirlemesinde yeterli olmamaktadır.

Ekolojik kalite ve görsel estetik kalite arasındaki ilişki tam belirlenememektedir. Bu yüzden en iyi değerlendirme, arazi çalışması, hızlandırılmış çalışma, üç boyutlu görselleştirme ve hava fotoğraflarının değerlendirilmesi gibi tüm yaklaşımların uygulandığı ve de karşılaştırılmasının yapıldığı değerlendirmedir. Eğer bu değerlendirmelerin sonucunda ekolojik durum verimi görsel peyzaj estetik kalitesi verimine eşit olursa, o zaman her bir değerlendirme yönteminin güvenirliği artmaktadır (Daniel, 2000).

3.3.2. Subjektivist Paradigma

Peyzaj kalite değerlendirmesinde alternatif bir paradigma da subjektivist paradigmadır. Bu paradigma peyzaja yönelik toplum tercihlerini incelerken psikofiziksel metodları kullanmakta ve istatistiksel analizlere göre de peyzajın kalitesini ortaya çıkarmaktadır. Bu paradigma da kendi içinde objektiftir, çünkü toplum tercihlerini, araştırmacının tercih ve eğilimlerini dikkate almaksızın ölçmektedirler. Bu metod, yaygın olarak Amerika ve Kanada'da ve sınırlı olarak da İngiltere'de kullanılmaktadır (Lothian, 1999).

Peyzaj kalite değerlendirme çalışmalarında, subjektivist paradigmadan yola çıkılarak, algıya dayalı yaklaşım ve sosyo - kültürel yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlarla; subjektivist paradigma daha net sınırlar kazanmaktadır.

3.3.2.1. Algıya Dayalı Yaklaşım

Peyzajın biyofiziksel özelliklerinin estetikle alakalı psikolojik karşılıkları, direk duyulara ilişkin / algısal süreçlere veya kavramaya ilişkin yapılara (ör: okunabilirlik, gizem vb.) yönelik uyarıcı bir rol üstlenmektedir (Daniel, 2000).

Bu yaklaşım, subjektif felsefi olgulardan türemiştir. Genellikle çeşitli araştırmalar ve psikolojik değerlendirme metodları, algılanan peyzaj kalitesinin niceliksel ölçütleriyle yapılmaktadır (Zube, 1974). Algılanan peyzaj kalitesinin göstergeleri, seçilen gözlemcilerin peyzaj tercihlerine, sıralamalarına ve oylamalarına dayanmaktadır.

Algıya dayalı yaklaşım ve uzman yaklaşımı her zaman çok fazla tartışılmıştır. Bir grup algıya dayalı yaklaşımın diğerinden daha güvenilir olduğunu savunmaktadır. Peyzaj estetik kalitesinin iç güvenirlilik ölçüleri, küçükten orta boyutlu gruplara dayanır ve sürekli yükselir. Peyzajın çeşitleri gözlemcilerin kararından ve gözlemci peyzaj ilişkisinden daha fazladır. Aynı zamanda algıya dayalı göstergeler, görsel karakterler arasındaki ince farkları gösteren kesin aralık ölçüleri verirler. Kısaca algıya dayalı değerlendirmeler, genellikle kesinlik için kabul edilen standartlara ve ölçü sistemlerinin güvenirliğine sahiptirler (Daniel, 2000)

Algıya dayalı metodlar, açıkça peyzaj kalite etkileşiminin gözlemci yönünü vurgulamaktadır, bunun yanında biyofiziksel peyzaj da göz önünde bulundurulmaktadır (Daniel, 1990). Buna benzer yaklaşımlar da algısal faktörlerden (ör: Görsel penetrasyon, odaklama, karmaşa) ve/veya duygusal tepkilerden (dikkat, stres azaltma) türemiştir. Eğer, duygusal, algısal ve kavramsal faktörlerin üzerinde durulacak olunursa, peyzaj özellikleriyle olan ilişkileri genellikle direk deneysel testler sonucu onaylanmaktadır.

Algıya dayalı peyzaj estetik kalite değerlendirmelerinde, peyzaj estetik kalitesinin ne olduğuna dair teorik bilgi eksikliği mevcuttur. Bu tarz çalışmalar fotoğrafların temsili geçerliliğiyle sınırlıdır. Doğal bir peyzajın değerlendirilmesi yapılırken, bu değerlendirme renkli fotoğraf sunumlarına dayanır ve direk peyzaj deneyimiyle eşleşmektedir (Daniel, 2000).

Son yıllarda, bu sunumlar, yeni teknolojilerle, yüksek çözünürlüklü ve gerçekçi bilgisayar görselleştirmeleriyle geliştirilmektedir, fotoğraf sunumlarıyla ilişkisi de kurulunca peyzajın direk gözlenmesi gibi olmaktadır.

Sonuç olarak, bu metodun daha da geliştirilebilmesi için görsel peyzaj estetiğinin teorik yapısı güçlendirilmelidir ve estetiğin anlamı tam olarak kavranmalıdır. Son yıllarda daha çok bu iki metodun birleştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

3.3.2.2. Sosyo - Kültürel Yaklaşım

Yirmibirinci yüzyılda görsel peyzaj kalite değerlendirmesi iki zıt kavramla karşı karşıya kalmaktadır. Birincisi, ekolojistler ve çevre filozofları tarafından savunulan biyolojik odaklı çevresel yönetim, diğeri de çevresel politika araştırmacılarının savunduğu çevresel problemler sosyal problemdir mantığında olan sosyal odaklı çevresel yönetimdir (Daniel, 2000).

Bu tartışma, bir anlamda, objektivist – subjektivist paradigma tartışmalarının çok benzeridir.

Had safhadaki sosyo-kültürel paradigma, gerçek çevrenin denenmemiş düşüncelerin felsefi açıdan hayal ürünü olduğunun üstünde duracaktır. Biyolojik odaklı ve sosyo-kültürel yaklaşımlar, peyzaj-gözlemci etkileşimini peyzaj kalite değerlendirmesi kavramını ayrı bir tarafa çekecektir. Biyolojik odaklı yaklaşım, daha gerçek olan biyo-ekolojik doğal değerlerin tarafında olduğundan, insan değerlerinin önemini azaltacaktır. Bu konu ciddi olarak çevresel yöneticiler tarafından dikkat çekecektir, çünkü yirminci yüzyılda kamu katılımı ve insan değerleri baskın gelmektedir (Daniel, 2000).

Kentsel, mimari ve peyzaj tasarımlarının odak noktası insandır ve tasarımların insanın temel ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ve yaşam kalitesini yükseltecek şekilde yapılması gerekmektedir.

Temelden bireysele doğru insanın ihtiyaçları beş ana başlık etrafında toplanmaktadır. Bunlar (Murphy, 2005) :

- Psikolojik İhtiyaçlar : Açlık, susuzluk, uyku, barınma ve üreme
- Güvenlik İhtiyaçları : Fiziksel güvenlik, emniyet, sağlamlık, stabilite, korku ve kaostan psikolojik korunma

- Sosyal İhtiyaçlar : Aidiyet, iletişim, kabul edilme
- İtibar İhtiyaçları : Kendine güven, başkasına güven, saygı görme, değer verme, takdir edilme, toplumda belli bir yer edinme
- Kendi Kendine Yetebilme İhtiyacı : Tek başına ayaklarının üzerinde durabilme

Bunların dışında bir de kavramsal ihtiyaçlar vardır, onlar da (Murphy, 2005) :

- Bilme, Anlama ve Anlaşılma İhtiyacı : Öğrenme isteğini motive etme
- Estetik İhtiyaçlar : Deneyim kazanma duygusunu motive etme ve bu deneyimden zevk alma

Tüm bu sosyal ihtiyaçlara cevap verecek şekilde tasarlanan mekanlar, görsel kalite ölçütü yüksek olan mekanlardır. Bunlar aynı zamanda görsel estetik kalitesinin yüksek olduğu ve insanların yaşamaktan zevk duyup o mekanlara ve çevrelere sahip çıktığı, benimsediği yerler olmaktadır.

Sosyo-kültürel paradigma, genel olarak çevresel değerlerin kısmen de peyzaj estetik değerlerin kültürel saptamasını vurgulamaktadır. 21. yüzyılda, fiziksel ve biyolojik süreçler çevresel yönetim ve politikalarında önemsiz olacaktır ve yeri sosyal fikir birliği ve toplumsal karar alma şeklinde boyutu değişecektir. Çevre sosyal bir yapı olarak görülecek ve yönetimin en büyük hedefi çevrenin nasıl olması gerektiği hakkında insanlar arasındaki anlaşmayı sağlamak olacaktır. Peyzaj estetik kalitesinin uzman değerlendirmeleri de sosyal fikir birliğini sağlamayı kolaylaştırmakla yer değiştirecektir. Kişisel algılama ve tercihler de kültürel geçmişin belirtileri olarak ele alınacaktır (Daniel, 2000).

Gelecekte, kentlerde açık alanların ve özellikle peyzaj alanlarının insanların ihtiyaçlarına göre nasıl şekilleneceği ve nasıl yüksek kalite kriterlerine göre tasarlanacağının belirlenebilmesi için bir takım analizler yapılmaktadır.

Bu analizlerde irdelenen başlıca faktörler şunlardır (Murphy, 2005) :

- Arazi Kullanımı
- Yasal İhtiyaçlar
- Konfor ve Geçiş Hakkı

- Ekonomik ve Sosyal Koşullar
- Sirkülasyon ve Trafik
- Hizmet ve Tesisler
- Toplum Servisleri
- Tarihi ve Kültürel Koşullar
- Görsel Kalite

Bu faktörlerin, sosyo-kültürel açıdan görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde irdelenmesi gerekmektedir.

Sistematik görsel peyzaj kalite değerlendirmesi yirminci yüzyılın son yarısında bulunmuş ve de geliştirilmiştir. Çevresel yönetim ve bilimsel araştırmalar için çok önemli bir rolü vardır. Gelişme evresinde uzman ve algısal yaklaşım karşılaştırılmış ve de tartışılmıştır. Daha sonra bu ikisinin birleştirilmesinden peyzaj özelliklerinin ve insan algılama sürecinin karşılıklı dayanışmasından yola çıkılarak bütünleşik bir metod öne sürülmüştür. Böylece çevresel yönetimde görsel peyzaj değerlendirmesinin önemi artmıştır. Buna ek olarak da kapsamlı bir ekosistem planlaması peyzaj estetik kalitesine meydan okumuştur ve GIS, çevre modelleme ve çevresel görselleştirme teknikleriyle bu yöntem de başarıyla yapılmaktadır (Daniel, 2000).

Son yarım yüzyıl boyunca peyzaj kalite değerlendirmesi uzman/tasarım yaklaşımı ve algıya dayalı yaklaşım altında sosyo- kültürel yaklaşım arasındaki çelişki olarak görülmüştür.

Her iki yaklaşımda, çevrenin biyofiziksel öğelerinin ve insan tecrübesinin önemli etkileşimde bulunduğu peyzaj kalitesinin temel görüşünü paylaşmaktadır. Peyzaj kalitesi, peyzaj özellikleri ve bu özelliklerin gözlemcilerdeki etkisinin ilişkisiyle artmaktadır. Uzman ve algıya dayalı yaklaşımlar peyzajın özelliklerinin nasıl sunulduğuna ve gözlemcinin peyzaj kalitesi değerlendirmesi aşamalarına katılımına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Böylece sosyo-kültürel boyut ele alınmaktadır.

3.3.3. Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Karşılaştırılması

Bu paradigmalardaki paradoks bunların karşıtlığından doğmaktadır.

Birinci paradigma, peyzaj kalitesinin peyzajın kendi doğasında olduğunu savunmakta, diğeri ise peyzaj kalitesinin gözlemleyen kişinin gözlerinde olduğunu savunmaktadır. Güzel olarak söylenen peyzaj için gerçekte bu güzellik hayal ürünüdür, gözlemcinin kendi kültür, sosyal ve psikolojik durumunun üretimidir. Tablo 3.1. ' de iki paradigmanın tanımları görülmektedir.

Tablo 3.1 **:** Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Özeti (Lothian, 1999)

Objektivist veya Fiziksel Paradigma	Peyzaj kalitesi gerçek fiziksel özelliktir.
	Kriterler peyzaja uygulanarak değerlendirilmektedir.
	Subjektiflik objektiflik olarak yansıtılmaktadır.
Subjektivist veya Psikolojik Paradigma	Peyzaj kalitesi gözlemcinin gözlerinden türemektedir.
	Psikafiziksel metodlar kullanılarak değerlendirilmektedir.
	Subjektifliğin objektif değerlendirmesidir.

Objektivist veya fiziksel paradigma, peyzaj kalitesinin fiziksel peyzajın esas özelliği olduğu, (arazi formu, su yapıları ve renk fiziksel kaliteler gibi) geleneksel bakış açısıdır. Buna zıt olarak, subjektivist veya psikolojik paradigma, peyzaj algılanan yoruma dayanan insan kurgusu olarak tanımlamaktadır. Objektivist paradigma özetlenecek olursa; bir insanın gözünün önündeki fiziksel görüntüde görünen güzelliktir, bunun karşısında subjektivist paradigma da güzelliğin gözlerin arkasındaki aklın bir yorumu olduğunu belirtmektedir.

İnsan tercihleri objektivist paradigmada da yer almaktadır ancak burada bu tercihler sadece insanın peyzaj değerlendirmesine altlık sağlamaktadır. Subjektivist paradigmada, peyzaj kavramın, algının ve gözlemcilerin tercihlerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Objektivist ve subjektivist paradigmalar peyzaj tipolojileriyle özdeşleştirilmektedir. Tablo 3.2. ' de görüldüğü gibi, objektivist olan uzman, ekolojik ve biçimsel estetik teorilerini, subjektivist olan da psikofiziksel, kavramsal, deneyimsel, psikolojik ve fenomenolojik teorileri kapsamaktadır.

Tablo 3.2 **:** Peyzaj Tipolojileriyle Paradigmaların Karşılaştırması (Lothian, 1999)

Objektivist (Fiziksel) Paradigma		**Subjektivist (Psikolojik) Paradigma**		
Exper		Psikofiziksel	Kavramsal	Deneyimsel
Ekolojik	Biçimsel Estetik	Psikofiziksel	Psikolojik	Fenomenolojik

Aşağıda görülen Tablo 3.3.'de iki paradigmanın özelliklerinin karşılaştırılması görülmektedir.

Tablo 3.3 **:** Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Karşılaştırması (Lothian,1999)

Objektivist (Fiziksel) Paradigma **Güzellik - Peyzajın gerçek kalitesi**	**Subjektivist (Psikolojik) Paradigma** **Güzellik - Gözlemcinin gözündeki kalite**
Aslında subjektif	Aslında objektif
Genellikle teorik çerçeve eskikliği vardır	Genellikle teorik çerçeveden oluşmaktadır.
Peyzajın fiziksel özelliklerinin anlamı araştırılmaktadır (özellikle yönetim amaçlı)	Peyzaj kalitesiyle alakalı olan fiziksel unsurları anlamak için insan tercihlerinin anlamı araştırılmaktadır
Peyzaj kalitesini kesin varsayımlarla farklılaştırma	Peyzaj kalitesini insan tercihleriyle farklılaştırmaktadır
Gündelik faktörleri dikkate almamaktadır	Gündelik faktörleri dikkate almaktadır
Deneyseldir; bir yaklaşımın uygulamasında	Deneyimsel; yaklaşımları ve hipotezleri test etmektedirler
Belirli bir alan veya arazi	Belirli bir alan ya da arazi yok
Değerlendirmeler genelde saha çalışmasına daya	Değerlendirmeler genelde fotoğraflara dayanır
Nispeten daha kolay, daha ucuz ve çabuk sonuç	Nispeten zor, pahalı ve yavaş sonuç verir
Peyzaj kalitesini değerlendirirken cevaplayıcılar kullanmaz, tercihlerdeki değişiklikleri dikkate almaz	Ölçütler cevaplayıcıların karakteristiklerine ve tercihlerine - yaş, cinsiyet, eğitim, sosyo-ekonomik durumu, kültür -göredir
Kopyalanamaz ve tektir	Kopyalanabilir
Subjektif ve kopyalanamamasından dolayı, kesin sonuç vermeyebilir ve kısa ömürlüdür.	Objektif ve kopyalanabilir olmasından dolayı sonuçlar genişletilebilir ve daha kalıcıdır
Tahmin etme duygusuyla hareket edilmez	Peyzaj kalitesindeki peyzaj değişimi önceden tahmin edilebilir
Subjektiflik objektiflik olarak sunulabilir	Objektiflik subjektiflik olarak sunulabilir

3.4. Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, peyzaj değerlendirmesinin hangi paradigmayla yapılacağı konusunun neden önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Peyzaj kalitesi objektif bir kalite midir yoksa subjektif bir kalite midir?

Sonuç olarak, subjektivist paradigma, kopyalanabilmektedir ve bulunan sonuçlar toplumu yansıtabilmekte bundan dolayı politik açıdan savunulabilmekte ve güvenle uygulanabilmektedir. Sonuçlar sayesinde; arazi kullanımı, arazi formu ve arazi örtüsündeki değişimlerin peyzaj kalitesine olan etkileri tahmin edilebilmektedir. Bu metod diğerine göre pahalıdır ve uygulamak için uzman yetenekleri gerektirebilmektedir, ör: katılımcıların seçimi, görüntülerin fotoğrafları, fotoğrafları puanlarken onların yönetimi, fotoğrafların içeriklerinin analizi ve bu içeriklerin tahminlere göre istatistiksel analizi. Psikofiziksel metodlar subjektivist paradigmada kullanılmaktadır, ancak sorunlar çıkmaktadır. Bu sorunlar değerlendirilecek olan peyzaj kalite ölçütlerini değerlendirmede yaşanmaktadır (Lothian,1999).

Objektivist paradigmanın da temel hatası, içerisindeki subjektiflikten kaynaklanmaktadır. Sonuçlar kopyalanamaz, toplumun tercihlerini tam olarak yansıtmaz ve politik açıdan savunulmayabilir. Objektivist metod, bazılarına göre daha titiz ve de istatistiksel açıdan geçerli yapılabilir. Aslında uzman metodunu yazanlar, bu paradigmadaki toplum görüşünün eksikliğini bu değerlendirmenin değerini düşüren en küçük unsur olduğunu savunmaktadırlar. (Lothian,1999).

Aslında bu iki paradigma birleştirilip bir model haline getirilebilir. Bu birleşik model iki paradigmanın uzlaşmasını sağlamakta ve her biri için bir rol önermektedir. Şekil 3.2.'de bu görülmektedir. Şeklin iç kısmı peyzajın etkileri, dışı da kültür, ailevi özellikler, sosyo – ekonomik ve demografik özellikleri göstermektedir. Bu, subjektivist anlayışın peyzajı nasıl gördüğünü anlatmaktadır. Ayrıca buna göre, subjektivist olarak bakanlar peyzajı objektivist yönleriyle görmektedirler, aslında bunların tercihleri onların subjektif yönleriyle belirlenmektedir. Güzellik peyzajın kendisinde algılanır, fakat bunu görmek gözlemci de etki bırakır ve bu etki de insanın sosyo kültürel yapısına göre ortaya çıkar.

Şekil 3.2 : Objektivist ve Subjektivist Paradigmaların Arasındaki İlişki (Lothian,1999)

Sonuç olarak, iki araştırmanın karşılaştırmasında ortaya çıkan, incelenen peyzajın fiziksel özellikleri o peyzajın kalitesini belirtir ve diğer görüşte de bu gözlemcinin tercihlerine göre belirlenmektedir. Temel olarak, peyzaj kalitesini değerlendirmede iki ana yöntem tartışılmıştır. Bir tanesinde peyzaj kalitesi içsel fiziksel özellik olarak görülmekte (objektivist), diğerinde de fiziksel peyzajın insan beynindeki algısı olarak görülmektedir (subjektivist).

4. GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİNİ DEĞERLENDİRMEDE YÖNTEM ÖNERİSİ

Görsel peyzaj kalitesini analiz etme yöntemlerinin incelenmesi sonucunda, görsel peyzaj kalite değerlendirmesi için bütünleşik bir yöntem önerilmektedir. Bu yöntem, genel anlamda objektivist ve subjektivist paradigmaların bazı yönlerinden oluşan bir yöntemdir. Daha çok objektivist paradigmayı kapsamaktadır. Bu değerlendirme önerisi, uzman yaklaşımına dayanmakta, bunun yanında ekolojik yaklaşım ve sosyo – kültürel yaklaşım da dikkate alınmaktadır.

Bu yöntemde; Tveit, Ode ve Fry'ın teorik çalışması esas alınmaktadır. Öncelikle bu teorik çerçeve ele alınmaktadır. Daha sonra çalışma alanında inceleme yapılmakta, alanın fotoğrafları çekilmekte ve teorik çerçevede kullanılan kavramlar bu alanda incelenmektedir. Alan çalışması bölümünden sonra; alanda çekilen fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden teorik çerçevede değerlendirilmek istenilen kavramların göstergeleri puanlama yöntemiyle değerlendirilmektedir. Hava fotoğrafları ve alanın farklı bakış açılarından çekilmiş fotoğrafları baz alınarak oluşturulan puanlama skalasıyla ölçülmekte ve sonuçlandırılmaktadır.

Buna ek olarak; ekolojik yaklaşım da göz önünde bulundurulmakta, çalışma alanının geçmişteki doğal ve yapısal özellikleri irdelenmekte ve araştırılmaktadır. Seçilen kavramlar değerlendirilirken biyolojik odaklı yaklaşılmaktadır. Peyzaj kalitesinin yanında ekolojik kalite de hedeflenmekte ve değerlendirme yapılırken ekolojik kaliteye ters düşecek değerlendirme yapılmamaktadır.

Ayrıca; değerlendirme çalışmasına sosyo – kültürel açıdan da yaklaşılmaktadır. Çalışma alanının sosyo – kültürel yapısı araştırılmakta ve de incelenmekte, değerlendirilme yapılırken bunlar da göz önünde bulundurulmaktadır. Sosyo – kültürel çalışma, teorik araştırmalarla ve insanlarla konuşarak yapılmaktadır.

Görsel peyzaj kalite değerlendirme yönteminde, fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden kavramların göstergelerinin bulunup bulunmadığına göre puanlama yapılmaktadır. Yöntem olarak kullanılan bu puanlama sisteminde, her kavramın beş göstergesi değerlendirilmektedir. Bu çalışmadaki her bir kavramın beş tane kavram temelini oluşturan göstergesi bulunmaktadır.

Örnek çalışma alanlarının görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden değerlendirilemeyeceği öngörülmüştür.

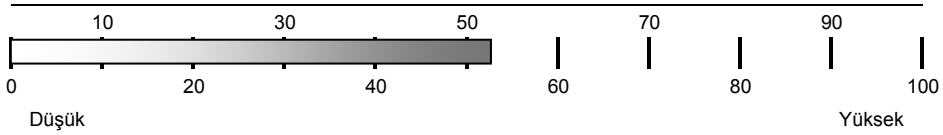
Görsel peyzaj kalitesini oluşturan kavramların kendi aralarında bir hiyerarşi söz konusudur. Bu hiyerarşiden yola çıkılmakta ve kavramlara toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde puanlar verilmektedir.

Tablo 4.1 **:** Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 1

Değerlendirme Kavramları	Gösterge Puanı	Gösterge Sayısı	Toplam Puan
TUTARLILIK	1	5	5
OKUNABİLİRLİK		5	5
KOMPLEKSLİLİK		5	5
GEÇİCİLİK		5	5
TASVİR EDİLEBİLİRLİK	2	5	10
SAHİP ÇIKMA		5	10
TARİHSELLİK		5	10
DOĞALLIK	3	5	15
GÖRSEL ÖLÇEK		5	15
MEKAN DUYGUSU	4	5	20
Toplam Görsel Peyzaj Kalite Puanı			**100**

Farklı alanlar üzerinde değerlendirme yapılacağı ve alanları aralarında kıyaslayabilmek için Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası oluşturulmaktadır.

Tablo 4.2 **:** Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası

Sonuç olarak, çalışma alanının görsel peyzaj kalite değerlendirmesi, teorik çerçeveyle irdelenmekte, çalışma alanında incelemede bulunulmakta, fotoğraflar çekilmekte, bu fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden, ekolojik ve sosyal değerler de göz önünde bulundurularak kavram göstergeleri üzerinden oluşturulan puanlama sistemi kullanılarak değerlendirme yapılmaktadır.

Bu çalışma, meslek gruplarından; peyzaj mimarları, mimarlar ve şehir plancılarına hitap etmektedir. Önerilen puanlama sistemi subjektif değerler içerse de, objektif bir yöntemdir. Ancak bu puanlama sistemindeki çarpanlar, meslek gruplarına göre ve değerlendirilen bölgeye göre farklılık gösterebilmektedir. Değerlendirilen alanın karakterine göre çarpanlar arasında hiyerarşi kurgusu yapılabilmektedir.

Değerlendirilen bölgeleri eşit kabul ederek, bu sayısal puanlama sistemi çarpansız da yapılabilir. O zaman sadece gösterge değerlendirme puanını kullanarak herhangi bir ayrı değer katmadan hesap yapılmaktadır. Yine örnek çalışma alanlarının görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden hesaplanmaktadır. Kavramlar toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde, her bir kavramın gösterge puanı 2 olarak kabul edilmektedir.

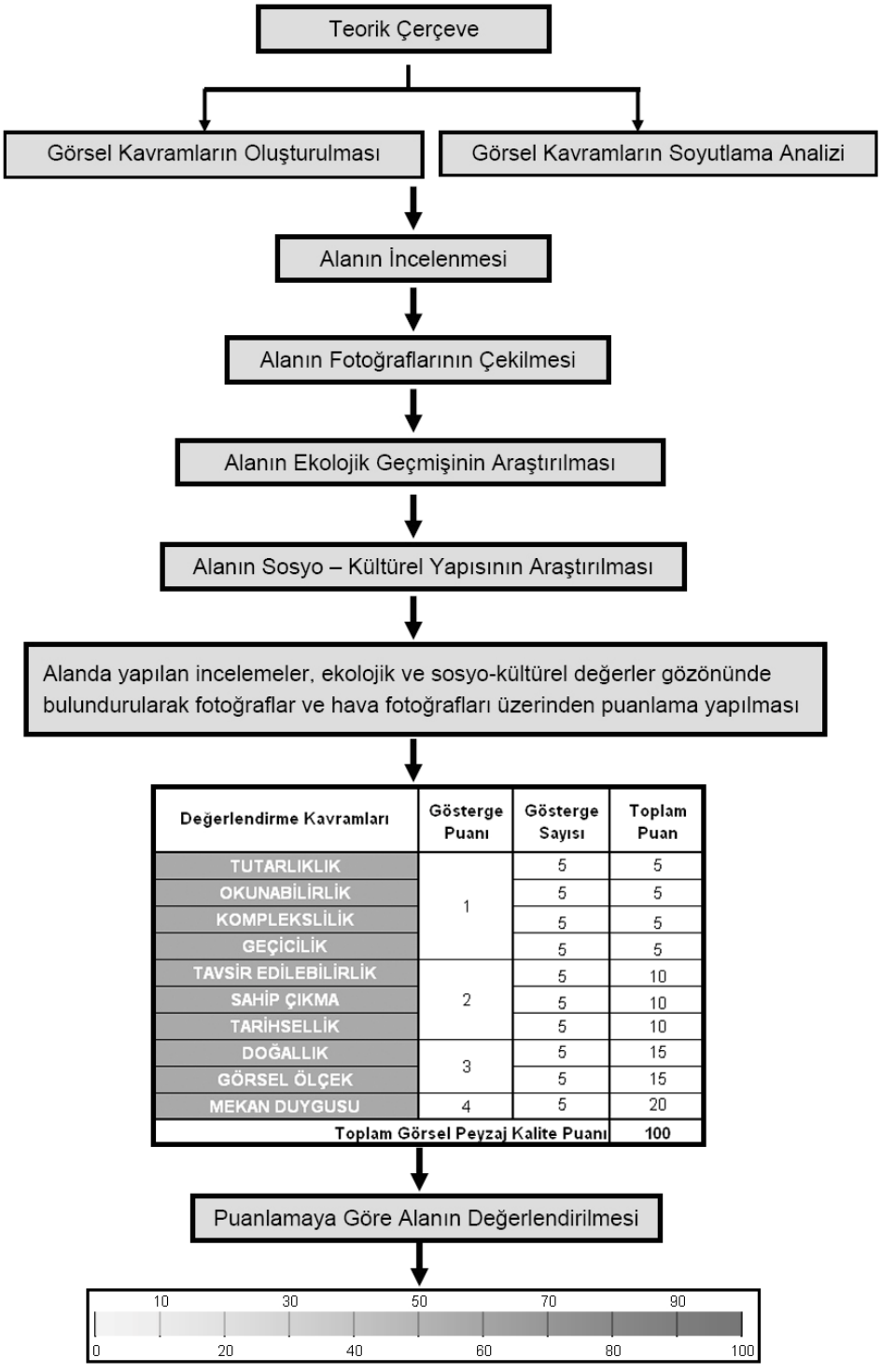
Çarpan kullanmadan değerlendirme kavramlarının her birini eşit kabul ederek yapılan puanlamanın bir örneği aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.3 **:** Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2

Değerlendirme Kavramları	Gösterge Puanı	Gösterge Sayısı	Toplam Puan
TUTARLILIK	2	5	10
OKUNABİLİRLİK	2	5	10
KOMPLEKSLİLİK	2	5	10
GEÇİCİLİK	2	5	10
TASVİR EDİLEBİLİRLİK	2	5	10
SAHİP ÇIKMA	2	5	10
TARİHSELLİK	2	5	10
DOĞALLIK	2	5	10
GÖRSEL ÖLÇEK	2	5	10
MEKAN DUYGUSU	2	5	10
Toplam Görsel Peyzaj Kalite Puanı			**100**

Son olarak da, tüm alan için Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi yapılmakta, Yedikule Örnek Alanı'nın bütünü için ortalama bir değere ulaşılmaktadır.

Bu tezde, seçilen çalışma alanı Görsel Peyzaj Kalite Kavramları Puanlama Sistemi 1 ' e göre değerlendirilmiştir, diğer puanlama sistemi örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 4.1 **:** Görsel Peyzaj Kalitesini Değerlendirme Yöntemi Önerisi Akış Diyagramı

4.1. Görsel Peyzaj Kalitesini Değerlendirme Yönteminde Teorik Çerçeve

Peyzaj farklılığını analiz etmedeki en büyük zorluklardan birisi görsel kalitenin operasyonel (kullanıma hazır) peyzaj göstergelerinin azlığıdır. Birçok çevresel konuda; kirlilik, toprak kayması, ürün (ekin) kalitesi, ulaşım ve biyolojik farklılık gibi konularda niceliksel göstergeleri araştırmada yol gösterici güçlü bir veri kaynağı bulunmaktadır. Peyzajın görsel yönleri için bu kavramsal bilgi zayıftır ve görsel göstergelerin gelişmesi gereken bu aşama çok yavaş ilerlemektedir. Peyzaj göstergeleriyle ilgili OECD'nin düzenlediği bir toplantıda bu göstergelerin diğer kırsal değerlerden daha az geliştiği belirtilmiştir. Peyzaj göstergelerini diğer alanlardaki göstergelerin seviyesine çıkarabilmek için çok geniş ve detaylı çalışma gerekmektedir (Tveit ve diğ., 2006).

Peyzaj karakter değerlendirmesinde teorik çalışmaların yetersizliği nedeniyle yeni bir çerçeve önerilmektedir. Bu çerçeve Tveit, Ode ve Fry'in çalışması (2006) esas alınarak oluşturulmuştur. Bu çerçevenin temeli aşağıdaki özelliklere dayanmaktadır:

- Peyzaj strüktürüne şeffaf bilgi sağlamaktadır.
- Kaydediciler arasında tutarlıdır.
- Çabuk bulunabilir datayı kullanır.
- Diğer peyzaj fonksiyonlarındaki bilgilerle bütünleşebilir.

Ancak böyle bir çalışma peyzaj değişimini analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışmanın gelişebilmesi için baskın görsel kavramlar ve bunların teorik altyapısına genel bir bakışla yaklaşım sunulmaktadır. Avrupa ve Kuzey Amerika kökenli bir çok literatür kaynağı tarımsal ve ormansal peyzaja yönelik çalışmaları içerse de, burada incelenen kavramlar diğer peyzaj konularıyla da alakalıdır (Tveit ve diğ., 2006).

Bu kavramlar nihai, kesin kavramlar değildirler, ancak peyzaj araştırması tarafından desteklenen kavramlardır. Bu çerçevede hedef, teorik kavramlarla görsel göstergeler arasındaki adımları tanımlamaktır. Odaklanılan nokta peyzajın görsel karakteristiğidir. Sesler, kokular gibi peyzaj deneyimlerinin diğer yönlerini içermemektedir. Bu çerçeve görsel göstergelerin gelişmesi ve uygulanabilmesi için destek sağlamak ve göstergelerle neyi belirtmek istediğimizi anlamayı kolaylaştırmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

4.2. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Yönteminde Soyutlama Analizi

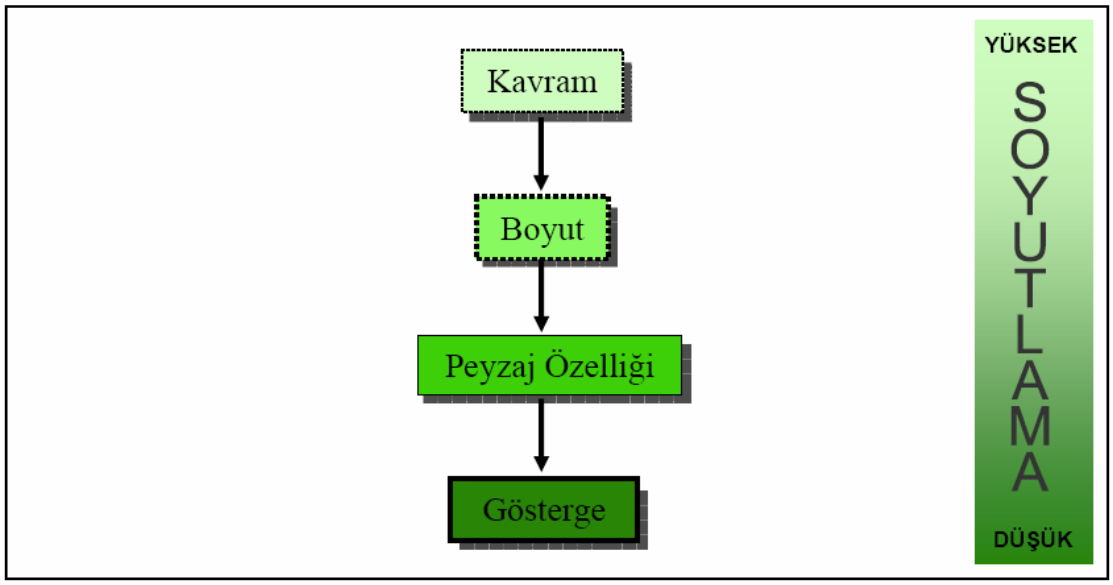
Görsel peyzaj kalite değerlendirme yönteminde soyutlama analizi; Tveit, Ode ve Fry'in çalışması (2006) esas alınarak oluşturulmuştur.

Bu analizde kavramlar, peyzaj estetikleri, görsel kavramlar ve peyzaj tercihlerini kapsamaktadır. Görsel göstergeler için hazırlanan bu kavramsal çerçeve bu tip çalışmaların gelişebilmesi için genel bir altyapı oluşturmaktadır.

Bu terminoloji çok çeşitli kaynaklardan üretilmiştir. Bu literatür birbiriyle çakışan ve eş anlamlı olarak kullanılan bir çok kavramı sunmaktadır. Bu görsel kalite terminolojisi analizinde *kavramsal seviye*den *fiziksel seviye*ye doğru dört bölümlü bir soyutlama yapılmıştır. Bu dört bölümlü hiyerarşik bir yapıdan oluşan soyutlamadır (Tveit ve diğ., 2006).

Kavramlar > Boyutlar > Peyzaj Özellikleri > Göstergeler

Bu çalışmada kavram ve boyut kısımlarının ikisi *kavramsal bölümü* oluşturmakta, peyzaj özelliği ve gösterge kısımları da *fiziksel peyzajı* oluşturmaktadır. Terminoloji dizini aşağıda görülen Şekil 4.2.'de olduğu gibi sıralanmış ve gruplara ayrılmıştır (Tveit ve diğ., 2006).

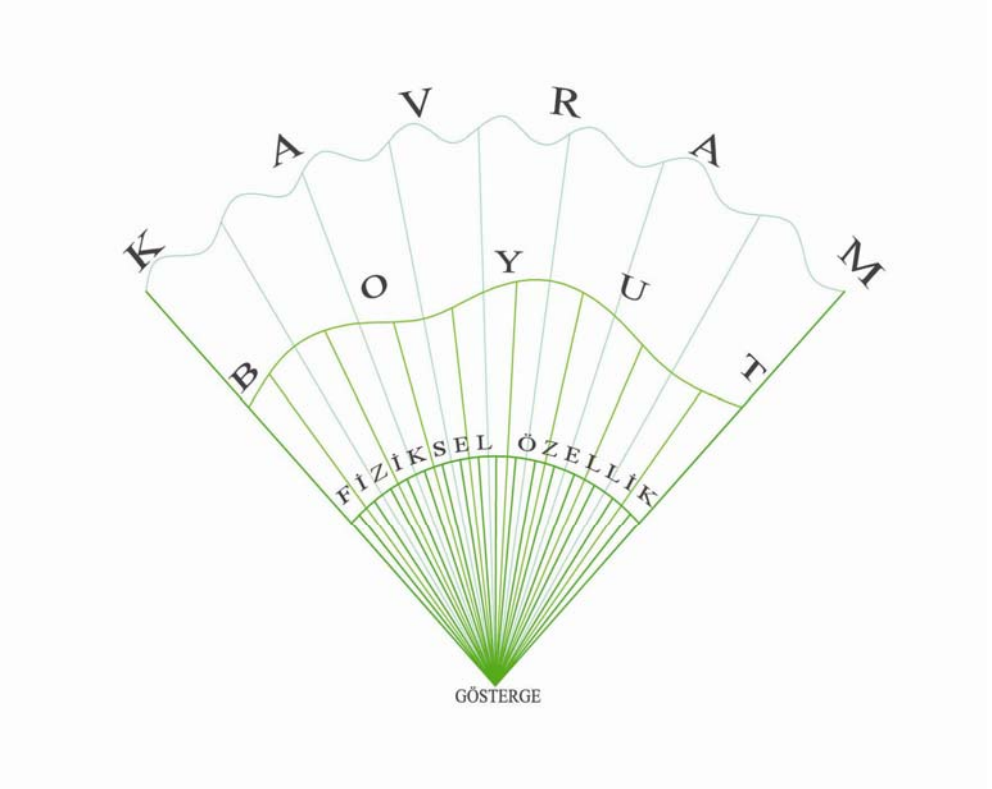

Şekil 4.2 **:** Kavramdan Göstergeye Doğru Giden Soyutlama (Tveit ve diğ., 2006)

Bu dört seviyeli soyutlama görsel peyzaj kalitesinin güncel terminolojisiyle saptanmıştır.

Kavramlar, çeşitli görsel boyutları içeren ve kendisinde bulunduran bir şemsiye görevi görmektedir. Bu boyutlar da kavramın değişik yönlerini anlatır. Boyutlar fiziksel özelliklerle belirlenir ve sırasıyla bu fiziksel peyzaj özellikleri de görsel göstergelerle tanımlanır. Böylece teori pratiğe dökülür (Tveit ve diğ., 2006).

Şekil 4.3 'de soyut olan kavramların boyutlara dönüştüğünde biraz daha netleştiği, fiziksel özelliklere dönüştüğünde daha da fazla netleştiği ve sonunda göstergeye dönüştüğünde de tam olarak ortaya çıktığı anlatılmaktadır.

Şekil 4.3 **:** Teoriden Pratiğe Dönüşen Soyutlama

Göstergelerin sunulduğu bölüm fiziksel özelliklerin sayılabildiği, ölçülebildiği veya tartılabildiği bölümdür. Bunlar sayesinde farklı peyzajları karşılaştırma ve zamanla aynı peyzajdaki değişimi fark etme olanağı bulunmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

Seçilen kavramlar yapı, fonksiyon ve değerlerine bağlı olarak gruplanmıştır. Bu üç katlı bölünme peyzaj göstergelerinin gelişiminin kontrolünü kolaylaştırmaktadır. (Parris, 2002) Bu çalışmada peyzaj yapısıyla alakalı olan kavramlar sınırlanmıştır. Fiziksel özellikler gözlemcinin özelliklerinden bağımsızdır (Lothian, 1999).

Fonksiyonlarla direk alakalı olan ve peyzajın yapısına bağlı olan kavramlar alınmamıştır. Ayrıca gözlemcinin özelliklerine bağlı olabilecek kavramlar da çıkarılmıştır (Tveit ve diğ., 2006). Bunların hepsi peyzaj değerlendirme tekniklerinin göreceli, öznel olmasını en aza indirgemek için yapılmıştır.

Bu sınırlandırma işlemi, kesinlikle fonksiyon ve değerin önemsenmediğinden kaynaklanmamaktadır. Bu yöntem peyzajın ortak gelişim sürecine, kültürel ve kişisel farklılıklara göre peyzaj değerlendirmenin değiştiğini gösteren, bütünleyici bir teorik çalışmadır. Odaklanılan nokta görsel peyzaj karakterini tanımlayan şeffaf bir çerçeve ortaya çıkarmaktır. Fonksiyon ve değere dayalı olan çalışmalar birbirine daha bağımlı ve daha ölçülebilir çalışmalardır. Ancak bu yöntemin amacı gelecek araştırmalara büyük ölçekli bir katkı sağlamak ve görsel peyzaj yapısıyla görsel kalite ve değerin arasındaki ilişkiyi göstermektir (Tveit ve diğ., 2006).

4.2.1. Görsel Kavramlar

Bu bölümde ele alınan görsel kavramlar Tveit, Ode ve Fry'in çalışması (2006) esas alınarak oluşturulmuştur.

Tablo 4.3. 'de sunulan on kavram ve çeşitli kaynaklarda incelenen bu kavramların sinonimleri ve referansları görülmektedir.

Bu yöntemde kullanılan kavramlar bütün basılan kaynaklardaki kavramlar değil, ancak görsel peyzaj değerlendirmesi için teorik çalışmaların gelişimine geniş çaplı örnek teşkil edecek kavramlardır. Ayrıca bu kavramların son zamanlardaki araştırmalarda kullanılan ve görsel peyzaj karakterini analiz etme de önemli yer tutacak kavramlar olduğu ortaya çıkmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

Bu yöntemde, incelenen on kavram aynı görsel ana noktalar ve araştırılan kaynaklarda olduğu gibi görsel peyzajın dominant ve çabuk gelişmekte olan yönlerini yansıtmaktadır. Bu kavramların geliştirilme amacı teorik kavram göstergelerini anlamayı artırmak ve teoriyle göstergeler arasındaki bağlantıyı kurarak bunu netliğe kavuşturmaktır. Bu kavramlardan bazıları çakışmaktadır ancak bu çakışma minimuma indirgenmeye çalışılmıştır. Yine de bazı kavramlar bazı noktalarda çakışmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

Tablo 4.4 **:** Görsel Kavramlar, Çeşitli Kaynaklarda Kullanılan Sinonimleri ve Bunların Referansları (Tveit ve diğ., 2006)

KAVRAM	SİNONİM	REFERANSLAR
Tutarlılık	İdeal Durum ve Uyumun Birbirini Tutması	Bell (1993) Bell (1999) Bureau of Land Management Federal Highways 1979) Forestry Commission Hendriks ve diğ. (2000) Herzog (1984) Herzog (1989) Kaplan (1977) Kaplan & Kaplan Kuiper (1998) Laurie (1975) Litton et al. (1974) Ode & Fry (2002) Palang ve diğ. (2000) Swanwick (2002) van Mansvelt & Kuiper USDA (1995)
	Birlik	
	Eşbiçimlilik	
	Bütünleyici	
	Arazi Kullanımına Uygunluk	
	Denge ve Oran	
	Eksiksizlik	
	Ahenk	
Okunabilirlik	Algılanabilirlik	Baljon (1992) Kaplan & Kaplan (1982) Litton (1972) Litton ve diğ. (1974) Lynch (1981) Murphy (2005) Proshansky ve diğ. (1976) Vining ve diğ. (1984) Wing & Johnson (2001) Val ve diğ.(2005)
	Tasvir Edilebilirlik	
	Görünürlük	
	Erişilebilirlik	
Kompleksllik	Farklılık	Angileri & Toccolini (1993) Bell (1999) Bureau of Land Management (1984) Buhyoff & Riesenman (1979) Countryside Commision (1993) Dearden (1987) Dramstad ve diğ. (2001) Fjellstad ve diğ.(2001) Forestry Commission (1989) Germino ve diğ. (2001) Hands & Brown (2002) Hanyu (2000) Herzog (1989) Hunziker & Kienast (1999) Kaplan & Kaplan (1989) Kuiper (1998) Kuiper (2000) Laurie (1975) Litton (1972) Litton ve diğ. (1974) Ode & Fry (2002) Palmer (2004) Stamps (2004) Swanwick (2002) USDA (1995) Weinstoerffer & Girardin (2000)
	Çeşitlilik	
	Zenginlik	
	Mekansal Doku / Kombinasyon	
Geçicilik	Mevsimlik Değişiklik (insan tarafından ve doğal)	Real ve diğ. (2000) Taylor ve diğ. (2002) van Mansvelt & Kuiper Akbar ve diğ. (2003) Clay & Daniel (2000) Gourlay and Slee (1998) Hands and Brown (Hendriks ve diğ. (2000) Hull & McCarthy (1988) Højring & Caspersen Jorgensen ve diğ. (2002) Litton (1972) Litton ve diğ. (1974) Morgan (1999) Pachaki (2003) Trent ve diğ. (1987)
	Hava Durumu Değişiklikleri	
Tasvir Edilebilirlik	Mekan Duygusu	Bell (1993) Bell (1999) Forestry Commission (1989) Green (1999) Litton (1972) Litton ve diğ. (1974) Lynch (1960) van Mansvelt & Kuiper (1999) Norberg-Schulz (1980) Pachaki (2003) Proshansky ve diğ. (1970) Proshansky ve diğ. (1976) Tuan (1974) USDA (1995)
	Doğa	
	Büyüklük	
	Mekan Kimliği	
	Canlılık	
	Eşsizlik	

KAVRAM	SİNONİM	REFERANSLAR
Sahip Çıkma	Umursama Duygusu	Coeterier (1996) Girardin & Weinstoerffer (2003) Hands & Brown (2002) Hartig (1993) Laurie (1975) Nassauer (1992) Nassauer (1995) Nassauer (1997) Ode & Fry (2002) Sheppard (2001) van Mansvelt & Kuiper (1999) Weinstoerffer & Girardin (2000)
	Düzenleme Duygusu	
	Bakım	
Tarihsellik	Tarihi Devamlılık	Fairclough ve diğ. (1999) Fairclough (1999) Fairclough & Rippon (2002) Girardin & Weinstoerffer (2003) Go´ mez-Limo´ n & de Luci´ o (1999) Hendriks et al. (2000) Hooke (2000) Ha¨ gerha¨ ll (1999) Lowenthal (1979) Lowenthal (1985) van Mansvelt & Kuiper (1999) McNab & Lambrick (1999) Strumse (1994a) Strumse (1994b) Yahner & Nadenicek (1997)
	Tarihi Zenginlik	
Doğallık	Dokunulmamışlık	Anderson (1991) Clay & Smidt (2004) Dearden (1987) Gobster (1999) Green (1999) Hands & Brown (2002) Hanyu (2000) Hartig (1993) Hartig ve diğ. (2003) Herzog (1989) Herzog ve diğ. (2003) Ha¨ gerha¨ ll ve diğ. (2004) Kaplan (1977) Kaplan & Kaplan (1989) Laurie (1975) Lindhagen & Ho¨ rnsten (2000) Litton et al. (1974) Macaulay Land Use Research Institute & Edinburgh College of Art 2004) Nasar & Li (2004) Ode & Fry (2002) Orland (1988) Purcell & Lamb (1998)
	Vahşi/El Değmemiş Doğa	
	Doğal	
	Ekolojik Sağlamlık	
	Bitki Örtüsü Sağlığı	
Görsel Ölçek	Peyzaj Odası	Appleton (1975) Bell (1999) Clay & Smidt (2004) Forestry Commission (1989) Germino ve diğ. (2001) Gulinck ve diğ. (1999) Hanyu (2000) Herzog (1984) Herzog (1989) Kaplan & Kaplan (1982) Kaplan & Kaplan (1989) Laurie (1975) Lynch & Gimblett (1992) Nasar ve diğ. (1983) Ode & Fry (2002) Stamps (2004) Swanwick (2002) Vining ve diğ. (1984) Weinstoerffer & Girardin (2000) Wing & Johnson (2001)
	Görünürlük	
	Açıklık	
	Çevrilmiş Yer	
	Genişlik, Ferahlık	
Mekan Duygusu	Tasvir Edilebilirlik	Cohen (2001) Hummon (1992) Litton (1972) Litton ve diğ. (1974) Lynch (1981) Mazumdar (2007) Murphy (2005) Rivlin (1982) Val ve diğ.(2005) USDA (1995)
	Mekan Kimliği	
	Özgünlük	
	Farklılık	
	Gizem	

4.2.2. Görsel Kavramların Soyutlama Çerçevesi

Görsel kavramların soyutlama çerçevesi Tveit, Ode ve Fry'in çalışması (2006) esas alınarak oluşturulmuştur.

Bu çerçevede kavramlar, çeşitli görsel boyutları içeren ve kendisinde peyzaj özelliklerini bulunduran ana öğedir. Boyutlar kavramın değişik yönlerini göstermektedir. Boyutlar fiziksel özelliklerle belirlenmekte ve hiyerarşik bir yapıyla bu fiziksel peyzaj özellikleri de görsel göstergelerle tanımlanmaktadır. Soyutlama çerçevesinde kavramlar sırasıyla soyuttan somuta doğru anlatılmaktadır. İlk önce kavramın açıklaması yapılmakta, daha sonra o kavramın başka kaynaklardaki karşılıkları tanıtılmakta, bundan sonra kavramın ve o kavramın karşılıklarının peyzaj özellikleri tanıtılmakta yani bu kavramların peyzajda nasıl bir özellik göstermekte olduğu açıklanmakta ve son olarak da bu peyzaj özelliklerinin ne şekilde karşımıza çıktığı ve nasıl somut bir şekilde görüldüğünü anlatan göstergeler tanımlanmaktadır.

KavramınAçıklaması → Boyutları → Peyzaj Özellikleri → Potansiyel Göstergeler

İdare, Bakım (Sahip Çıkma) – *Stewardship*

- Kavram : Sahip Çıkma kavramı, algılanan ideal duruma uyumlu bir şekilde, umursama ve düzenleme duygusunun varlığı olarak açıklanmaktadır. Bu kavram insanın herhangi bir peyzaja aktif ve dikkatli bir şekilde sorumluluk duymasını yansıtmaktadır.

- Boyutlar : Düzenleme duygusu, umursama duygusu, bakım

- Peyzaj Özellikleri : Kullanılıp kullanılmama işaretleri, bitkilendirme başarısı, binaların ve lineer unsurların (çit, yol, duvar vb.) yönetimi, drenaj, atıklar

- Potansiyel Göstergeler : Terkedilmemiş alan, bakımlı binalar ve lineer objeler (duvar, yol, çit vb.), atıkların bulunmaması, drenaj, ekin veren bitki bulunan yerlerde ıslak alanların varlığı, yabani / zararlı otların bulunmaması

Sahip Çıkma kavramının temeli umursama duygusuna dayanmaktadır. Kırsal peyzajlarda, bu kavram daha çok arazi yönetimini ve toprağı işleme durumunu kapsamaktadır. Kentsel peyzajda ise, peyzaj öğelerinin; yolların, bitkilerin, kent mobilyalarının, duvarların, binaların bakımını kapsamaktadır. Bu kavram, bir yerin iyi bakılıp bakılmadığını, insanların ve belediyenin o alanla ilgilenip ilgilenmediğini

gösterir. Örnek olarak; düzgün yollar, sulanmış alanlar, bakımlı çiçekler, budanmış bitkiler, düzgün sınırlar, temiz yerler, bakımlı ağaç ızgaraları, gerekli yerlerde çöp kutuları gibi unsurlar bu kavramın görülebileceği öğeler olabilmektedirler. Bunların yanında bu kavramın özel bir durumu da bulunmaktadır.

Sahip Çıkma kavramını değerlendirme olgusu şartlar ve çevreye göre değişiklil göstermektedir. Örneğin, bazı peyzajlarda, çok fazla bakım ya da çok fazla bakımsızlık negatif etki yaratabilmektedir. Çok fazla bakılan yerler çok yapay olabilir, ya da çok az bakılan yerler vahşi, hırpani ve atıl görülebilir. Ayrıca günümüzde, modern kentsel peyzajlar ihmale karşı daha tölerelidir, çünkü bu alanların kullanım yoğunluğu kırsal peyzaja göre daha fazladır (Coeterier, 1996).

Tutarlılık - *Coherence*

- Kavram : Tutarlılık kavramı, renk ve doku özelliklerinin tekrarına göre geliştiği durumlarda, bir görüntünün birlik ve bütünlüğünün yansıması olarak tarif edilmektedir. Ayrıca bu kavram, her hangi bir alanın, arazi kullanımı ve doğal koşullarının bütünlüğünü yansıtmaktadır.

- Boyutlar : Ahenk, birlik, bütünsellik, arazi kullanımına uygunluk

- Peyzaj Özellikleri : Arazi kullanımı, su, doku

- Potansiyel Göstergeler : Doğal koşullarla arazi kullanımının uyumu, suyun varlığı ve mekansal konumu, objelerin birbiriyle uyumu ve bütünlüğü, renklerin tekrarı, dokuların tekrarı

Bell' e (1999) göre de tutarlılık kavramı peyzaj değerlendirmeye profesyonel bir yaklaşımdır ve geliştirilmektedir. Bu kavramın temeli birlik ve uyuma dayanmaktadır. Okunabilirlik özelliğini de içermektedir. Ayrıca görsel unsurların bir arada uyumlu bir form oluşturma derecesini de yansıtmaktadır. Tutarlılık, bir görüntünün özündeki dokuyu kavramak ve anlamaktır (Bell, 1999). Tutarlı bir peyzaj insanların daha iyi yönlenmesini sağlamaktadır, çünkü tutarlılık peyzajın okunaklılığıyla direk alakalıdır. Tutarlılığı; doğayla yapılaşmış çevrenin uyumunda görmek çok önemlidir. Doğa ve insan eliyle yapılmış unsurlar birbirini tamamlıyorsa tutarlılık sağlanmış demektir. Renklerin ahengi, dokuların tekrarı ve birliği tutarlılığı oluşturan ön önemli faktörlerdir. Tek bir öğenin tutarlılığına bakılamaz, ancak tek öğeler bir araya gelip bir kombinasyon oluşturduğunda onların bütününde tutarlılık aranmaktadır. Bütünün kalitesi parçaların kalitesinden daha önemlidir.

Ayrıca su elemanlarına literatürde tutarlılık açısından ayrı bir önem verilmektedir. Su yapıları genellikle bir peyzajın karakteristik öğesidir ve kalitenin odak noktasıdır, görüntünün tutarlılığını yansıtmaktadır (Litton, 1968).

Mekan Duygusu – *Sense of Place*

- Kavram : Mekan duygusu kavramı o mekanın kimliğini yansıtan en önemil kavramdır. O mekanın özgünlüğü, farklılığı, insanların oraya sahip çıkması mekan duygusunu oluşturmaktadır. Mekan duygusu olan yerler insanda unutulmaz bir imaj yaratır.

- Boyutlar : Tasvir edilebilirlik, mekan kimliği, özgünlük, farklılık, gizem

- Peyzaj Özellikleri : Yapılaşmış çevre, doğal çevre, tarihi ve mimari değeri olan öğeler, topografya, bütün elemanların organizasyonu

- Potansiyel Göstergeler : Mekan kimliğinin algılanması, mekana ait kültürü hissettiren objelerin bulunması, topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin uyumu, bakımlı ve temiz alanların varlığı, mekana ait öğelerin birbiriyle ilişkisinin güçlü olması

Tarihsellik - *Historicity*

- Kavram : Tarihsellik, tarihi devamlılık ve zenginlilik olarak iki boyutta incelenmektedir. Tarihi süreklilik, farklı zaman katmanlarının görsel olarak algılanmasını yansıtmaktadır, ayrıca tarihi zenginlik kültürel öğelerin miktar, durum ve çeşitliliğine bağlı olarak katmanların yaşından etkilenmektedir.

- Boyutlar : Tarihi devamlılık, tarihi zenginlik

- Peyzaj Özellikleri : Görünür zaman katmanları, kültürel unsurlar (ör: tarihi, binalar, mezarlar, höyükler), harabe ve yıkıntılar, taş yığını halinde anıt, toprağı eski yöntemlerle işleme işaretleri, lineer objeler (çitler, taş duvarlar, tarihi yollar ve patikalar), geleneksel tarımsal yapılar

- Potansiyel Göstergeler : Tarihi kültürel unsurların varlığı, lineer tarihi objelerin varlığı ve çeşitleri, tarihi zaman katmanlarının görünürlüğü, tarihi devamlılığı olan alanın varlığı, geleneksel arazi kullanımı ve dokusunun varlığı

Tarihsellik, bir peyzajın değerini artıran faktörlerden biridir. Tarihselliği ortaya çıkaran tarihi elemanlar günümüzün peyzajını zenginleştirmektedir. Özellikle aynı alanın farklı tarihsel dönemlerin etkilerini taşıması ve o alandaki tarihi katmanların çeşitliliği peyzaj kalitesini yükseltmektedir. Ancak bu tarihsellik kapsamında bir unsur daha devreye girmektedir. Tarihi elemanların bakımlı olma durumu kaliteyi bir kat daha arttırmaktadır. Ayrıca, hem modern hem de tarihi yapıları bünyesinde barındıran yerler, aynı zamanda orada yaşayanlara farklı toplum kültürü ve zenginliği sunmaktadır. Bu kültür zenginliği tarihi devamlılığı sağlayan en önemli unsurdur. Tarihi devamlılık, peyzaja anlam derinliği ve zaman duygusu kazandırmaktadır. Tarihi yapılar, hemen hemen her yerde o yerin çekiciliğini arttırmakta ve kültürel peyzaj kalitesini yükseltmektedir.

Bir peyzaja tarihi karakteri kazandıran üç öğe vardır; birincisi tarihi süreç, ikincisi zaman derinliği, üçüncüsü de komplekslilik ve çeşitliliktir (Tveit ve diğ., 2006).

Görsel Ölçek – *Visual Scale*

- Kavram : Görsel ölçek kavramı, peyzaj odaları (landscape rooms), görünürlük ve açıklık deneyimini yansıtan algısal birimlerle açıklanmaktadır.
- Boyutlar : Görünürlük, açıklık, netlik
- Peyzaj Özellikleri : Topografya, bitki örtüsü, insan yapımı engel
- Potansiyel Göstergeler : Her açıdan görünürlük, görülebilir alan büyüklüğü, görüntü derinliği, açıklık derecesi, objelerin görüntüyü engellememesi

Görsel ölçek, görsel kaliteyi etkileyen en önemli kriterdir. Görsel ölçek direk boyut, şekil ve çeşitlilikle alakalıdır. Ölçek, görünebilir alan ve açıklıkla algılanmaktadır. Ölçek biçimsel estetiğin bir ürünü, biçimsel estetik dengeli ölçeğin bir ürünüdür.

Tasvir Edilebilirlik – *Imageability*

- Kavram : Tasvir Edilebilirlik kavramı nirengi noktaları, özel öğeler, hem doğal hem kültürel özellikleriyle gözlemcide güçlü bir görsel imaj yaratan ve peyzajı unutulmaz ve fark edilir kılan, peyzajın mevcut bütünsel niteliğidir.
- Boyutlar : Mekan ruhu, doğa *(genius logi)*, eşsizlik / ayırt edici özellik, canlılık
- Peyzaj Özellikleri : Olağanüstü görülmeye değer elemanlar, panorama, nirengi noktaları, su, sembolik unsurlar

- Potansiyel Göstergeler : Manzara noktalarının varlığı, olağanüstü eşsiz öğelerin varlığı, nirengi noktalarının varlığı, tarihi unsurlar ve dokuların varlığı, su elemanlarının varlığı ve hareketli su alanı

Tasvir edilebilirlik kavramı, peyzaj elemanlarının ve bunların toplam etkisinin, insanda yarattığı güçlü görsel imajdır ve peyzajı hatırlanabilir ve ayırt edilebilir kılmaktadır. Literatürde bu kavramın karşılığı olan bir çok kavram vardır, mekanı ruhu ve doğa bunlardan bazılarıdır. Bell, mekan ruhunu fark edilebilir peyzajın eşsizliğinin özel kalitesi olarak tanımlamaktadır (1999). Litton, bu kavramı canlılık olarak adlandırmakta, bu kavramın peyzajın faklılığı ve görsel çekiciliğiyle ölçüldüğünü savunmaktadır (1972). Tasvir edilebilirliği Lynch, fiziksel bir objenin herhangi bir gözlemcide güçlü bir imaj yaratma olasılığı olarak tanımlamaktadır (1960). Fiziksel kaliteler peyzaja güçlü bir kimlik vermektedir. Tasvir edilebilirlik kriteri, peyzaja karakterini veren özel peyzaj unsurlarıyla arttırılabilmektedir. Bu peyzaj özellikleri doğal özellikler de olabilir; arazi formu, suyun varlığı, yüksek sembolik özelliği olan kültürel elemanlar. Ayrıca, tarihi özelliklerin görünen işaretleri de tasvir edilebilirlik durumunu artırmaktadır.

Komplekslilik – *Complexity*

- Kavram : Komplekslilik kavramı, peyzaj eleman ve özelliklerinin çeşitliği ve zenginliğiyle ayrıca bunların dağılımı ve granül boyutlarıyla tanımlanmaktadır.

- Boyutlar : Farklılık, çeşitlilik, doku ve şekillerin karmaşıklığı

- Peyzaj Özellikleri : Lineer öğeler, noktasal öğeler, arazi örtüsü, arazi formu

- Potansiyel Göstergeler : Farklı objelerin varlığı, çeşitliliği ve zenginliği, düzlük – eğimlilik, şekil çeşitliliği, boyut çeşitliliği, heterojenlik

Komplekslilik, görsel peyzaj kalitesinin ana kriterlerinden biridir (Litton, 1972; Bell, 1999). Bu kavram genelde, kırsak peyzajda, yönetim rehberlerinde ve peyzaj tercihlerinde önemle belirtilmektedir. Komplekslilik, farklı görsel elemanların aynı ortamda bir arada bulunmalarından ve bunların form, şekil boyut farklılığından oluşmaktadır. Komplekslilik iki türe ayrılmaktadır, düzenli ve düzensiz durumuna göre boyutu değişmektedir. Düzenli komplekslilik bir görüntüye görsel zenginlik katmakta, düzensiz bir komplekslilik de kaotik bir durum yaratmaktadır. Yüksek estetik kalite yaratabilmek için, düzenlilik içinde yüksek komplekslilik olması gerekmektedir Farklı ölçeklerdeki çeşitlilik; peyzaj türleri, peyzaj birimleri, elemanları

gibi komplekslilik yaratmaktadır (Tveit ve diğ., 2006). Komplekslilik kavramı ekolojiyle direk alakalı olan kavramlardan biridir. Komplekslilik kavramında en önemli özellikler; çeşitlilik ve sınırlardır.

Doğallık – *Naturalness*

- Kavram : Doğallık kavramı direk olarak doğal duruma yakınlık olarak tanımlanmaktadır.
- Boyutlar : Dokunulmamışlık, vahşi/el değmemiş, doğal, ekolojik sağlamlık
- Peyzaj Özellikleri : Doğal özellik, bitkilendirmenin yapısal bütünlüğü, bitki örtüsü türü, su, yönetim, toprak parçası şekli, kenar/sınır şekli
- Potansiyel Göstergeler : El değmemiş bitki örtüsü, fraktal boyut, su varlığı, doğal öğelerin bulunması, geçici bitki örtüsü

Doğallık, ekolojik kalite ve görsel peyzaj kalitesinin ortak kriteridir. Doğallık kavramı, bir peyzajın algılanan doğal duruma ne kadar yakın olduğunu anlatmaktadır. Algılanan ve ekolojik doğallık birbirinden farklıdır. Peyzaj değerlendirmelerinde, doğal ve insan yapımı öğeler ya da, yarı doğal ve insan yapımı öğeler bu kavram için ele alınmaktadırlar. Doğallığın incelenmesi için ele alınan işaretler; doğal elemanlar, ağaçlar, bitkiler, su vb.'dir aynı zamanda yarı doğal elemanlar; çizgiler, dokular maddeler vb.'dir. Görsel peyzaj kalite değerlendirmelerinde en yüksek doğal özelliği içeren yerler hiç el değmemiş ormanlardır.

Geçicilik – *Ephemera*

- Kavram : Geçicilik kavramı mevsim ve hava fonksiyonlarıyla değişen elemanlar ve bitki örtüsü çeşitleriyle tanımlanmaktadır.
- Boyutlar : Mevsimlik Değişiklik (insan tarafından ve doğal), havaya bağlı değişiklikler
- Peyzaj Özellikleri : Bitki örtüsü, arazi örtüsü, hayvanlar, arazi kullanımı (toprağı işlemek vb.), su (renk yansımaları ve dalgalar), hava
- Potansiyel Göstergeler : Mevsimsel değişikliğe uğrayan bitki örtüsü, faunanın mekana etkisi, periyodik tarım aktivitelerinin varlığı, mevsimsel değişiklikten etkilenen su alanı, özgün hava koşulları

Geçicilik kavramı, direk yıl boyunca ve hava koşullarına bağlı olan peyzaj değişimleriyle alakalıdır. Geçicilik kavramını Litton, zaman çeşitliliği olarak tanımlamaktadır (1972). Peyzajın estetik potansiyeli kalıcı olmayan öğelerle artmaktadır. Özellikle renkler ve renklerin çeşitliliği kalite değerlendirmelerinde pozitif bir etki yaratmaktadır. Bitkilerin çiçekli çiçeksiz, yapraklı yapraksız halleri geçicilik kavramının kaliteyi pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Havaya bağlı etkenler; kar veya sis de peyzajın geçici elemanları olarak tanımlanmaktadır (Tveit ve diğ., 2006). Su elemanı geçicilik kavramının ana unsurudur. Havaya ve mevsimlere göre peyzajda çok farklı etkiler yaratmaktadır. Örneğin, bir göl etrafındaki bitkilerin görüntüsünü her mevsim farklı yansıtmaktadır, ya da hava etkisiyle donduğu zaman ya da rüzgarlı havada çok farklı bir görüntü oluşturmaktadır (Litton, 1968).

Okunabilirlik – *Legibility* (Val ve diğ., 2005).

- Kavram : Okunabilirlik kavramının tam karşılığı görsel idraktir. Hareketi yönlendirme potansiyeliyle açıklanmaktadır.
- Boyutlar : Algılanabilirlik, tasvir edilebilirlik, ulaşılabilirlik
- Peyzaj Özellikleri : Mekansal dağılım, sınırlar, iyi tanımlanmış mekanlar, doku, yaya yolları,
- Potansiyel Göstergeler : Planın algılanabilirliği, açık yönlenme, keskin sınırlar, ayırt edici öğelerin mekana dağılımı, yol hiyerarşisi

Okunabilirlik kavramı, incelenen alanın ne kadar algılanabildiğini, algılanabilme derecesini göstermektedir. İyi tanımlanmış mekan, muntazam dokular ve mekana iyi yayılmış ayırt edici elemanlar okunabilirlik kavramını tanımlamaktadır. Yaya yollarının dağılımı ve yaya sirkülasyonu da okunabilirlik kavramının önemli kriterlerindendir. Okunaklılık olgusunda hareketi yönlendirme potansiyeli çok önemlidir. Ayrıca okunaklılık, bir yerin biçimsel özellikleri ile sosyo – kültürel özellikleri arasındaki bağlantıyı kuran en önemli kavramlardan biridir.

Bu on kavramın somutlaştırılmaya çalışıldığı çerçevenin en güçlü yönü; şeffaf olması ve bu şeffaflıktan dolayı da eleştiriye ve geliştirilebilmeye açık olmasıdır. Bu çalışmada kullanılan on ana kavram onların görsel boyutlarıyla, bu boyutlara katkıda bulunan fiziksel peyzaj özellikleriyle ve en son haritalanabilir ve sayılabilir görsel göstergelerle anlatılmaktadır.

Bu kavramları da kendi aralarında sınıflamak mümkündür. Sınıflama, kavramlar değerlendirilirken göz önünde bulundurulmakta ve bu değerlendirme sonucunda da bu sınıflamanın doğruluğu sınanmaktadır. Bu sınıflama; birbiriyle ilişkili kavramlar, görsel kaliteyle doğrusal olmayan ilişkiler, şartlar ve çevreye bağlı kavramlar, gözlemciye bağlı kavramlar, kavramlar ve peyzaj tercihleri kapsamında ele alınmaktadır.

Birbiriyle İlişkili Kavramlar

Seçilen on kavram birbirinden bağımsız ele alınsa da, birbirleriyle alakalıdırlar ve görsel peyzajın bütününü oluşturmak için beraber çalışmaktadırlar. Bu ilişkinin ve entegrasyonun doğası tam olarak anlaşılamamaktadır. Bazı kavramların birbirlerini güçlendirdiği ve bazılarının diğerlerini yok ettiği durumlarda peyzaj türleri arasında farklılaşmaktadırlar. Bazı kavramlar diğerlerine göre daha çok birbirlerine bağlanırken ve ya çakışırken, bazıları bunun tam tersi hareket etmektedirler. *Tutarlılık – Karışıklık* veya *Sahip Çıkma – Doğallık* zıt kavramlara örnektir. Yine de, bu çiftleri birbirine zıt olarak tanımlamak fazlasıyla basitleştirmek olmaktadır (Tveit ve diğ., 2006).

Kavramlar ve Görsel Kalite Arasında Doğrusal Olmayan İlişkiler

Her bir kavramın açıklaması tam ölçüleri yansıtmamaktadır ancak bu kavramların kombinasyonlarının peyzajlar arasında farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Bu görsel peyzajın karakterini anlamada yararlı bir araçtır. Bu kavramların açıklamaları kural değildir, sadece açıklamadır, bunların değerleri arttıkça görsel kalite de artmaktadır. Bazı kavramlarda değerleri artırmak demek görsel kaliteyi artırmak ya da görsel kalitenin belli bir eşiğe yükselip sonradan düşmesi demektir. Örneğin *Sahip Çıkma* kavramını yükseltmek belli bir noktaya kadar görsel kaliteyi artırmakta, bundan sonra çok fazla düzenli ve doğal olmayan bir görüntü fark edilmekte ve bu da görsel kaliteyi düşürmektedir. Peyzajın yapısal özelliklerinin farklı durum ve şartlarda görsel kaliteyi nasıl etkilediği konusuna peyzaj değişimini değerlendirmek için açıklık getirilmesi gerekmektedir (Tveit ve diğ., 2006).

Şartlar ve Çevreye Bağlı Kavramlar

Görsel kalite farklı kavramlarla tanımlanırken bulunduğu çevre ve şartlara bağlı olduğu görülmektedir. Bir kentsel mekanda *doğallık* bir kırsal mekana göre daha az fark edilir. *Karışıklık* kavramına gelince görülen elemanların çevre ve şartları gözlemci tarafından algılanan görsel etkiyi belirlemektedir. İnsan ve kentsel öğelerin

baskın olduğu modern görüntüler, mevcut peyzaj karakterinde görsel entegrasyon az olduğundan doğal görüntülere göre pek tercih edilmemektedir (Tveit ve diğ., 2006).

Gözlemciye Bağlı Kavramlar

Birbiriyle ilişkili olan kavramlar ve bunların görsel peyzaj kalitesini şekillendirmedeki rolü gözlemciye de bağlıdır. Görsel kavramlar farklı insanlar tarafından ve insanların amaçlarına göre farklı ölçülerle değerlendirilebilir. Örneğin bir ekolojist *doğallığa* tarihsellikten daha fazla ağırlık verirken, bir arkeolog aynı peyzaj tasarımına bakarken *tarihselliğe doğallıktan* daha fazla ağırlık verir. Yine de bazı görsel kavramlar kültürel ve kişisel geçmişe çok fazla bağlı değildir. Teorik ve deneysel çalışmaların sonucunda bazı görsel kavramların genel olduğu ortaya çıkmaktadır, örneğin görsel ölçek ve açıklık kişiye göre değişmemektedir (Tveit ve diğ., 2006).

Kavramlar - Peyzaj Tercihleri

Sunulan görsel kavramlar kuralcı olmaktan çok tanımlayıcı olsa da, görsel kavramlarla insanın peyzaj tercihleri arasında bir bağlantı vardır. Araştırmalarda bu ilişkinin doğallığı anlaşılsa da deneysel bir kanıt gerekmektedir. Örneğin, tercihler *Sahip Çıkma* kavramı ve *doğallığın* yüksek olduğu yerlerde artar. İnsanların peyzaj tercihlerindeki değişiklikler görsel kalite değerlendirmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir (Tveit ve diğ., 2006).

Ancak bu tercihlerinde yapılan araştırmalar sonucunda genel olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.3. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Yönteminde Puanlama Sistemi

Görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde, teorik çerçeve oluşturulması, çalışma alanında incelemelerde bulunulmasından sonra, çalışma alanında çekilen fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden; alan incelemeleri, ekolojik ve sosyal boyut da göz önünde bulundurularak puanlama yapılmaktadır. Bu puanlama sistemi, her bir kavramın potansiyel göstergesine puan verilerek oluşturulmaktadır.

Örnek çalışma alanlarının görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden değerlendirilemeyeceği öngörülmüştür.

Görsel peyzaj kalitesini oluşturan kavramların kendi aralarında bir hiyerarşi söz konusudur. Bu hiyerarşiden yola çıkılmakta ve kavramlara toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde puanlar verilmektedir. Tablo 4.1. Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 1'de görülmektedir.

Farklı alanlar üzerinde değerlendirme yapılacağı ve alanları aralarında kıyaslayabilmek için Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası oluşturulacaktır. Tablo 4.2. Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası'nda görülmektedir.

Sonuç olarak, çalışma alanının görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde öncelikle teorik çerçeve ortaya çıkarılmış, çalışma alanında bizzat incelemede bulunularak kavramlar değerlendirildikten sonra fotoğraflar çekilmiş, bu fotoğraflar ve hava fotoğraflarıyla ekolojik ve sosyal değerler de göz önünde bulundurularak kavram göstergeleri üzerinden oluşturulan puanlama sistemi kullanılarak değerlendirme yapılmıştır.

Ancak bu puanlama sistemindeki çarpanlar, meslek gruplarına göre ve değerlendirilen bölgeye göre farklılık gösterebilmektedir. Değerlendirilen alanın karakterine göre çarpanlar arasında hiyerarşi kurgusu yapılabilmektedir. Değerlendirilen bölgeleri eşit kabul ederek, bu sayısal puanlama sistemi çarpansız da yapılabilir. O zaman sadece gösterge değerlendirme puanını kullanarak herhangi bir ayrı değer katmadan hesap yapılmaktadır. Yine örnek çalışma alanlarının görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden hesaplanmaktadır. Kavramlar toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde, her bir kavramın gösterge puanı 2 olarak kabul edilmektedir.

Çarpan kullanmadan değerlendirme kavramlarının her birini eşit kabul ederek yapılan puanlamanın bir örneği Tablo 4.3.'te yer almaktadır.

Son olarak da, tüm alan için Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi yapılmakta, Yedikule Örnek Alanı'nın bütünü için ortalama bir değere ulaşılmaktadır.

4.4. Bölüm Değerlendirmesi

Görsel peyzaj kalite değerlendirmesi için bütünleşik bir yöntem önerilen bu bölümde; yöntemin aşamaları detaylı bir biçimde anlatılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem, teorik bir çerçeve oluşturulması, arazinin yerinde incelenmesi ve bu inceleme baz alınarak,

çekilen fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden puanlama sistemiyle alanın değerlendirilmesinden oluşmuştur. Öncelikle bu yöntemde, görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde kullanılacak kavramlar belirlenmiştir, daha sonra seçilen on kavramın literatürde kullanılan eş anlamlı veya yakın anlamlı karşılıkları sunulmuştur.

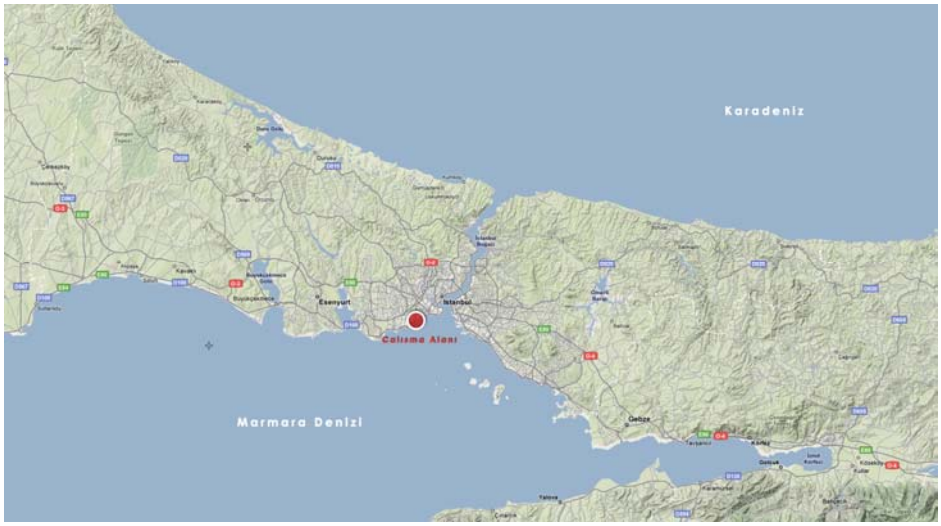
Bu yöntemde kullanılan on görsel kavram dört seviyeli bir soyutlamayla onların fiziksel anlatımlarına göre irdelenmiştir. Bu çerçeve, görsel karakter değerlendirmesinde şeffaf ve teori bazlı bir çerçeve sağlamaktadır. Ayrıca, peyzajları ve görsel karakterde peyzaj değişim etkilerini karşılaştırmaya, ölçmeye, sayısallaştırmaya yarayan görsel göstergeleri saptamada çok yararlı bir adımdır. Kavramsal altyapının bu şekilde güçlendirilmesi peyzaj değerlendirmesinde önemlidir ve bu güçlenme arttıkça görsel göstergelerin neyi göstermesinin istendiğini daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Teoride birçok gösterge bulunmaktadır, ancak bunları deneysel olarak görmek mümkün değildir. Bu çalışmanın sonucunda kapsamlı bir peyzaj değerlendirme çerçevesi sağlayabilmek ve görsel göstergeleri geliştirebilmek için farklı çevre ve şartlarda ve farklı peyzaj türlerinde görsel göstergelerin uygulanabilirliğini test etmek gerekliliği anlaşılmıştır.

5. YEDİKULE ÖRNEK ALANINDA GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Yedikule ve Çalışma Alanının İstanbul Metropolü İçindeki Konumu

İstanbul ili coğrafi konum olarak 280 01| ve 290 55| doğu boylamları ile 410 33| ve 400 28| kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İl alanı idari bakımdan doğu ve güneydoğudan Kocaeli'nin Karamürsel, Gebze, Merkez ve Kandıra ilçeleriyle; güneyden Bursa'nın Gemlik ve Orhangazi ilçeleriyle; batı ve kuzeybatıdan Tekirdağ'ın Çorlu, Çerkezköy ve Saray ilçelerinin yanı sıra Kırklareli'nin Vize ilçesi topraklarıyla çevrilidir (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

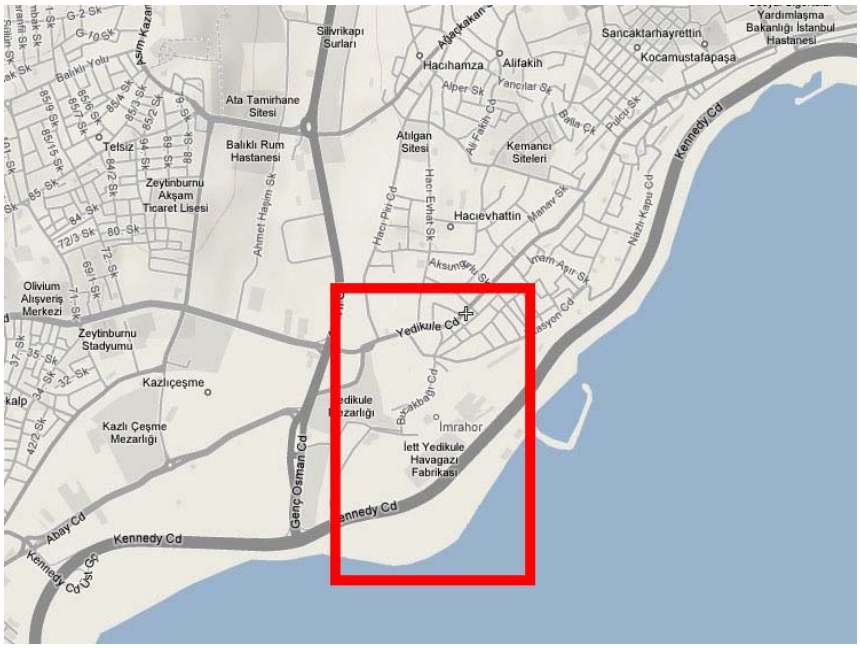
Şekil 5.1 :Çalışma Alanının İstanbul İçerisindeki Konumu (www.wikimapia.com)

Tarihi Yarımada olarak adlandırılan Fatih ve Eminönü ilçelerini kapsayan alan Çatalca Yarımadasının güneydoğu ucunda yer almaktadır. Tarihi Yarımada'nın kuzeyinde Haliç ve Beyoğlu, doğusunda İstanbul Boğazı, güneyinde Marmara Denizi, batısında ise Zeytinburnu, Bayrampaşa ve Eyüp ilçeleri ve bulunmaktadır (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.2 **:**Çalışma Alanının Tarihi Yarımada İçerisideki Konumu (www.wikimapia.com)

Çalışma alanı olarak belirlenen Yedikule ve yakın çevresini de kapsayan alan, Tarihi Yarımada'nın güneybatısında yer almaktadır. Alan, kuzeyde Hacı Evhad Çeşmesi Sokak, batıda yıllar boyunca doğal sınır özelliği ile günümüze kadar gelmiş olan ve aynı zamanda Fatih ilçesinin sınırını da belirleyen kara surları, güneyde Marmara denizi ve doğuda ise Gencağa Sokak ve Narlı Kapı parkı ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.3 **:**Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi (www.wikimapia.com)

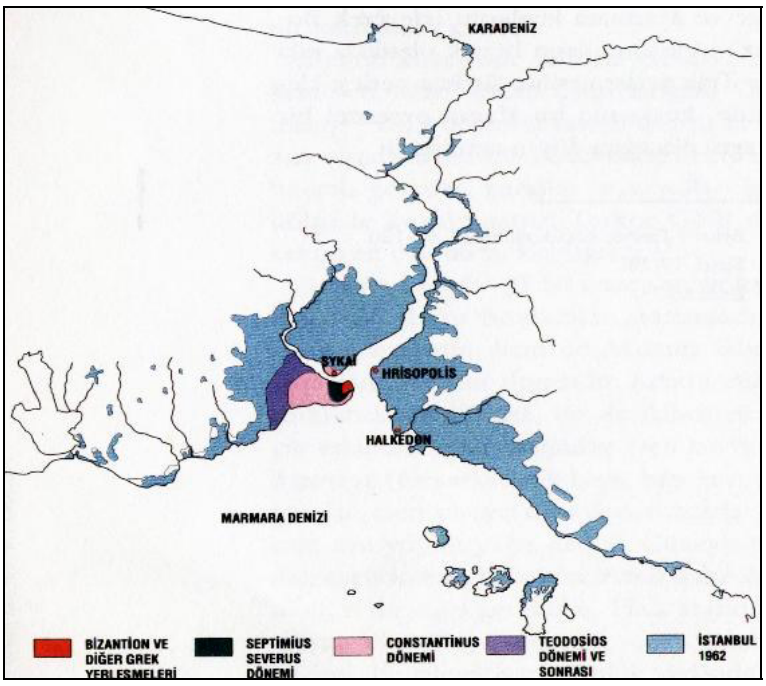
5.2. Tarihsel Süreç İçinde Tarihi Yarımada ve Yedikule

5.2.1. Tarihi Yarımada

İstanbul içinde ve çevresinde yapılan kazılarda Paleolitik Çağ'a ait izlere rastlanmıştır, İÖ 3. binyıldan ilk Trak istilasına kadar ise başka bir yerleşime rastlanmamıştır. İÖ 1. binyıla gelindiğinde Traklar, Frigler ve Britanyalıların Avrupa'nın ve Asya'nın en ucundaki Boğaz' da yerleştikleri bilinmektedir (Kuban, 1996). İÖ 8. ya da 7. yüzyıllarda ise Megaralılar, tekneleriyle Ege ve Marmara Kıyılarını takip ederek Boğaz' a kadar ulaşmış ve muhtemelen bir Trak yerleşmesinin üstüne yerleşmişlerdir (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Byzantion Dönemi

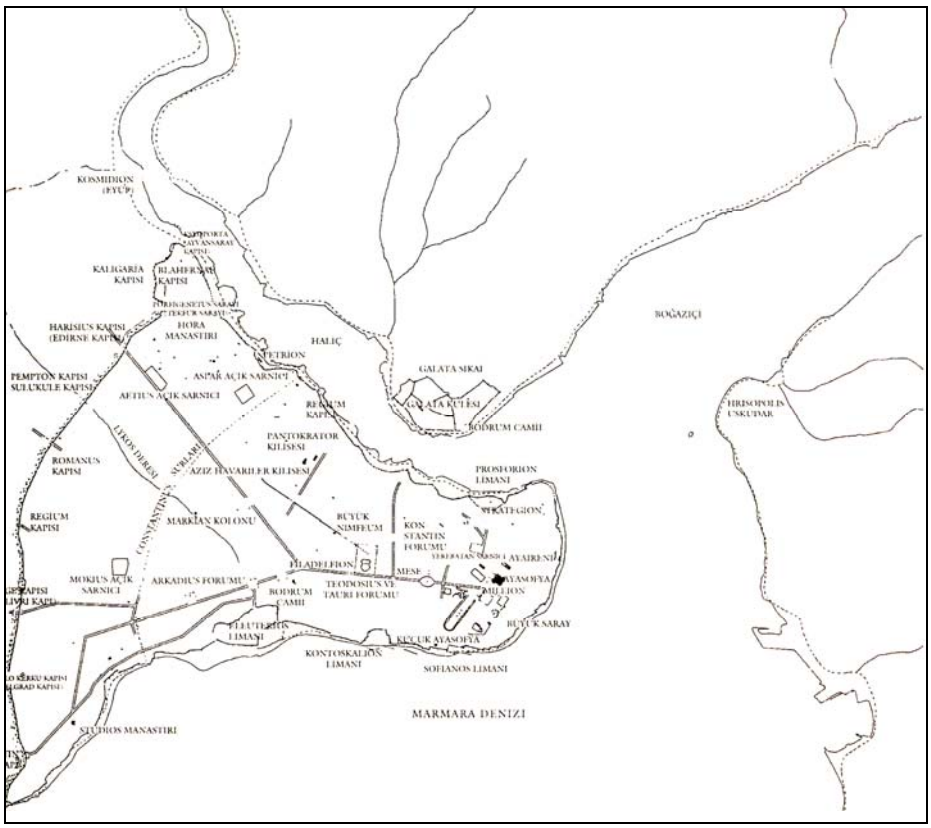
Byzantion'lu Dionisios' a göre kent İÖ 695' te kurulmuştur. İÖ 5. Yüzyılda şehirde zengin ticari aktivite görülürken, İÖ 4.yüzyılda şehir ve çevresi kuşatmalardan büyük hasar görmüş fakat tüm hasarlara rağmen balıkçılık ve bereketli toprakları sayesinde kısa sürede kendini toparlamıştır. Tüm bu dönemlerde şehri ayakta tutanın, Kuzey Karadeniz' den Mısır'a uzanan deniz ticareti ile Anadolu ve Güneydoğu Avrupa arasında sürdürdüğü kara ticareti olduğu belirtilmektedir (Kuban, 1996).

Şekil 5.4 **:** Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi (Kuban, 1996)

Constantin Dönemi

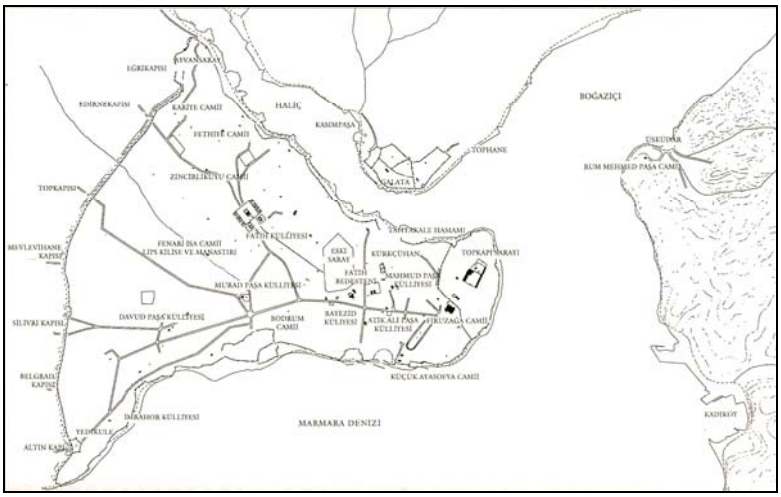
Constantin'un kenti Konstantinopolis'in kurulmasıyla Roma İmparatorluğu resmen olmasa da fiilen doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu dönemden sonra Batı Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma iken, Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis olarak anılmaya başlamıştır. Bu ayrılık Teodosius tarafından resmileştirilmiş (379-395) ve bu tarihten 7. yüzyıla kadar asıl güç merkezi Doğu'da kalmıştır. Şehrin büyük ölçüde şekillenmesi bu dönemde Constantin Surları'nın çizgisiyle yerleşim alanının doğal sınırlarının belirlenmesi sonucu oluşmuştur (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.5 **:** Konstantinopolis Planı 450 – 1453 (Kuban, 1996)

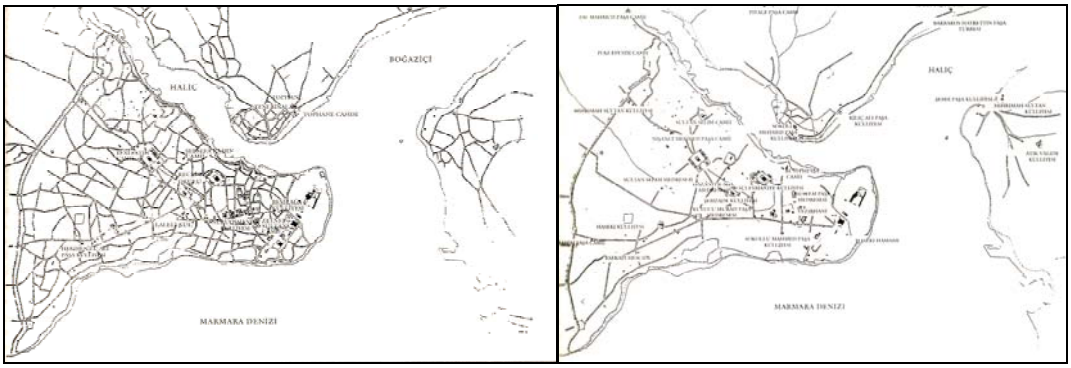
Osmanlı Dönemi

Fetihten sonra kentin hem fiziksel hem de toplumsal olarak hızla eski haline dönmesi için kentte yeni bir iskan hareketi başlatılmıştır. İlk olarak yeni başkentin nüfusunun artması için İmparatorluğun her yanından getirilen insanlar yoğun olarak sur içine, Haliç kıyılarına ve yamaçlarına yerleştirilmiştir. Fethi izleyen ilk 25 yılda şehre sonradan yerleşenlerin sayısı 60.000-80.000 kişiye ulaşmıştır (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.6 **:** Fetih Sonrası Yarımada Planı 1453 – 1520 (Kuban, 1996)

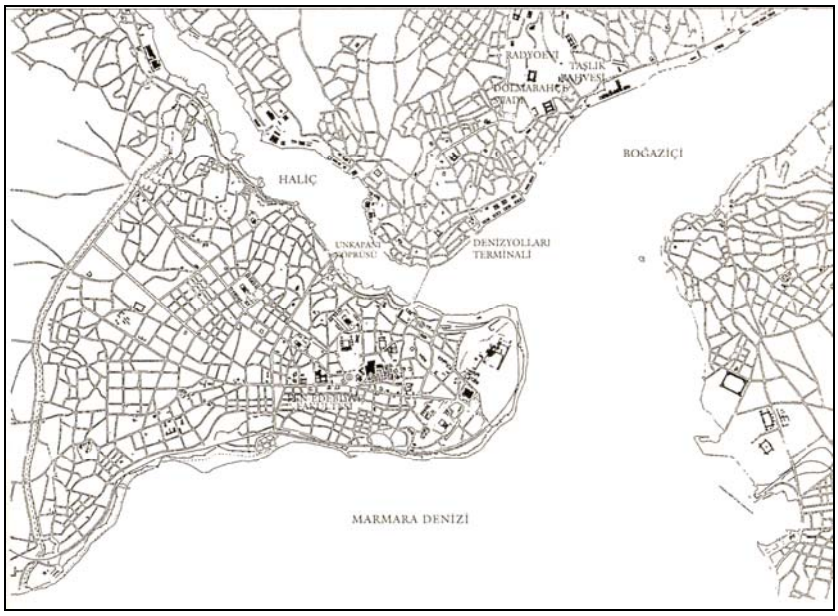
19. yüzyıl boyunca kentin fiziksel dokusunun değişimine en büyük etkenlerden biri de yangınlar olmuştur. Çıkan yangınlar zamanla kentin ahşap mimarisini yok etmeye, yol dokusunu değiştirmeye başlamıştır. Ahşap binalar yerini kagir binalara bırakırken, topografyaya uyumlu sokak dokusu, ızgara sistemine dönmeye başlamıştır (Kuban,1996).

Şekil 5.7 **:** 1520 – 1603 Arası ve 1730 – 1789 Arası (Kuban, 1996)

Cumhuriyet Dönemi

Kuban, İstanbul' un tarihsel gelişiminde Cumhuriyet Dönemini II. Dünya Savaşı Öncesi ve sonrası olarak iki dönemde incelemektedir ve Cumhuriyet' in kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar geçen evreyi 'Kuruluş Evresi' olarak nitelendirmektedir. Bu dönemde 1930'lara kadar yapılan tüm çalışmalar sokakların iyileştirilmesi, küçük parkların yapılması ve tramvay yollarının iyileştirilmesi olarak özetlenmektedir (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.8 **:** 1923 – 1950 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996)

1950 sonrası

1900'lerin başında 1 milyon olan nüfus, 1927'de 690.000'e düşmüştür, 1935'de 740.000 ve 1945'de tekrar 900.000'e ulaşmıştır. 1950'li yıllarda kentleşmenin hızlanması ve büyük kentlere göçle yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde şehirleşme de gecekondular ön plana çıkmaktadır. Aynı tarihte Menderes yönetiminin İstanbul'a büyük önem vermesi sonucunda, şehirde yoğun imar çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar sırasında alınan yanlış kararlarla, şehrin diğer tarihi alanlarının yanında Tarihi Yarımada da büyük hasar görmüştür (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.9 **:** 1950 – 1960 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996)

5.2.2. Yedikule

İmparator I. Theodosius'un (390) emriyle bir zafer takı olarak yapılan ünlü Altın Kapı (Porta Aurea), II. Theodosius (403–450) tarafından valisi Anthemiusa yaptırılan şehir surlarıyla birleştirilmiştir. Altın Kapı'nın bir bütün olarak mermer kuleler ile birlikte II.Theodosius (413) döneminde yaptırıldığı da iddia edilmektedir. Altın Kapı, o dönemde seferlerden dönen nice imparatorların törenlerle şehre ihtişamla girdikleri Bizans'ın en önemli giriş kapısıydı. 1453 Mayısında İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed (1432–1481) tarafından fethinden 4 yıl sonra ilave edilen üç kule ile surlar birleştirilerek beş köşeli, yıldız şeklinde bir iç kale (garnizon) meydana getirilmiştir. Böylece Bizans ve Osmanlı çağı yapıları bütünleştirilmiştir. Fetihten sonra Sırbistan seferi için Üsküp'e giden Fatih Sultan Mehmed, şehrin tanzim ve tamiri ile birlikte Yedikule Hisarlarını yapımını İstanbul su başısı "Karıştıran Mustafa" Beye havale etmiştir. Hisarlar Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet hapishanesi olarak kullanılmasının yanında, Osmanlı'nın ilk hazinesi (hazine-i humayun) ve değerli evraklarına da ev sahipliği yapmıştır. O dönemde Hisardaki garnizonda bir kale muhafızı, altı subay, elli asker ve bunlara ait ev, barınak, depolar… bulunmakta idi. Avludaki küçük mescit 1887 yılına kadar ayakta kalmayı başarmıştır. Yedikule Hisarları, burada hapsedilen esirlerden dolayı ayrıca Yedikule Zindanları olarak da bilinmektedir. Nice depremler, savaşlar, yangınlar gören Yedikule Hisarları en son 1958–1970 yılları arasında ülkemizin ilk kadın mimarlarından Yüksek Mimar Cahide Tamer öncülüğünde yapılan detaylı restorasyon çalışmalarından sonra bugünkü halini almıştır (www.yedikulezindanları.com).

Yedikule Hisarının Geçirdiği Evreler (www.yedikulezindanları.com)

- 532 yılında ilk Latin istilası sırasında Altın Kapı çok büyük hasar görmüştür. Daha sonra yeniden onarılmıştır.

- 868 – 1058 yılları arasında Makedonya hanedanlığı zamanında Altın Kapı yanındaki iki mermer kule hapishane olarak kullanılmıştır.

- 1458 Fatih döneminden başlayarak 1789 I.Abdulhamit dönemine kadar Osmanlı hazinesi (Hazine-i Humayun) buradadır.

- 15. ve 19. asırlar arasında siyasi hapishane (Devlet hapishanesi) olarak kullanılmıştır.

- I. Mahmud döneminde, 1768 yılındaki büyük İstanbul depreminde, harap olmuş ve kısmen tamir edilmiştir.

- Abdülmecid döneminde 1851 yılında Hayvanat Bahçesi olarak kullanılmıştır.

- 1871 ‘de Kız Sanat evi olarak kullanılmıştır. Burada 400 genç kız ve kadınların çalıştığı bilinmektedir.

- 1874'de II.Abdülhamit döneminde Fişekhane olmuş, uzun müddet Davud paşa kışlasındaki süvarilerin hayvanlarının ot ve arpa ambarı olarak kullanmıştır.

- 1883'te sebze bahçesi yapılmak üzere Bektaşi dervişlerinden Mersul Babaya verilmiştir. Bir kaç yıl sonra iki yüz kuruş kira ile Bahçıvan Cemil Bey'e verilmiştir.

- I. Meşrutiyet döneminde (1876) tekrardan hapishane olarak kullanılmak istenmiş, fakat daha sonra vazgeçilmiştir.

- 1895 yılında müzeler umumi müdürlüğüne verilen Yedikule Hisarı, 1968 yılından itibaren İstanbul Hisarlar Müzesi Müdürlüğü'ne bağlıdır.

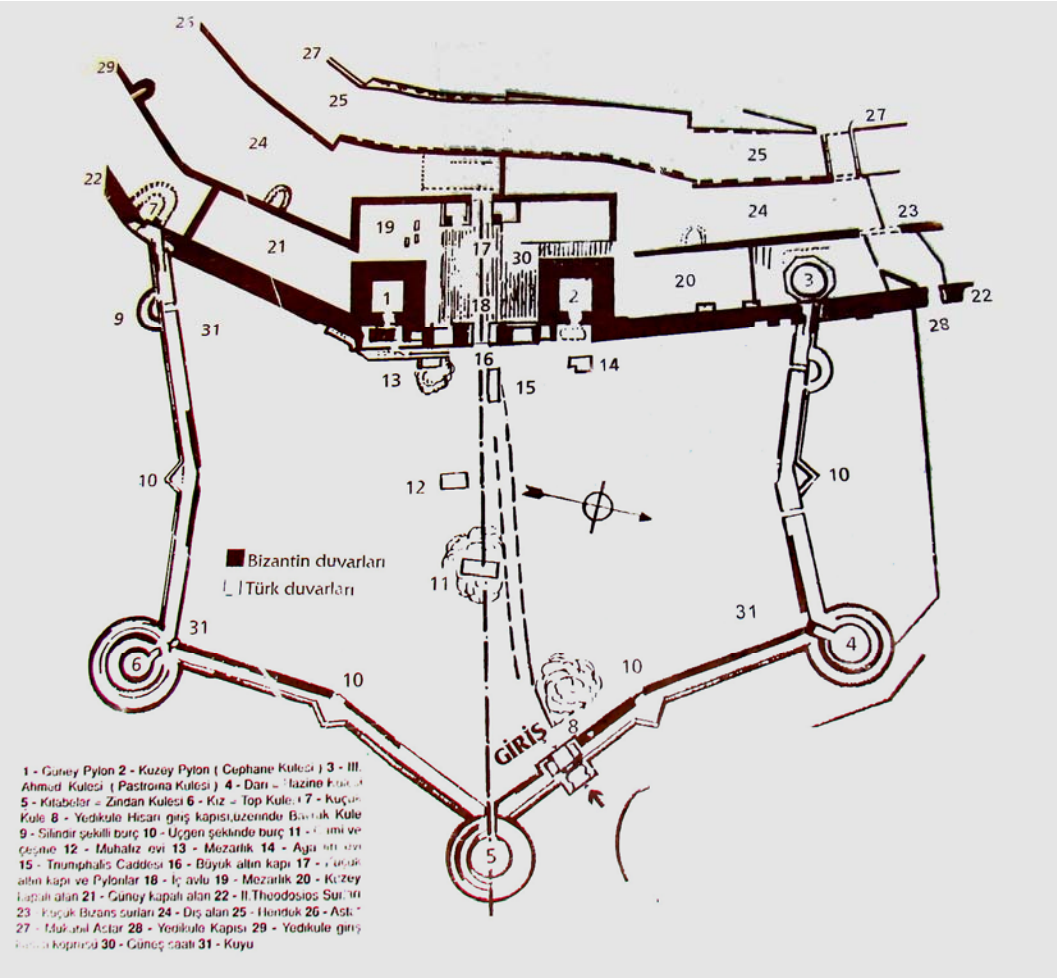
Yedikule Hisarında Önemli ve Tarihi Yerler

Altın Kapı

I.Theodoisius zamanında yaklaşık 390 yılında bir Zafer Takı olarak yapılmıştır. Şehrin kara tarafındaki pek çok kapısından en önemlisi Batıdan gelen Via Egnatia kara yolunun şehrin ana caddesi Mese’ye bağlandığı büyük tören kapısı idi. Yedikule’de Altın Kapı olarak adlandırılan bu kapı seferlerden dönen İmparatorların zafer alayları ile şehre girmesine mahsustu. Tamamen mermer kaplı ve üç açıklıklı bir zafer takı biçiminde olan girişin iki yanında yine her tarafı mermer kaplı iki kule bulunmaktadır. Sonraları tehlikeler büyüdükçe bu girişlerin biçimi bozulmuş içleri örülerek kapatılmıştır. Yalnız askeri mimari bakımından değil fakat estetik bakımından da gösterişli bir sanat eseri hüviyetinde olan Theodosius surlarının özelliği gerek Altın kapıda gerek son yıllarda restore edilen parçalarında açıkça görülebilmektedir (Kuban, 2000).

Marmara adasından getirilen mermerlerle inşa edilen Altın Kapı'nın sağ ve sol tarafındaki kuleler (Güney Pylon, Kuzey Pylon) İmparator II.Theodisius'un becerikli valisi Anthemius tarafından yaptırılan şehir surlarıyla birleştirilmiştir. Altın Kapı, altın süslemelerinden dolayı “Yaldızlı Kapı” olarak da bilinirdi. Bir zamanlar Altın Kapı'nın

üzerinde çift başlı Bizans Kartalı kabartması, zafer tanrıçası Nike'nin ve fil koşumlu bir araba heykelin yer aldığı söylenir. Leo I (457), Basiliseus (476), Phocas (602), Ermenistanlı Leo (813), Nicephorus Phocas (963) gibi büyük imparatorlardan bazıları kendilerini taht, şan ve şöhrete götüren yola Altın Kapı'dan törenlerle geçerek girmişlerdi (www.yedikulezindanları.com).

Şekil 5.10 **:** Yedikule Hisarı Krokisi

Küçük Altın Kapı

Küçük Altın Kapı, şehrin denize açılan en önemli girişlerinden biri olan Altın Kapı'nın ön tarafında sur ve hendek arasına savunma amaçlı olarak 447 tarihinde inşa edilmiştir. Küçük Altın Kapının dışında daha Bizans döneminde kullanımdan kaldırılan bir köprüsü bulunuyordu. O dönemde Küçük Altın Kapı'nın dış cephesinde, mermer kornişlerle çerçevelenmiş panolarda güzel rölyefler, ve mermer heykeller bulunuyordu. Vaktiyle iki yanında kare planlı iki küçük kule bulunduğu bu gün hala göze çarpan kalıntılardan anlaşılmaktadır. 1838 yılında dış kapının üst bölümüne II.Mahmud'un arması ve tuğrasının nakşedildiği mermer bir kitabe konulmuştu. Diğer bütün sanat eserleri gibi bu tuğrada bugün yerinde değildir. (www.yedikulezindanları.com)

(Güney Pylon) Genç Osman Kulesi

Osmanlı ve Bizans döneminde de zindan olarak kullanılan bu kule Reformcu Osmanlı Padişahı II. Osman'ın (Genç Osman) 1822'de trajik sonuna sahne olan mekândır. Kulenin girişindeki alanda mahkûmların yattığı ranzalar, duvarlara kazıdıkları yazılar ve ünlü “Kanlı Kuyu” görülebilir. Genç Osman ile aynı kaderi paylaşan yeni camii imamının el yazısı bunlardan biridir. Genç Osman'ın katledildiği oda ikinci kattadır. (Kuzey Pylon) Cephanelik Kulesi. Bizans döneminde askeri mühimmatların bulunduğu kuledir. Fetihten sonrada Osmanlı döneminde de aynı şekilde kullanılmıştır. Kulenin içinde kirişlerle tutturulmuş ahşap katlar hala görülebilir. Cephanelik Kulesi, Bizans ve Osmanlı döneminde, diğer kuleler gibi zindan olarak kullanılmıştır (www.yedikulezindanları.com).

III.Ahmed Kulesi

Asıl adı Pastroma Kulesi olan ve Bizans döneminde dört köşeli bir nöbet kulesi olan bu kule 18. YY ‘da depremler ile yıkılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra Sultan III. Ahmet (1673–1736) tarafından sekiz köşeli olarak yapımına başlanmış ve Sultan III. Osman (1699–1757) döneminde tamamlanmıştır. 1722 senelerinde Mutfak Emini Halil Efendinin 220.048._ kuruşa, Yalı köşkünden Eğri kapıya ve Ahır Kapı'dan Yedikule'ye kadar yaptırdığı tamirat çalışmaları sırasında bu kulenin yaptırıldığına dair bilgi bulunmaktadır. Kulenin sokağa bakan dış yüzeyinde ise mermer bir levha üzerinde “Maşallahı ta'ala”) (hicri 1168) (yüce Allah'ın izniyle)yazmaktadır (www.yedikulezindanları.com).

Hazine Kulesi

Fetihten sonra Osmanlı'nın ilk hazinesi ve değerli evraklarının saklandığı bu kule için; Kanuni Sultan Süleyman'ın (1495–1566) Vezir-i Azamı İbrahim Paşa Avusturya elçisine 'Orası Altın ile dolu' demiştir. Sultan III. Murat'ın (1546–1595) hazineyi saraya nakletmesine kadar Yedikule ' Hazine' görevini yapmıştır. Bu kulenin tepesinde resimde görüldüğü gibi görkemli bir bayrak direği bulunan çok zarif bir köşk bulunuyordu. 1748 Büyük İstanbul Yangınında tamamen yanmış I.Abdülhamit zamanında 1775'te yeniden yaptırılmıştır. O dönemde bu köşk "Yanan Kasır" olarak anılıyordu. Kule'nin zemin katında bir zamanlar kullanılan 14 adet abdesthane bulunmaktaydı. Ayrıca kule'nin üst katında küçük bir şömineli oda ve yanında da o döneme ait bir tuvalet bulunmaktadır (www.yedikulezindanları.com).

Kitabeler (Zindan) Kulesi

Yedikule Hisarı Devlet hapishanesi olduğu dönemde mahkûmlar tarafından zindan girişine kazılan kitabelerden adını alan bu kule de soylu esirler, krallar, vezirler ve elçiler, 1768 yılına kadar bu kulede yatmaktaydı. Daha sonra padişahtan aldıkları bir izinle kale içinde bulunan evlerde tutsaklıkları devam etmiştir. Giriş kısmındaki listede burada yatanların adları, neden burada bulundukları ve akıbetlerini yazmaktadır.Kulenin ortasında ünlü 'Yılanlı Kuyu' vardır. Alt kattan çıkarken 40-45inci basamaklar arasında karşılıklı bir şekilde bulunan Bizans dönemine ait mermerden yapılmış, iki adet kuş rölyefleri bulunmaktadır. Bu kule'nin içindeki ahşap katlar Büyük İstanbul Yangınında yanmıştır.(1748) (www.yedikulezindanları.com).

Top Kulesi

Bu kulede diğer kuleler gibi değişik dönemlerde zindan olarak kullanılmıştır. Bu kulenin içindeki ahşap katlarda Büyük İstanbul Yangınında yanmıştır.

(Trimphalis Caddesi) Fatih Yolu

Seferlerden dönen imparatorların şehre törenler ile ihtişam içinde girdiği tarihi caddedir. O dönemde şehrin en büyük caddesi olan 'Messe'ye' ve dolayısıyla da balkanlardan gelen Roma yoluna bağlanırdı. Fetihten sonra (1453) Fatih yolu olarak ta anılmaktaydı.Yol kenarlarında görülen büyük gülleler Fatih döneminde konulmuştur(www.yedikulezindanları.com).

Mescid ve Çeşme

İstanbul'un en eski camilerinden biri olan bu küçük mescit, Fatih Sultan Mehmet tarafından hisarların inşası (1458) sırasında yaptırılmıştır.

O dönemde Ayasofya Vakfı tarafından idare edilen mescit'in bir imamı ve sekiz din görevlisi bulunmaktaydı. Dört köşe bir mekan üzerine, çift meyilli, ahşap çatılı ve tek minareli zarif bir yapısı olan küçük mescit "cami biderun-u kule-i left" olarak anılırdı.

1873'de Rusya harbi sırasında fişek imalathanesi, daha sonrada eşya deposu olarak kullanılmıştır. 1887 yılında harabeye dönüşen mescit Tophane-i Amire idaresi tarafından yıktırılmıştır enkazı az bir paraya semt esnafından Akif Ağa'ya satılmıştır. Zemininden çıkan 13 metre uzunluğundaki çok sağlam meşe döşemeleri Mescit'in boyutları hakkında bilgi vermektedir. Mescit'in yanında bulunan çeşmeden, Halkalı suyunun akmasından dolayı bu çeşmenin Kanun Sultan Süleyman döneminden yapıldığı anlaşılmaktadır (www.yedikulezindanları.com).

Tarihi Su Kuyusu

İstanbul'un 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet Han (1432–1481) tarafından fethinden 4 yıl sonra yaptırılan burçlar ile iç kale olan Yedikule Hisarlarının su ihtiyacı çapı 6 metre olan ve içeriden 3 yöne ayrılan bu tarihi kuyudan karşılanırdı. O dönemde üzerindeki çıkrıktan atlar yardımı ile su çekilirdi. Kuyu bu gün hala kullanılmaktadır (www.yedikulezindanları.com).

Bayrak Kulesi

Yedikule hisarlarının kara tarafındaki tek giriş kapısının üzerinde bulunan dörtgen kule, Bayrak Kulesidir. Kapının girişindeki sağ ve sol taraftaki kemerli tavana sahip odalar o dönemde kapı muhafızlarının odaları idi. Bu kulede Osmanlı'nın sancağı dalgalanır, Yeniçeri askerleri nöbet tutarlardı. Kapı kemerinin üzerinde bulunan dört köşe kitabe yeri boş bırakılmıştır. Vaktiyle yukarıya makaralar ile kaldırılıp indirilen tek parça halinde bir ön kapı bulunmaktaydı. Bu kapılar hisarlarla birlikte yapılmıştır (www.yedikulezindanları.com).

Korkuluk Zinciri

Sultan IV. Murat'ın Revan seferine çıktığı sırada İstanbul'a kaymakam bırakılan Amasyalı Bayram Paşa 1635 tarihinde İstanbul surlarını tamir ettirdiği sırada bu korkuluk zincirini de buraya koydurtmuştur (www.yedikulezindanları.com).

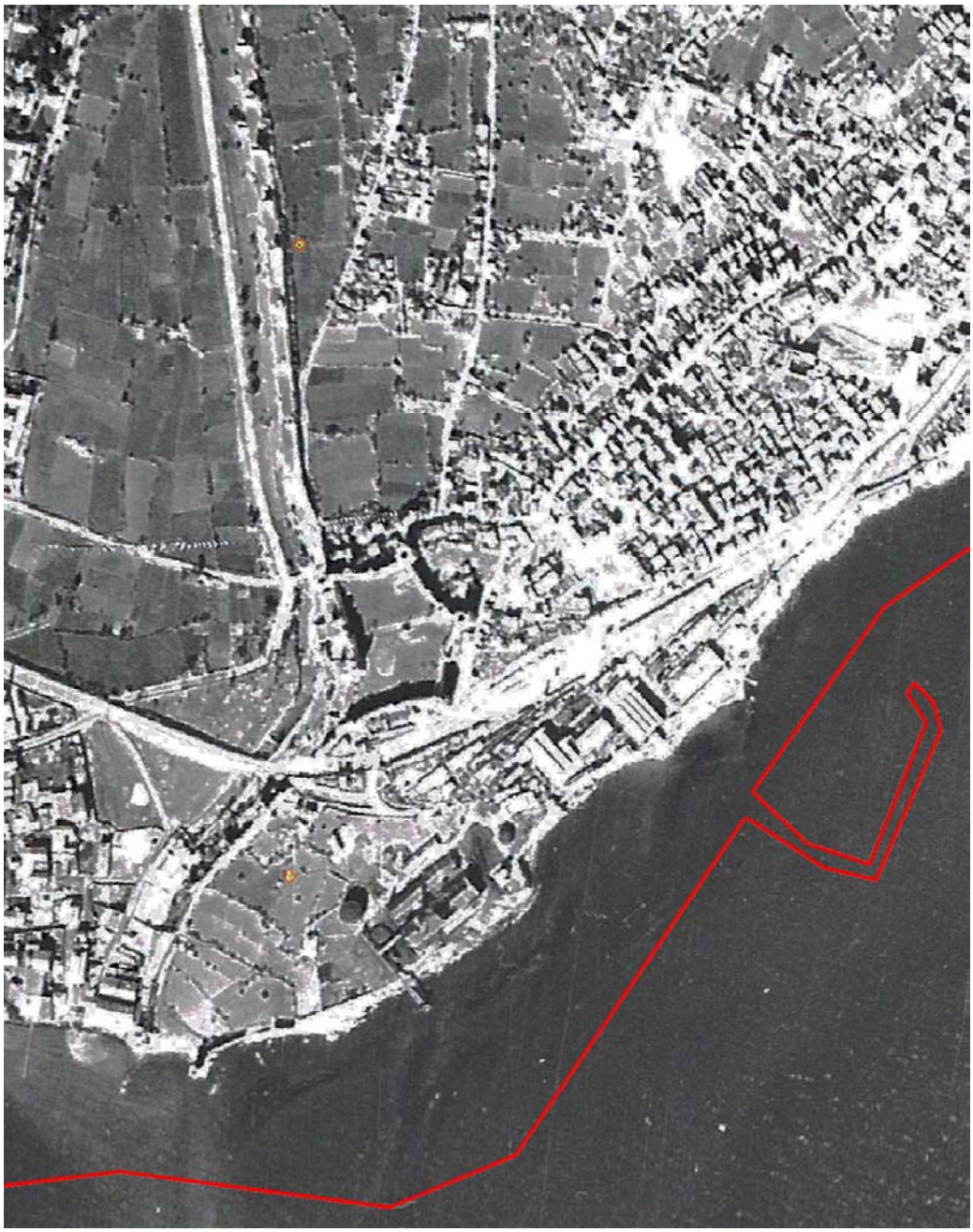
Kanlı Kuyu

Bizans ve Osmanlı döneminde idama mahkum olan suçluların kesilen kafaları o dönemde denize ulaşan dipten güney ve batı yönünde iki tüneli olan bu tarihi kuyuya atılıyordu. Kuyunun arkasında bulunan İşkence Tahtasında görülen delikler Balkan harbi ve İstanbul'un işgali sırasında Yedikule'ye yerleşen yabancı askerlerden kalma kurşun delikleridir (www.yedikulezindanları.com).

Güneş Saati ve Kartal Figürü

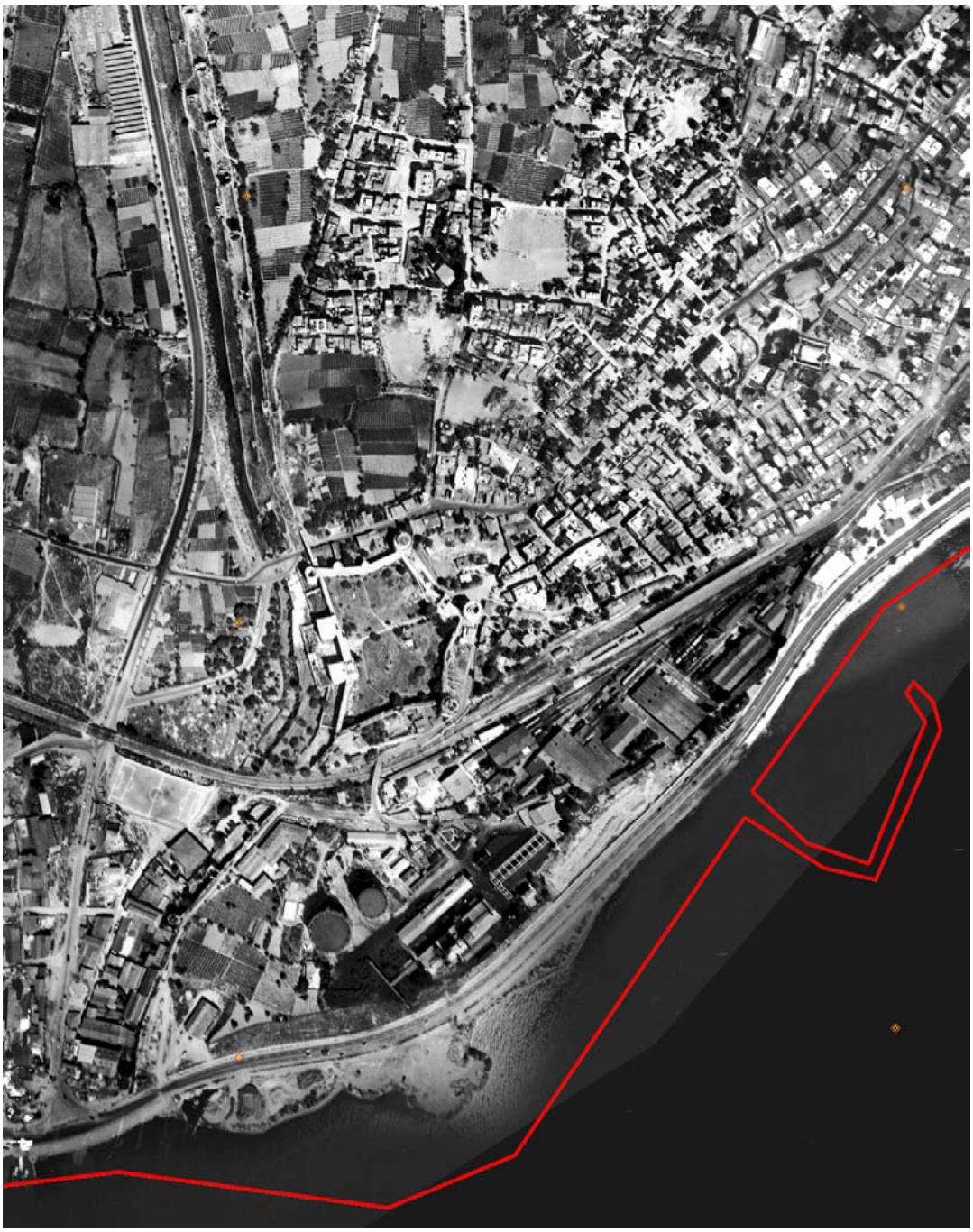
Bizans devrine ait bu güneş saati, duvar üzerine boya ile yapılmıştı. O dönemde kadranının üzerinde Grek harfleriyle solda (Porta), sağda (Amen) yazısının bulunduğu belirtilse bile silinmiştir. Aynı döneme ait Kartal Figürü pylonun üst uç köşesindedir(www.yedikulezindanları.com).

5.2.3. Yedikule ve Çalışma Alanının Geçmiş Yıllarına Ait Hava Fotografları

Şekil 5.11 : Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 1946 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Şekil 5.11'de çalışma alanı ve yakın çevresinin 1946 yılına ait hava fotoğrafı görülmektedir. Bu fotoğrafta anlaşıldığı üzere, günümüzde konut alanlarının olduğu yerlerde, o yıllarda tarım alanları ve yeşil alanlar bulunmaktadır. Ayrıca sahil dolgu alanı yoktur ve Yedikule Zindanları günümüze göre daha fazla denizle ilişkilidir. Kennedy Caddesi henüz yapılmamıştır.

Şekil 5.12 : Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 1966 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Şekil 5.12'de çalışma alanı ve yakın çevresinin 1966 yılına ait hava fotoğrafı görülmektedir. Bu fotoğrafta 1946 yılına göre farklılıklar görülmektedir. Tarım alanlarının çoğu ortadan kalmış ve konut alanları yerlerini almıştır. Kennedy Caddesi inşa edilmiş ve kullanıma açılmıştır. Az da olsa sahil dolgu alanı oluşturulmuştur.

Şekil 5.13 : Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 1982 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Şekil 5.13'de çalışma alanı ve yakın çevresinin 1982 yılına ait hava fotoğrafı görülmektedir. Bu fotoğrafta 1946 ve 1966 yıllarına göre farklılıklar görülmektedir. Konut alanı oranı daha da fazlalaşmış ve sahil dolgu alanı oranının da artmasından dolayı zindanlar ve deniz bağlantısı azalmıştır. Tüm yıllara ait fotoğraflarda zindan farklı işlevler kazanmıştır.

Şekil 5.14 : Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi Hava Fotoğrafı - 2005 (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Şekil 5.14'de çalışma alanı ve yakın çevresinin 2005 yılına ait hava fotoğrafı görülmektedir. Bu fotoğraf Yedikule Örnek Alanı'nın günümüze en yakın halini göstermektedir. 1946, 1966 ve 1982 yıllarına göre farklılıklar açık olarak anlaşılmaktadır. Tarım alanı oranı gözle görülür farkla azalmıştır, konut sayısı artmış atıl alan bakımsızlaşmış ve belirginleşmiştir. Sahil dolgu alanının oranı artmış ve bu alan için peyzaj planlaması ve tasarımı yapılmıştır. Tarihi kentsel alanların ve zindanların sahille bağlantısı neredeyse hiç kalmamıştır.

5.3. Yedikule ve Çalışma Alanının Özellikleri

Yedikule ve çalışma alanı geçirdiği tarihi süreçler ve bulunduğu konum itibariyle özel ve çok farklı bir değere sahiptir. Bizans ve Osmanlı dönemlerinden kalma ve korunması gerekli tarihi ve endüstri yapılarını bir arada bulunduran alan doğal eşiklerle sınırlandırılmış adeta keşfedilmeyi bekleyen kentsel bir odak olarak kendini günümüze saklamıştır. Çalışma alanı farklı kentsel özellikleri bünyesinde barındıran kentsel dokuların ve sınırların bulunduğu bir açık hava müzesi özelliklerine sahiptir.

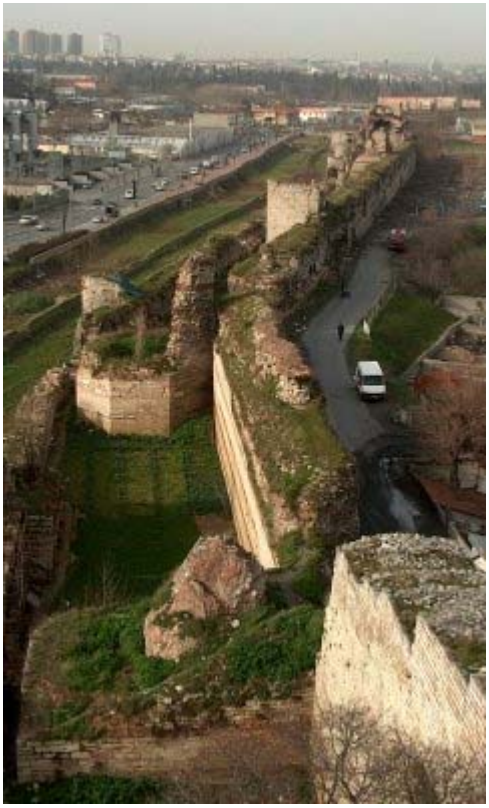

Şekil 5.15 **:** Çalışma Alanı Kentsel Kimlik Öğelerini Gösteren Hava Fotoğrafı (http://sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Çalışma alanının kimliğinin oluşmasında önemli belirleyici öğelerden biri de bölgede bulunan tarihi yapılar ve kentsel dokulardır. Mimari çevreyi oluşturan bu yapı ve dokuların biçimi, strüktürü, oranları, simgesel durumları, konumunun oluşturduğu etki, şehrin tarihi gelişme sürecinde kazandığı anlam, kent kimliğinin oluşmasında önemli faktörlerdir. Bölgenin önemli yapılarını surlar, sanayi yapıları ve konutlar oluşturmaktadır.

Kara Surları

II.Theodosius (410-450) devrinde sur içi alanı şehri saldırılara karşı koruyacak ve genişletecek yeni bir savunma sistemi kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bunun içinde İstanbul Yarımadası'nın daha batısında yeni bir kara tarafı suru yapılmasına karar verilmiştir. İnşaata 412 veya 413 yılında başlanmış ve Attila'nın korkusundan 447'de gerekli bazı tamir ve eklemeler çok hızlı sürdürülerek çok çabuk bitirilmiştir. Sonraları bu surların kuzey-batı köşesi daha geç devirlerin Bizans İmparatorları tarafından değiştirilerek, surların dışında kalan Blakhernai Mahallesini de içeri alacak biçimde yeni sur duvarları yapılmıştır. Bu biçimi ile kara tarafı surları Marmara'dan Haliç'e kadar 6670 metre uzunluğa sahiptir. İstanbul'un kara tarafı surları askerlik mimarisi bakımından Anadolu'nun çok eski devirlerindeki yapı sanatının devamı niteliğindedir (Kuban, 2000).

Şekil 5.16 **:** Kara Surları (www.wowturkey.com)

Savunma yapıları olarak surlar tarihi merkezlerin sınırlarını canlı tutarak tarihi çekirdek ile kent dışı arasındaki ayrımın belirsizleşmesini önler. İstanbul da II: Theodosius surlarının büyük bir bölümünün günümüze ulaşmış olması kent tarihi açısından olduğu kadar evrensel kültür mirası bakımından da önemli bir kazançtır (Ahunbay, 1995).

Genç antik dönemin en gelişmiş savunma yapısı olan İstanbul kara surları yaklaşık 1000 yıl boyunca kuşatmalara başarılı direnç gösterebilmesini, Helenistik dönemden beri mimari yapısının mükemmel tasarımındandır (Ahunbay, 1994).

Studios Manastırı

Bin yıllık Bizans devri boyunca şehrin içinde irili ufaklı beş yüz kadar dini yapının mevcut olduğu çeşitli kaynaklardan bilinmektedir. Ancak bunların hepsi 1453'e kadar ayakta ve kullanılır durumda kalmamışlardır.

Kilisesi günümüze kadar gelen en eski manastır şehrin güney batı köşesinde Yedikule'ye yakın bir yerde yükselen Studios Manastırı'dır. Bizans'ın din, sanat ve politika hayatında büyük bir rolü olan bu manastır 454-463'de kurulmuştur. Sarnıcı ve Helenistik üslupta loannes Prodromos adına bir bazilika olan kilisesi İmrahor İlyas Bey Camii adıyla harap bir halde halen durmaktadır (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Yedikule Hisarı

Fatih Sultan Mehmet'in (1453) İstanbul'un fethinden sonra, şehrin yeniden yapılanması için gerekli olan hazinenin saldırılardan koruyabilmek için sağlam bir yapının gereksinimi ortaya çıkmıştır. O dönemde strüktürel ve statik açıdan güçlü bir yapı olarak göze çarpan altın kapının ve bitişiğindeki surlar kullanılarak Yedikule hisarı inşaa edilmiştir. Yedikule, Altın kapı gibi törensel amaçlarla kullanılmamıştır. Uzun bir süre hazinenin korunması daha sonraları kent yaşamından uzaklığı göz önünde bulundurularak hapishane olarak kullanılmıştır (Kuban, 2003).

Şekil 5.17 : Yedikule Hisarı Konser Alanına Dönüşmeden Önceki hali (www.wowturkey.com)

Yedikule bugün İstanbul Surlarının bir parçası olmasından kaynaklanan tarihi karakteri ve “Altın Kapı” kuleleri ile kentin açık hava müzesi olma özelliğine sahiptir. Bu tarihi alanda yaz aylarında Yedikule Konserleri olarak da bilinen çeşitli etkinlikler ve konserler yapılmaktadır. Bugün Kültür ve Turizm Bakanlığı Hisarlar Müze Müdürlüğü'ne ait olan Yedikule Hisarı 2004 yılından bu yana Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından özel bir şirkete 30 yıllığına kiralanmış durumdadır. Swees Turkish International (STI) İç ve Dış Ticaret Şirketi hisarı kiralamak için bir proje hazırlayarak Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunmuştur ve Kurulun 21 Nisan 2004 tarihli kararı ile Hisar’ın 'özgün dokusuna zarar verilmemesi koşuluyla' ve 'kısa süreliğine' hisarın kiralanmasına izin verilmiştir (Kut, 2007).

Şekil 5.18 **:** Yedikule Hisarında Konser Alanı (www.wowturkey.com)

Bu değişimin ardından hisarda konser organizasyonları için bazı düzenlemeler yapılmıştır ve sonrasında Yedikule Meydanı'na iş makineleriyle girilerek zemindeki orijinal taşlar yerlerinden sökülmüş ve üzerlerine mıcır dökülerek asfaltlanmıştır. Alanı genişletmek amacıyla 80–90 yıllık olduğu belirtilen 60'a yakın sedir ve akasya kesildi. Kültürel ve turistik faaliyet adı altında hisarın engebeli yapısı düzleştirilmiş, mezarlıklar tahrip edilmiş ve ev kalıntılarının üzeri örtülmüştür (Kut, 2007).

Yedikule Gazhanesi

Havagazı, kentlerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla kullanılmak üzere kömürden imal edilen gazdır. 19 yüzyıl başlarında kentlerin gelişmişlik düzeylerinin önemli göstergelerinden biri de kentsel aydınlatma olmuştur. Bu günde hala kullandığımız

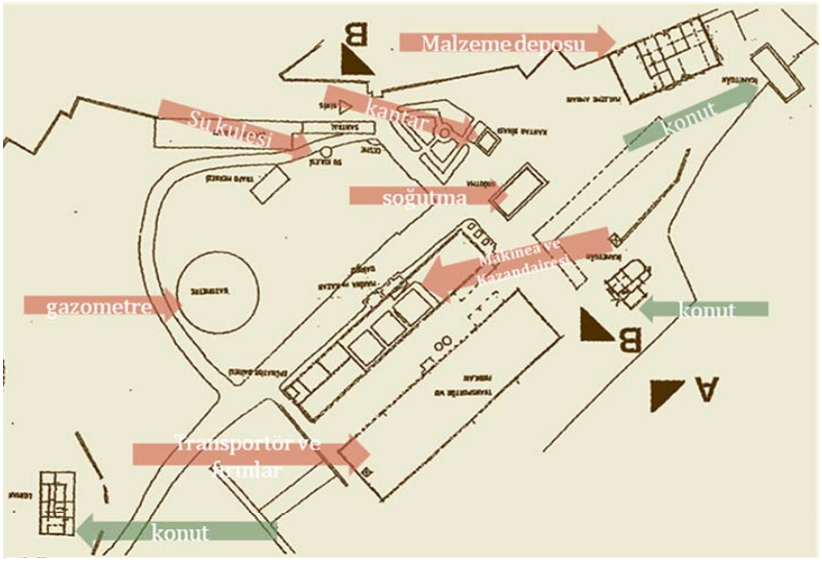
cadde ve sokak aydınlatması yöntemi 19.yüzyılın başında havagazının gelişiminin tamamlanmasıyla birlikte İngiliz Murdock tarafından geliştirilmiştir. Londra'da tesis edilen fabrikadan elde edilen havagazı ile ilk olarak 1812 yılında Londra sokakları aydınlatılmıştır (Kut, 2007).

Şekil 5.19 **:** Transportör Fırınlar ve Fırınlar

Osmanlı Döneminde, İstanbul'da, 1850'lerden sonra Şehremaneti'nin teşkili ile birlikte modern şehircilik anlayışı ile yaşam kalitesinin iyileştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır. Bu dönemde sokakların aydınlatılmasının medeniyet eseri olduğu belirtilerek dükkânların önlerine kandil asması zorunlu kılınmıştır. İsteyenler evlerinin önüne de kandil asmışlardır. Takip eden zamanda Meclis-i Vala-i Ahkâm-ı Adliye kararı üzerine hali vakti yerinde olan kişiler hane ve yalılarının önlerinde de yıl boyunca kandil yakmaya mecbur tutulmuşlardır. Halk içinden bu durumu benimseyenler hükümet nezdinde takdir görmüşlerdir. Böylece sokaklarda kandil ve fener yakılması yaygınlaşmıştır (Kut, 2007).

- 1873 Yedikule Gazhanesi yapım çalışmaları başlanılmışrtır.
- 1880 Yedikule Gazhanesi Şehremaneti'nce Fransızlara yaptırılmıştır..
- 1887 Yedikule Gazhanesi Sirkeci tüccarlarından Hasan Tahsin Efendi'ye 40 yıllığına imtiyaz verilmiştir.
- 1998 Koruma Kurulu`nun Gazhane Tesisleri`nin kültür merkezi işlevinin kazandırılmasına karar vermiştir

Şekil 5.20 **:**Yedikule Gazhanesi Tesislerini Gösteren Kroki (Kut, 2007)

Gazhanenin geçen yıllar içinde endüstri arkeolojisi açısından bakıldığında neredeyse hiçbir önemli tesisinin korunamadığı görülmüştür. Binaların ise sadece dış duvarlarının ayakta durduğu ve bunlarında geri dönülemez bir biçimde tahrip edildiği saptanmıştır. Soğutma tesisi, gazometre ve geriye kalan iki kulenin bir an evvel koruma altına alınması ve bu alanın tüm Yedikule Mahallesi, zindanlar ve demiryolu bakım onarım tesisleri ile bir arada ele alınarak bütüncül bir koruma ve yeniden işlevlendirme stratejisi geliştirilmesi gerekmektedir (Kut, 2007).

Sahil Yolu ve Dolgu Alanı

1950 – 1960 yılları arasını kapsayan dönemin başbakanı Adnan Menderes'in öncülüğünde başlayan imar hareketleri ile " Menderes Operasyonları" olarak adlandırılan dönem, demografik gelişmenin baskısıyla birleşerek tarihi kent dokusuna büyük tahribat yaparak yeni bir İstanbul imgesinin oluşturulmasına sebep olmuştur. Menderes İmar etkinliklerinin genel amacını yol – meydan – otomobil üçgeninde toplamak mümkündür. Bu şekilde, büyük ve çok katlı konut ve büro yapılarının çevrelediği geniş yollar ve meydanlar açmak üzere, eski kent dokusu tahrip edilmiştir (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.21 **:** Sahil Yolu – Kennedy Caddesi

Menderes döneminde, denizin doldurulması ile kazanılan alanda Sirkeci'den Florya'ya kadar uzanan sahil yolunun yapılmasıyla, tarihi deniz surları kara surları haline getirilmiş, önlerine balıkçı barınakları yapılmıştır. Caddenin açılışından hemen önce Kennedy suikasta kurban gidince de onun adı caddeye verilmiştir.

Sarayburnu'ndan başlayarak sahil boyunca bütün yarımadayı kat edip Yeşilköy'e uzanan sahil yolu, Avrupa şehirlerinin bazılarında rastladığımız eski şehri kuşatan ve modernleşen bölgelerden tecrit eden teğet çevre yolu formunu tekrar etmeyi amaçlamıştır. Ancak buradaki önemli farklılık, eski şehri yeni gelişme alanlarından değil, denizden tecrit etmesi, İstanbul'un ayırt edici özelliklerinden biri olan suyla ilişkiyi sekteye uğratmasıdır. Sahil yolunun yapılması için denize dolgu yapılmış ve surların denizle ilişkisi kesilmiştir.

TCDD Alanı

Yedikule, Osmanlı İmparatorluğu döneminde inşa edilen raylı ulaşım sistemi için de önemli bir nokta olmuştur. 1855 yılında Osmanlı İmparatorluğu İstanbul'dan Avrupa'ya bir demiryolu inşa etmek istediğini yabancı şirketlere duyurur. Baron Hirsch ile imzalanan bir anlaşma ile Rumeli Demiryolu'nun yapımına 1870'de Yedikule'den başlanır. Sirkeci - Halkalı hattı 1872 yılında tamamlanır. Bu hat dünyaca ünlü Orient Express'i, yani Şark Ekspresi'ni İstanbul'a; İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan hattır (Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003).

Şekil 5.22 **:** Yedikule TCDD Vagon Bakım ve Onarım Alanı 1

Çalışma alanının doğu sınırını oluşturan ve önceleri vagon bakım, onarım ve tamir atölyesi olarak hizmet veren alan fakat günümüzde terk edilmiş ve işlevini kaybetmiş bir endüstri alanı olarak göze çarpmaktadır.

Şekil 5.23 **:** Yedikule TCDD Vagon Bakım ve Onarım Alanı 2

5.4. Yedikule Örnek Alanının Tanımlanması

Örnek alan olarak belirlenen Yedikule ve yakın çevresini de kapsayan alan, Tarihi Yarımada'nın güneybatısında yer almaktadır. Alan, kuzeyde Hacı Evhad Çeşmesi Sokak, batıda yıllar boyunca doğal sınır özelliği ile günümüze kadar gelmiş olan ve aynı zamanda Fatih ilçesinin sınırını da belirleyen kara surları, güneyde Marmara denizi ve doğuda ise Gencağa Sokak ve Narlı Kapı parkı ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.24 **:** Örnek Alanların Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com)

Örnek Alan .1. Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı

Örnek Alan .2. Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan

Örnek Alan .3. Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı

Örnek Alan .4. Kırsal ve Kentsel Alan

5.5. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Yöntem Önerisinin Yedikule Örnek Alanına Uygulanması

Önerilen görsel peyzaj değerlendirme yöntemi Yedikule Örnek Alanı'nda seçilen dört bölge üzerinde uygulanmaktadır. Bu dört bölgede ayrı ayrı puanlama yapılmaktadır. Bu puanlama sistemi, her bir kavramın potansiyel göstergesine puan verilerek oluşturulmaktadır. Her alanın görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden değerlendirilemeyeceği öngörülerek her kavrama ayrıca gösterge puanı verilmektedir. Görsel peyzaj kalitesini oluşturan kavramların kendi aralarında bir hiyerarşi söz konusudur. Bu hiyerarşiden yola çıkılmakta ve kavramlara toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde puanlar verilmektedir. Tablo 4.1. Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 1'de görülmektedir.

Sonuçta bu bölgeleri aralarında kıyaslayabilmek için Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası oluşturulmaktadır. Tablo 4.2 Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası'nda görülmektedir.

Ancak bu puanlama sistemindeki çarpanlar, meslek gruplarına göre ve değerlendirilen bölgeye göre farklılık gösterebilmektedir. Değerlendirilen alanın karakterine göre çarpanlar arasında hiyerarşi kurgusu yapılabilmektedir. Değerlendirilen bölgeleri eşit kabul ederek, bu sayısal puanlama sistemi çarpansız da yapılabilir. O zaman sadece gösterge değerlendirme puanını kullanarak herhangi bir ayrı değer katmadan hesap yapılmaktadır. Yine örnek çalışma alanlarının görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden hesaplanmaktadır. Kavramlar toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde, her bir kavramın gösterge puanı 2 olarak kabul edilmektedir.

Çarpan kullanmadan değerlendirme kavramlarının her birini eşit kabul ederek yapılan puanlamanın bir örneği Tablo 4.3.'te yer almaktadır.

Son olarak da, tüm alan için Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi yapılmakta, Yedikule Örnek Alanı'nın bütünü için ortalama bir değere ulaşılmaktadır.

5.5.1. Örnek Alan 1 Görsel Kalite Değerlendirmesi

Şekil 5.25 **:** Örnek Alan.1. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com)

Şekil 5.26 **:** Örnek Alan.1. Fotoğraflar 1

Şekil 5.27 **:** Örnek Alan.1. Fotoğraflar 2

Örnek Alan 1'e ait Şekil 5.25., Şekil 5.26 ve Şekil 5.27'de 2005 yılına ait hava fotoğrafı ve günümüzde çekilmiş fotoğraflar görülmektedir. Bu alan sahil yolu, dolgu alanı ve park alanından oluşmaktadır. Alan üzerinde çocuk oyun alanları, dinlenme alanları, park alanları ve spor alanları dikkat çekmektedir. Alana peyzaj planlama ve tasarım çalışması yapılmıştır. Burada görülen hava fotoğrafı ve diğer fotoğraflar üzerinden ayrıca da alanda bizzat yapılan çalışma sonucu aşağıdaki Tablo 5.1. ortaya çıkmıştır.

Tablo 5.1 **:** Örnek Alan 1 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması

1	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
TUTARLILIK	Doğal Koşullarla Arazi Kullanımının Uyumu			+
	Suyun Varlığı ve Mekansal Konumu			+
	Objelerin Birbiriyle Uyumu ve Bütünlüğü			+
	Renklerin Tekrarı			+
	Dokuların Tekrarı			+
		Çarpan	1 x	5
		Toplam		5

2	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
OKUNABİLİRLİK	Planın Algılanabilirliği			+
	Açık Yönlenme			+
	Keskin Sınırlar			+
	Ayırt Edici Öğelerin Mekana Dağılımı			-
	Yol Hiyerarşisi			+
		Çarpan	1 x	4
		Toplam		4

3	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
KOMPLEKSLİLİK	Farklı Objelerin Varlığı, Çeşitliliği ve Zenginliği			+
	Düzlük – Eğimlilik			-
	Şekil Çeşitliliği			+
	Boyut Çeşitliliği			+
	Heterojenlik			+
		Çarpan	1 x	4
		Toplam		4

4	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
GEÇİCİLİK	Mevsimsel Değişikliğe Uğrayan Bitki Örtüsü			+
	Faunanın Mekana Etkisi			+
	Periyodik Tarım Aktivitelerinin Varlığı			-
	Mevsimsel Değişiklikten Etkilenen Su Alanı			-
	Özgün Hava Koşulları			+
		Çarpan	1 x	3
		Toplam		3

5	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
TASVİR EDİLEBİLİRLİK	Manzara Noktalarının Varlığı			-
	Olağanüstü, Eşsiz Öğelerin Varlığı			-
	Nirengi Noktalarının Varlığı			-
	Tarihi Unsurlar ve Dokuların Varlığı			+
	Su Elemanlarının Varlığı ve Hareketli Su Alanı			+
		Çarpan	2 x	2
		Toplam		4

6 SAHİP ÇIKMA	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Terkedilmemiş Alan	+
	Bakımlı Binalar ve Lineer Objeler (duvar, yol, çit vb.)	+
	Atıkların Bulunmaması, Drenaj	+
	Ekin Veren, Bitki Bulunan Yerlerde Islak Alanların Varlığı	+
	Yabani / Zararlı Otların Bulunmaması	+
	Çarpan 2 x	5
	Toplam	10

7 TARİHSELLİK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Tarihi Kültürel Unsurların Varlığı	+
	Lineer Tarihi Öğelerin Varlığı ve Çeşitleri	-
	Tarihi Zaman Katmanlarının Görünürlüğü	+
	Tarihi Devamlılığı Olan Alanın Varlığı	-
	Geleneksel Arazi Kullanımı ve Dokusunun Varlığı	-
	Çarpan 2 x	2
	Toplam	4

8 DOĞALLIK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	El Değmemiş Bitki Örtüsü	-
	Fraktal Boyut	-
	Su Varlığı	+
	Doğal Öğelerin Bulunması	+
	Geçici Bitki Örtüsü	+
	Çarpan 3 x	3
	Toplam	9

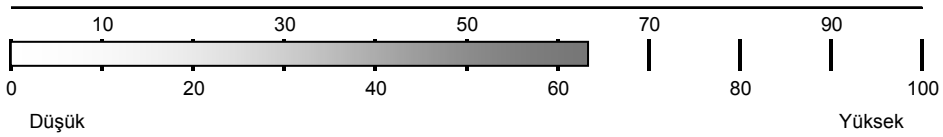
9 GÖRSEL ÖLÇEK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Her Açıdan Görünürlük	+
	Görülebilir Alan Büyüklüğü	+
	Görüntü Derinliği	-
	Açıklık Derecesi	+
	Objelerin Görüntüyü Engellememesi	+
	Çarpan 3 x	4
	Toplam	12

10 MEKAN DUYGUSU	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Mekan Kimliğinin Algılanması	-
	Mekana Özgünlük Kazandıran Objeler	-
	Topoğrafya, Bitkisel Öğeler ve Yapısal Öğelerin Uyumu	+
	Bakımlı, Temiz Alanların Varlığı	+
	Mekana Ait Öğelerin Birbiriyle İlişkisinin Güçlü Olması	-
	Çarpan 4 x	2
	Toplam	8

Tablo 5.2 **:** Örnek Alan 1 Değerlendirme Puan Tablosu 1

												Toplam Puan
Örnek Alan .1.	Sahil Yolu – Dolgu Alanı Park Alanı	Puan	5	4	4	3	4	10	4	9	12	8	63
		Çarpan	1				2			3		4	
		Değerlendirme Kavramları	TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

Tablo 5.3 **:** Örnek Alan 1 Puan Skalası

Örnek Alan 1 / Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı ‘ın Puanlama Sistemi 1 ile görsel kalite değerlendirmesi sonucunda toplam puanı 100 üzerinden **63** çıkmıştır. Bu sonuca göre bu alan; tutarlı ve az da olsa kompleks, okunabilir, geçicilik hissini veren, görsel ölçeği kavranabilen ve sahip çıkılan bir mekandır. Buna karşın; tarihsel özelliği çok yüksek olmayan, çok doğal olmayan, mekan duygusunu çok fazla hissettiremeyen ve tasvir edilebilirlik yönü zayıf olan bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Örnek Alan 1, bu puanlama sistemine alternatif olarak Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2’ye göre de değerlendirilmiştir. Buna göre tüm değerlendirme kavramları eşit kabul edilmiş ve tüm tablolarda çarpanlar kaldırılarak her bir gösterge puanı 2 alınmıştır. Bu doğrultuda Örnek Alan 1 için Tablo 5.4. oluşmuş ve toplam puanı 100 üzerinden **68** çıkmıştır.

Tablo 5.4 **:** Örnek Alan 1 Değerlendirme Puan Tablosu 2

												Toplam Puan
Örnek Alan .1.	Sahil Yolu – Dolgu Alanı Park Alanı	Puan	10	8	8	6	4	10	4	6	8	4	68
		Değerlendirme Kavramları	TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

5.5.2. Örnek Alan 2 Görsel Kalite Değerlendirmesi

Şekil 5.28 **:** Örnek Alan.2. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com)

Şekil 5.29 **:** Örnek Alan.2. Fotoğraflar 1

Şekil 5.30 **:** Örnek Alan.2. Fotoğraflar 2

Örnek Alan 2'ye ait Şekil 5.28., Şekil 5.29. ve Şekil 5.30.'da 2005 yılına ait hava fotoğrafı ve günümüzde çekilmiş fotoğraflar görülmektedir. Bu alan TCDD bakım onarım tesisleri Gazhane olarak kullanılmakta idi, şimdi ise atıl durumdaki binalar, bakımsız alanlar göze çarpmaktadır. Burada görülen hava fotoğrafı ve diğer fotoğraflar üzerinden, ayrıca da alanda bizzat yapılan çalışma sonucu aşağıdaki Tablo 5.5. ortaya çıkmıştır.

Tablo 5.5 **:** Örnek Alan 2 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması

1	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
TUTARLILIK	Doğal Koşullarla Arazi Kullanımının Uyumu			-
	Suyun Varlığı ve Mekansal Konumu			-
	Objelerin Birbiriyle Uyumu ve Bütünlüğü			-
	Renklerin Tekrarı			-
	Dokuların Tekrarı			-
		Çarpan	1 x	0
		Toplam		0

2	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
OKUNABİLİRLİK	Planın Algılanabilirliği			-
	Açık Yönlenme			-
	Keskin Sınırlar			-
	Ayırt Edici Öğelerin Mekana Dağılımı			+
	Yol Hiyerarşisi			-
		Çarpan	1 x	1
		Toplam		1

3	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
KOMPLEKSLİLİK	Farklı Objelerin Varlığı, Çeşitliliği ve Zenginliği			+
	Düzlük – Eğimlilik			-
	Şekil Çeşitliliği			+
	Boyut Çeşitliliği			+
	Heterojenlik			+
		Çarpan	1 x	4
		Toplam		4

4	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
GEÇİCİLİK	Mevsimsel Değişikliğe Uğrayan Bitki Örtüsü			+
	Faunanın Mekana Etkisi			+
	Periyodik Tarım Aktivitelerinin Varlığı			-
	Mevsimsel Değişiklikten Etkilenen Su Alanı			-
	Özgün Hava Koşulları			+
		Çarpan	1 x	3
		Toplam		3

5	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
TASVİR EDİLEBİLİRLİK	Manzara Noktalarının Varlığı			+
	Olağanüstü, Eşsiz Öğelerin Varlığı			+
	Nirengi Noktalarının Varlığı			+
	Tarihi Unsurlar ve Dokuların Varlığı			+
	Su Elemanlarının Varlığı ve Hareketli Su Alanı			-
		Çarpan	2 x	4
		Toplam		8

6 SAHİP ÇIKMA	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Terkedilmemiş Alan	-
	Bakımlı Binalar ve Lineer Objeler (duvar, yol, çit vb.)	-
	Atıkların Bulunmaması, Drenaj	-
	Ekin Veren, Bitki Bulunan Yerlerde Islak Alanların Varlığı	-
	Yabani / Zararlı Otların Bulunmaması	-
	Çarpan 2 x	0
	Toplam	0

7 TARİHSELLİK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Tarihi Kültürel Unsurların Varlığı	+
	Lineer Tarihi Öğelerin Varlığı ve Çeşitleri	-
	Tarihi Zaman Katmanlarının Görünürlüğü	+
	Tarihi Devamlılığı Olan Alanın Varlığı	-
	Geleneksel Arazi Kullanımı ve Dokusunun Varlığı	-
	Çarpan 2 x	2
	Toplam	4

8 DOĞALLIK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	El Değmemiş Bitki Örtüsü	+
	Fraktal Boyut	+
	Su Varlığı	-
	Doğal Öğelerin Bulunması	-
	Geçici Bitki Örtüsü	-
	Çarpan 3 x	2
	Toplam	6

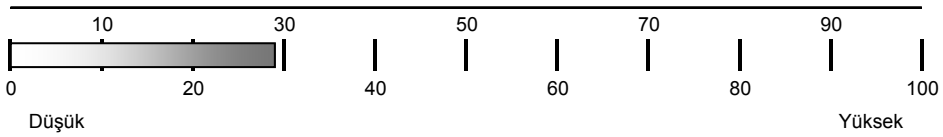
9 GÖRSEL ÖLÇEK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Her Açıdan Görünürlük	+
	Görülebilir Alan Büyüklüğü	-
	Görüntü Derinliği	-
	Açıklık Derecesi	-
	Objelerin Görüntüyü Engellememesi	-
	Çarpan 3 x	1
	Toplam	3

10 MEKAN DUYGUSU	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Mekan Kimliğinin Algılanması	-
	Mekana Ait Kültürü Hissettiren Objelerin Bulunması	-
	Topoğrafya, Bitkisel Öğeler ve Yapısal Öğelerin Uyumu	-
	Bakımlı, Temiz Alanların Varlığı	-
	Mekana Ait Öğelerin Birbiriyle İlişkisinin Güçlü Olması	-
	Çarpan 4 x	0
	Toplam	0

Tablo 5.6 **:** Örnek Alan 2 Değerlendirme Puan Tablosu 1

												Toplam Puan
Örnek Alan .2.	Endüstri Tesisleri Alanı Atıl Alan	Puan	0	1	4	3	8	0	4	6	3	0	29
		Çarpan	1				2			3		4	
		Değerlendirme Kavramları	TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

Tablo 5.7 **:** Örnek Alan 2 Puan Skalası

Örnek Alan 2 / Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan ‘ın Puanlama Sistemi 1 ile görsel kalite değerlendirmesi sonucunda toplam puanı 100 üzerinden **29** çıkmıştır. Bu sonuca göre bu alan; tarihsel özelliği olan, tasvir edilebilir, geçicilik hissi veren, bir mekandır.

Buna karşın; tutarsız, görsel ölçeği algılanamayan, okunabilirliği az, doğal olmayan, mekan duygusu veremeyen ve sahip çıkılmayan bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Örnek Alan 2, bu puanlama sistemine alternatif olarak Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2’ye göre de değerlendirilmiştir. Buna göre tüm değerlendirme kavramları eşit kabul edilmiş ve tüm tablolarda çarpanlar kaldırılarak her bir gösterge puanı 2 alınmıştır. Bu doğrultuda Örnek Alan 2 için Tablo 5.8. oluşmuş ve toplam puanı 100 üzerinden **34** çıkmıştır.

Tablo 5.8 **:** Örnek Alan 2 Değerlendirme Puan Tablosu 2

												Toplam Puan
Örnek Alan .2.	Endüstri Tesisleri Alanı Atıl Alan	Puan	0	2	8	6	8	0	4	4	2	0	34
		Değerlendirme Kavramları	**TUTARLILIK**	**OKUNABİLİRLİK**	**KOMPLEKSLİLİK**	**GEÇİCİLİK**	**TASVİR EDİLEBİLİRLİK**	**SAHİP ÇIKMA**	**TARİHSELLİK**	**DOĞALLIK**	**GÖRSEL ÖLÇEK**	**MEKAN DUYGUSU**	

5.5.3. Örnek Alan 3 Görsel Kalite Değerlendirmesi

Şekil 5.31 **:** Örnek Alan.3. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com)

Şekil 5.32 **:** Örnek Alan.3. Fotoğraflar 1

Şekil 5.33 **:** Örnek Alan.3. Fotoğraflar 2

Örnek Alan 3'e ait Şekil 5.31., Şekil 5.32. ve Şekil 5.33.'te 2005 yılına ait hava fotoğrafı ve günümüzde çekilmiş fotoğraflar görülmektedir. Bu alanın en büyük özelliği Yedikule Zindanlarının burada bulunmasıdır. Kara surları da alana çok önemli bir tarihi değer katmaktadır. Tarihi kent dokusu, mimair ve tarihi değeri olan konutlar, tarihi sokak dokuları bu alanda dikkat çekmektedir. Burada görülen hava fotoğrafı ve diğer fotoğraflar üzerinden, ayrıca da alanda bizzat yapılan çalışma sonucu aşağıdaki Tablo 5.9. ortaya çıkmıştır.

Tablo 5.9 **:** Örnek Alan 3 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması

1	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
TUTARLILIK	Doğal Koşullarla Arazi Kullanımının Uyumu			+
	Suyun Varlığı ve Mekansal Konumu			-
	Objelerin Birbiriyle Uyumu ve Bütünlüğü			+
	Renklerin Tekrarı			+
	Dokuların Tekrarı			+
		Çarpan	1 x	4
		Toplam		4

2	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
OKUNABİLİRLİK	Planın Algılanabilirliği			+
	Açık Yönlenme			+
	Keskin Sınırlar			-
	Ayırt Edici Öğelerin Mekana Dağılımı			+
	Yol Hiyerarşisi			-
		Çarpan	1 x	3
		Toplam		3

3	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
KOMPLEKSLİLİK	Farklı Objelerin Varlığı, Çeşitliliği ve Zenginliği			+
	Düzlük – Eğimlilik			-
	Şekil Çeşitliliği			+
	Boyut Çeşitliliği			+
	Heterojenlik			+
		Çarpan	1 x	4
		Toplam		4

4	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
GEÇİCİLİK	Mevsimsel Değişikliğe Uğrayan Bitki Örtüsü			+
	Faunanın Mekana Etkisi			-
	Periyodik Tarım Aktivitelerinin Varlığı			-
	Mevsimsel Değişiklikten Etkilenen Su Alanı			-
	Özgün Hava Koşulları			+
		Çarpan	1 x	4
		Toplam		4

5	Potansiyel Göstergeler			Değerlendirme
TASVİR EDİLEBİLİRLİK	Manzara Noktalarının Varlığı			+
	Olağanüstü, Eşsiz Öğelerin Varlığı			+
	Nirengi Noktalarının Varlığı			+
	Tarihi Unsurlar ve Dokuların Varlığı			+
	Su Elemanlarının Varlığı ve Hareketli Su Alanı			-
		Çarpan	2 x	4
		Toplam		8

6 SAHİP ÇIKMA	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Terkedilmemiş Alan	+
	Bakımlı Binalar ve Lineer Objeler (duvar, yol, çit vb.)	+
	Atıkların Bulunmaması, Drenaj	+
	Ekin Veren, Bitki Bulunan Yerlerde Islak Alanların Varlığı	-
	Yabani / Zararlı Otların Bulunmaması	+
	Çarpan 2 x	4
	Toplam	8

7 TARİHSELLİK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Tarihi Kültürel Unsurların Varlığı	+
	Lineer Tarihi Öğelerin Varlığı ve Çeşitleri	+
	Tarihi Zaman Katmanlarının Görünürlüğü	+
	Tarihi Devamlılığı Olan Alanın Varlığı	+
	Geleneksel Arazi Kullanımı ve Dokusunun Varlığı	+
	Çarpan 2 x	5
	Toplam	10

8 DOĞALLIK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	El Değmemiş Bitki Örtüsü	-
	Fraktal Boyut	-
	Su Varlığı	-
	Doğal Öğelerin Bulunması	+
	Geçici Bitki Örtüsü	-
	Çarpan 3 x	1
	Toplam	3

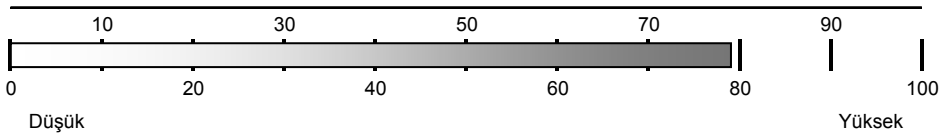
9 GÖRSEL ÖLÇEK	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Her Açıdan Görünürlük	+
	Görülebilir Alan Büyüklüğü	+
	Görüntü Derinliği	+
	Açıklık Derecesi	+
	Objelerin Görüntüyü Engellememesi	+
	Çarpan 3 x	5
	Toplam	15

10 MEKAN DUYGUSU	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
	Mekan Kimliğinin Algılanması	+
	Mekana Ait Kültürü Hissettiren Objelerin Bulunması	+
	Topoğrafya, Bitkisel Öğeler ve Yapısal Öğelerin Uyumu	+
	Bakımlı, Temiz Alanların Varlığı	+
	Mekana Ait Öğelerin Birbiriyle İlişkisinin Güçlü Olması	+
	Çarpan 4 x	5
	Toplam	20

Tablo 5.10 **:** Örnek Alan 3 Değerlendirme Puan Tablosu 1

												Toplam Puan
Örnek Alan .3.	Tarihi Kentsel Alan Kentsel Kimlik Alanı	Puan	4	3	4	4	8	8	10	3	15	20	79
		Çarpan	1				2			3		4	
		Değertendirme Kavramları	TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

Tablo 5.11 **:** Örnek Alan 3 Puan Skalası

Örnek Alan 3 / Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı ‘ın Puanlama Sistemi 1 ile görsel kalite değerlendirmesi sonucunda toplam puanı 100 üzerinden **79** çıkmıştır. Bu sonuca göre bu alan; tarihsel özelliği çok yüksek olan, mekan duygusunu tam olarak verebilen, tutarlı ve okunabilir, kompleks, görsel ölçeği kuvvetli, tasvir edilebilme niteliği yüksek, sahip çıkılan bir mekandır. Buna karşın; çok doğal olmayıp geçicilik hissini tam veremeyen bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Örnek Alan 3, bu puanlama sistemine alternatif olarak Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2’ye göre de değerlendirilmiştir. Buna göre tüm değerlendirme kavramları eşit kabul edilmiş ve tüm tablolarda çarpanlar kaldırılarak her bir gösterge puanı 2 alınmıştır. Bu doğrultuda Örnek Alan 3 için Tablo 5.12. oluşmuş ve toplam puanı 100 üzerinden **74** çıkmıştır.

Tablo 5.12 **:** Örnek Alan 3 Değerlendirme Puan Tablosu 2

												Toplam Puan
Örnek Alan .3.	Tarihi Kentsel Alan Kentsel Kimlik Alanı	Puan	8	6	8	4	8	8	10	2	10	10	74
		Değerlendirme Kavramları	TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

5.5.4. Örnek Alan 4 Görsel Kalite Değerlendirmesi

Şekil 5.34 **:** Örnek Alan.4. Hava Fotoğrafında Gösterimi (www.wikimapia.com)

Şekil 5.35 **:** Örnek Alan.4. Fotoğraflar 1

Şekil 5.36 **:** Örnek Alan.4. Fotoğraflar 2

Örnek Alan 4'e ait Şekil 5.34., Şekil 5.35. ve Şekil 5.36.'da 2005 yılına ait hava fotoğrafı ve günümüzde çekilmiş fotoğraflar görülmektedir. Bu alan, kırsal ve kentsel dokuyu bünyesinde barındıran değişik bir yapıya sahiptir. Geçimişten günümüze Yedikule'de kalan çok az bir tarım alanı bulunmaktadır. Ayrıca, tarihi kentsel doku ve sokak dokularına da sahiptir. Burada görülen hava fotoğrafı ve diğer fotoğraflar üzerinden, ayrıca da alanda bizzat yapılan çalışma sonucu aşağıdaki Tablo 5.13. ortaya çıkmıştır.

Tablo 5.13 : Örnek Alan 4 Görsel Kalite Değerlendirme Gösterge Puanlaması

1	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
TUTARLILIK	Doğal Koşullarla Arazi Kullanımının Uyumu	-
	Suyun Varlığı ve Mekansal Konumu	-
	Objelerin Birbiriyle Uyumu ve Bütünlüğü	-
	Renklerin Tekrarı	-
	Dokuların Tekrarı	+
	Çarpan 1 x	1
	Toplam	1

2	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
OKUNABİLİRLİK	Planın Algılanabilirliği	+
	Açık Yönlenme	-
	Keskin Sınırlar	-
	Ayırt Edici Öğelerin Mekana Dağılımı	-
	Yol Hiyerarşisi	+
	Çarpan 1 x	2
	Toplam	2

3	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
KOMPLEKSLİLİK	Farklı Objelerin Varlığı, Çeşitliliği ve Zenginliği	+
	Düzlük – Eğimlilik	+
	Şekil Çeşitliliği	+
	Boyut Çeşitliliği	+
	Faunanın Mekana Etkisi	+
	Çarpan 1 x	5
	Toplam	5

4	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
GEÇİCİLİK	Mevsimsel Değişikliğe Uğrayan Bitki Örtüsü	+
	Faunanın Mekana Etkisi	+
	Periyodik Tarım Aktivitelerinin Varlığı	+
	Mevsimsel Değişiklikten Etkilenen Su Alanı	-
	Özgün Hava Koşulları	+
	Çarpan 1 x	4
	Toplam	4

5	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
TASVİR EDİLEBİLİRLİK	Manzara Noktalarının Varlığı	+
	Olağanüstü, Eşsiz Öğelerin Varlığı	-
	Nirengi Noktalarının Varlığı	-
	Tarihi Unsurlar ve Dokuların Varlığı	+
	Su Elemanlarının Varlığı ve Hareketli Su Alanı	-
	Çarpan 2 x	2
	Toplam	4

6	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
SAHİP ÇIKMA	Terkedilmemiş Alan	+
	Bakımlı Binalar ve Lineer Objeler (duvar, yol, çit vb.)	-
	Atıkların Bulunmaması, Drenaj	+
	Ekin Veren, Bitki Bulunan Yerlerde Islak Alanların Varlığı	+
	Yabani / Zararlı Otların Bulunmaması	+
	Çarpan 2 x	4
	Toplam	8

7	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
TARİHSELLİK	Tarihi Kültürel Unsurların Varlığı	+
	Lineer Tarihi Öğelerin Varlığı ve Çeşitleri	+
	Tarihi Zaman Katmanlarının Görünürlüğü	-
	Tarihi Devamlılığı Olan Alanın Varlığı	-
	Geleneksel Arazi Kullanımı ve Dokusunun Varlığı	+
	Çarpan 2 x	3
	Toplam	6

8	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
DOĞALLIK	El Değmemiş Bitki Örtüsü	-
	Fraktal Boyut	+
	Su Varlığı	-
	Doğal Öğelerin Bulunması	+
	Geçici Bitki Örtüsü	+
	Çarpan 3 x	3
	Toplam	9

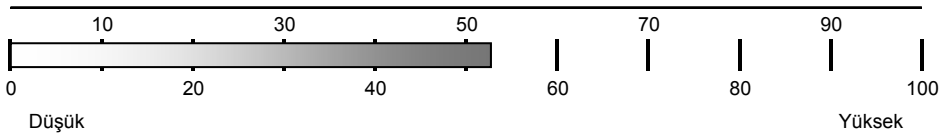
9	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
GÖRSEL ÖLÇEK	Her Açıdan Görünürlük	+
	Görülebilir Alan Büyüklüğü	+
	Görüntü Derinliği	-
	Açıklık Derecesi	-
	Objelerin Görüntüyü Engellememesi	+
	Çarpan 3 x	3
	Toplam	9

10	Potansiyel Göstergeler	Değerlendirme
MEKAN DUYGUSU	Mekan Kimliğinin Algılanması	-
	Mekana Ait Kültürü Hissettiren Objelerin Bulunması	-
	Topoğrafya, Bitkisel Öğeler ve Yapısal Öğelerin Uyumu	-
	Bakımlı, Temiz Alanların Varlığı	+
	Mekana Ait Öğelerin Birbiriyle İlişkisinin Güçlü Olması	-
	Çarpan 4 x	1
	Toplam	4

Tablo 5.14 **:** Örnek Alan 4 Değerlendirme Puan Tablosu 1

												Toplam Puan
Örnek Alan .4.	Kırsal ve Kentsel Alan	Puan	1	2	5	4	4	8	6	9	9	4	52
		Çarpan	1				2			3		4	
		Değerlendirme Kavramları	TUTARLIKLIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

Tablo 5.15 **:** Örnek Alan 4 Puan Skalası

Örnek Alan 4 / Kırsal ve Kentsel Alan ‘ın Puanlama Sistemi 1 ile görsel kalite değerlendirmesi sonucunda toplam puanı 100 üzerinden **52** çıkmıştır. Bu sonuca göre bu alan; tarihsel özelliği olan, kompleks bir yapısı olan, az da olsa sahip çıkılan, görsel ölçeği algılanabilen, geçicilik hissini verebilen bir mekandır. Buna karşın; tutarsız, net okunamayan, doğallığı az olan, mekan duygusu tam hissedilemeyen, tasvir edilebilme özelliği zayıf bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Örnek Alan 4, bu puanlama sistemine alternatif olarak Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2’ye göre de değerlendirilmiştir. Buna göre tüm değerlendirme kavramları eşit kabul edilmiş ve tüm tablolarda çarpanlar kaldırılarak her bir gösterge puanı 2 alınmıştır. Bu doğrultuda Örnek Alan 4 için Tablo 5.16. oluşmuş ve toplam puanı 100 üzerinden **56** çıkmıştır.

Tablo 5.16 **:** Örnek Alan 4 Değerlendirme Puan Tablosu 2

												Toplam Puan
Örnek Alan .4.	Kırsal ve Kentsel Alan	Puan	2	4	10	8	4	8	6	6	6	2	56
		Değerlendirme Kavramları	TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	

Seçilen Yedikule Örnek Alanında, Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 1’e göre alanların ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucunda aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır. Buna göre tüm alanın ortalama puan değeri **55,75**’tir. Bu değerlendirmeye göre tüm alan, kompleks, tasvir edilebilir, sahip çıkılan, tarihi ve doğal özellikleri olan görsel ölçeği algılanabilir ve mekan duygusunu hissettirebilen bir alandır.

Tablo 5.17 **:** Genel Değerlendirme Puan Tablosu 1

YEDİKULE ÖRNEK ALANLARI		TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	TOPLAM PUAN
Örnek Alan 1	Sahil Yolu – Dolgu Alanı Park Alanı	5	4	4	3	4	10	4	9	12	8	63
Örnek Alan 2	Endüstri Tesisleri Alanı Atıl Alan	0	1	4	3	8	0	4	6	3	0	29
Örnek Alan 3	Tarihi Kentsel Alan Kentsel Kimlik Alanı	4	3	4	4	8	8	10	3	15	20	79
Örnek Alan 4	Kırsal ve Kentsel Alan	1	2	5	4	4	8	6	9	9	4	52
YEDİKULE ÖRNEK ALANI ORTALAMA DEĞERLER		2,5	2,5	4,25	3,5	6	6,5	6	6,75	9,75	8	55,75

Tüm alanın bu puanlama sistemine alternatif olarak Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2'ye göre de değerlendirilmesi sonucunda ortalama puan değerini gösterir tablo aşağıda yer almaktadır. Buna göre tüm alanın ortalama puan değeri **58'**dir.

Tablo 5.18 **:** Genel Değerlendirme Puan Tablosu 2

YEDİKULE ÖRNEK ALANLARI		TUTARLILIK	OKUNABİLİRLİK	KOMPLEKSLİLİK	GEÇİCİLİK	TASVİR EDİLEBİLİRLİK	SAHİP ÇIKMA	TARİHSELLİK	DOĞALLIK	GÖRSEL ÖLÇEK	MEKAN DUYGUSU	TOPLAM PUAN
Örnek Alan 1	Sahil Yolu – Dolgu Alanı Park Alanı	10	8	8	6	4	10	4	6	8	4	68
Örnek Alan 2	Endüstri Tesisleri Alanı Atıl Alan	0	2	8	6	8	0	4	4	2	0	34
Örnek Alan 3	Tarihi Kentsel Alan Kentsel Kimlik Alanı	8	6	8	4	8	8	10	2	10	10	74
Örnek Alan 4	Kırsal ve Kentsel Alan	2	4	10	8	4	8	6	6	6	2	56
YEDİKULE ÖRNEK ALANI ORTALAMA DEĞERLER		5	5	8,5	6	6	6,5	6	4,5	6,5	4	58

Bu puanlama yönteminde oransal olarak (kavramların birbirinin puanına ve toplam puana oranı) diğerine göre hiçbir şey değişmemektedir, sadece tüm kavram göstergeleri eşit olarak kabul edilerek değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda da, ortalamada aynı sonuç ortaya çıkmıştır; tüm alan, kompleks, tasvir edilebilir, sahip çıkılan, tarihi ve doğal özellikleri olan görsel ölçeği algılanabilir ve mekan duygusunu hissettirebilen bir alandır.

5.6. Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde önerilen görsel peyzaj kalite değerlendirme yöntemi Yedikule Örnek Alanı'nda uygulanmıştır.

Öncelikle, Yedikule Örnek Alanı'nın İstanbul Metropolü içindeki konumu, Tarihi Yarımada ve Yedikule'nin tarihsel ve mekansal önemi vurgulanmıştır. Daha sonra Yedikule Görsel Peyzaj Kalitesinin değerlendirilmesinin tam yapılabilmesi için, Yedikule'nin tarihsel süreç içinde geçirdiği evreler incelenmiştir. Tarihi yarımada planları ve bu planlar içinde Yedikule'nin gelişimi kavranmıştır. Yedikule ve içerdiği önemli yapılar, özellikle tarihi karakterini ve kimliğini oluşturan unsurlar değerlendirilmiştir. Yedikule Hisarının önemi ve tarihi geçmişi sunulmuş ve geçirdiği evreler anlatılmıştır. Yedikule ve çalışma alanının 1946 – 1966 – 1982 – 2005 yıllarına ait hava fotoğraflarıyla Yedikule gelişimi ve mekansal değişimi gözlenmiştir, buna göre 1946'dan 2005'e doğru bölgedeki tarım ve yeşil alanlar düzensiz konut alanlarıyla dolmuştur. Buradan çalışma alanına geçilmiş, çalışma alanı konumu ve özellikleri belirtilmiştir. Çalışma alanında seçilen dört ayrı alan bir bir tanıtılmıştır.

Daha sonra, görsel peyzaj kalite değerlendirme yöntem önerisi Yedikule örnek alanlarına uygulanmıştır. Yedikule örnek alanları gezilerek ve arazide inceleme yapılarak kavramlar değerlendirilmiş, puanlama yöntemiyle hava fotoğrafları ve çekilen fotoğraflar üzerinden de değerlendirme yapılarak sonuçlandırılmıştır.

Birinci puanlama yöntemi sonucunda dört örnek alan için ortaya çıkan puanlar aşağıdaki gibidir :

Örnek Alan .1. Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı Görsel Kalite Puanı : 63

Örnek Alan .2. Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan : 29

Örnek Alan .3. Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı : 79

Örnek Alan .4. Kırsal ve Kentsel Alan : 52

İkinci puanlama yöntemi sonucunda dört örnek alan için ortaya çıkan puanlar aşağıdaki gibidir :

Örnek Alan .1. Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı Görsel Kalite Puanı : 68

Örnek Alan .2. Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan : 34

Örnek Alan .3. Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı : 74

Örnek Alan .4. Kırsal ve Kentsel Alan : 56

Bu değerlendirmelere göre, Örnek Alan .1. Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı; tutarlı ve kompleks, okunabilir, geçicilik hissini veren, görsel ölçeği kavranabilen ve sahip çıkılan bir mekandır. Örnek Alan .2. Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan; tarihsel özelliği olan, tasvir edilebilir, geçicilik hissi veren, görsel ölçeği az da olsa algılanabilen bir mekandır. Örnek Alan .3. Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı; tarihsel özelliği çok yüksek olan, mekan duygusunu tam olarak verebilen, tutarlı ve okunabilir, kompleks, görsel ölçeği kuvvetli, tasvir edilebilme niteliği yüksek, sahip çıkılan bir mekandır. Örnek Alan .4. Kırsal ve Kentsel Alan; tarihsel özelliği olan, kompleks bir yapısı olan, az da olsa sahip çıkılan, görsel ölçeği algılanabilen, geçicilik hissini verebilen bir mekandır.

Yedikule örnek alanı bütün olarak değerlendirilecek olunursa görsel kalitesi çok yüksek olmayan ve genel olarak tarihsel özelliği olan, görsel ölçeği kuvvetli, mekan duygusunu bazı yerlerde hissettiren bir alandır. Bir takım görsel kalite iyileştirme çalışmalarıyla; görsel kalitesini ve dolayısıyla kentsel yaşam kalitesini yükseltmek mümkündür.

6. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasının başlangıcında bir çevre ya da mekan ne şekilde tasarlanmalı, hangi tasarım kriterlerine dayanarak tasarımlar yapılmalı sorusundan yola çıkılmıştır. Daha sonra bir yer ya da mekanın tasarlanmadan değerlendirilmesi gerektiği noktasına varılmıştır. Tasarlanacak ya da planlanacak alanın, öncelikle görsel unsurlarını ve görsel faktörlerle arazi yapısının faktörlerinin ilişkisini anlamak ve değerlendirmesini yapmak, yapılacak olan tasarımın gücünü ve kalitesini arttıracağı yönünde bulgular elde edilmiştir. Bir çevre ya da mekanın daha iyi, daha güzel, daha estetik ve bunların hepsinin birleştiği ortak nokta olan görsel kalitesinin daha yüksek olabilmesi için hangi yönlerinin yetersiz olduğunun saptanması gerekmektedir. Böylece tasarımın yapılması ve uygulanması aşamasından önce, ilk hedef kaliteli bir çevre yaratmak için mekanların veya çevrelerin değerlendirilmesidir.

21. yüzyılda kalite kavramı üzerinde iyice durulmaya başlanmıştır. İnsanların daha iyi çevrelerde yaşayabilmesi ve bunun için daha iyi çevreler yaratılabilmesi için çevresel kaliteyle ilgili gayretlerin artması gerekmektedir. Kalite kavramı; kentlerde kentsel yaşam kalitesi, çevresel kalite ve görsel kalite olmak üzere birbirini tamamlayan üç boyutta ortaya çıkmaktadır.

Kentsel Yasam Kalitesi; kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut gibi olanakların; toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler açısından üstün olmasıdır. Buna, toplumsal, kültürel, siyasal öğe ve süreçler de dahildir. Kentsel yaşam kalitesi kapsamında, kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan bireylerin eşit ve dengeli yararlanması da söz konusudur. Kentsel yasam kalitesi, çağdaş kent ve çevre standartlarının bir kentte sağlanmasıyla doğrudan alakalıdır. Çevresel kalite ise, insanların çevrelerini algılamadaki en önemli boyuttur. Çevresel güzellik ve memnuniyet, estetik faktörler çevresel kaliteyi nitelendiren unsurlardır. Görsel kalite ise; çevrenin, mekanın ve cisimlerin özellikle fiziksel boyutunu ve estetik mükemmelliğini içermektedir.

Bu bağlamda, görsel kalite tüm kentsel kalite kavramlarının temelini oluşturmaktadır. Çünkü insanlar çevrelerini ve kentsel çevre kalitesini önemsemektedirler, bu onlara öncelikle görsel kaliteyi yüksek tutmakla sağlanmaktadır. İnsanlar bu olguyu da ilk

olarak fiziksel özelliklerle kavrayabilmektedirler. Fiziksel unsurlar aynı zamanda sosyal unsurları ve kentsel aktiviteleri oluşturmaktadırlar. İnsanların aktiviteleri ve sosyal yaşam çevreyi, çevre de sosyal yaşamı ve aktiviteleri şekillendirmektedir. Çevresel algı; çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin etkileşimi sonucunda oluşmaktadır.

Bu doğrultuda, bu tez çalışmasında, görsel kalite değerlendirmesine sayısal bir yöntem önerilmektedir. Çünkü önemli olan bir kentin çevrenin nasıl daha iyi olması gerektiğini saptamaktan çok ne kadar daha iyi olması gerektiğine karar vermektir. Bu da, çevrenin ya da mekanın bir takım fiziksel göstergelerle, somut kanıtlarla değerlendirilip sonuçlandırılmasıyla başarılmaktadır.

Türkiye'de, özellikle tarihi dokuya sahip kentlerde fiziksel çevre şartlarının çok iyi olmadığı gözlenmektedir. Tarihi çevreler kentleşme sürecine uyum gösterememektedir ve hızlı kontrolsüz gelişmelerin sonucunda yıpranmaktadırlar. Bu yüzden, özellikle tarihi kent dokusuna sahip bunun yanında tarihi ve mimari yapıları içeren kentlerde kaliteyi arttırıcı yönde planlamalar ve koruma çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Tüm bu anlatılanların doğrultusunda; bu tez çalışmasında görsel peyzaj kalite değerlendirmesine yönelik getirilen öneri tarihsel çevrede irdelenmiştir. Tarihsel çevrede görsel peyzaj kalite değerlendirmesinin nasıl olması gerektiği ve sonucunda da bu değerlendirmeye göre hangi yönde kalite iyileştirilmesine gidileceği saptanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda; öncelikle bu çalışmada, tarihsel çevrenin estetik kalitesinin algılanması üzerinde durulmuştur. Daha sonra tarihsel çevre ile kentsel yaşam kalitesi ve peyzaj kalitesi arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu tanımlamaların ardından, bugüne kadar görsel peyzaj kalite değerlendirmesinde yapılmış çalışmalar ve yöntemler incelenerek görsel peyzaj kalite değerlendirme yöntemi önerisine hazırlık yapılmıştır. Tüm bunların sonucunda, görsel peyzaj kalite değerlendirme yöntem önerisi getirilmiştir.

İlk olarak, bir literatür taraması ile bu konuda Dünya'da ve Türkiye'de yapılan çalışmalar incelenmiştir. Kentsel çevre ve peyzaj göstergelerinin azlığı ve yetersizliği tespit edilmiştir. Kirlilik, erozyon, ulaşım gibi niceliksel göstergelere sahip konularda sayısal değerlendirme yapmak daha kolaydır, bu yüzden peyzaj göstergelerinin azlığı nedeniyle görsel peyzaj kalitesini değerlendirme zorluğu anlaşılmıştır. Bu yöntemde, her peyzaj türüne (kentsel peyzaj, kırsal peyzaj) uygulanabilecek şeffaf

bir çerçeve sunulmuştur. Ancak böyle bir çalışma görsel peyzaj karakterini analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışmada, literatürde karşılaşılan tüm kavramlar değerlendirilmemekte, yalnızca en fazla görsel peyzajı ilgilendiren ve ortak kriterler olan ve bu tarz bir peyzaj çalışmasını destekleyen kavramlar değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada önerilen yöntemdeki hedef, teorik kavramlarla görsel göstergeler arasındaki adımları tanımlamaktır. Odaklanılan nokta ise peyzajın görsel karakteridir. Görsel kavramlar; onların alakalı olduğu yapı, fonksiyon ve değerle gruplanmıştır. Böylece kavramlar peyzaj yapılarıyla sınırlanarak, gözlemcinin özelliklerinden yani öznellikten sıyrılır ve bağımsız olmuşlardır. Fonksiyonlarla alakalı olan bu kavramlar peyzajın kendi yapısında ortaya çıkmaktadır.

Buna göre kavramsal bir çalışma yapılmış, 10 ana kavram literatürde incelenmiştir. Bunlar; *tutarlılık, okunabilirlik, komplekslilik, geçicilik, tasvir edilebilirlik, sahip çıkma, tarihsellik, doğallık, görsel ölçek ve mekan duygusu* kavramlarıdır. Bu kavramlar dört seviyeli hiyerarşik bir soyutlamayla, soyuttan somut hale dönüştürülerek sayılabilen ve ölçülebilen kavramlar haline dönüştürülmüştür.

Daha sonra bu kavramlar göstergelerinin bulunup bulunmadığına göre puanlama yöntemiyle değerlendirilmiştir. Yöntem olarak kullanılan bu puanlama sisteminde, her kavramın beş göstergesi incelenmiştir. Bu çalışmadaki her bir kavramın beş tane kavram temelini oluşturan göstergesi bulunmaktadır. Görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden değerlendirilemeyeceği öngörülmüştür. Görsel peyzaj kalitesini oluşturan kavramların kendi aralarında bir hiyerarşi söz konusudur. Bu hiyerarşiden yola çıkılmış ve kavramlara toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde puanlar verilmiştir. Her bir göstergenin gösterge puanı oluşmuştur. Tablo 4.1. Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 1'de görülmektedir. Bu çalışma, meslek gruplarından; peyzaj mimarları, mimarlar ve şehir plancılarına hitap etmektedir. Önerilen puanlama sistemi subjektif değerler içerse de, objektif bir yöntemdir.

Bu puanlama sistemindeki çarpanlar, meslek gruplarına göre ve değerlendirilen bölgeye göre farklılık gösterebilmektedir. Değerlendirilen alanın karakterine göre çarpanlar arasında hiyerarşi kurgusu yapılabilmektedir. Değerlendirilen bölgeleri eşit kabul ederek, bu sayısal puanlama sistemi çarpansız da yapılabilir. O zaman sadece gösterge değerlendirme puanını kullanarak herhangi bir ayrı değer katmadan hesap yapılmaktadır. Yine örnek çalışma alanlarının görsel peyzaj

kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirilen kavramların toplam peyzaj kalitesi hesaplanırken eşit puan üzerinden hesaplanmaktadır. Kavramlar toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde, her bir kavramın gösterge puanı 2 olarak kabul edilmektedir. Çarpan kullanmadan değerlendirme kavramlarının her birini eşit kabul ederek yapılan puanlamanın bir örneği Tablo 4.3.'te yer almaktadır.

Son olarak da, tüm alan için Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi yapılmakta, bütün alan için ortalama bir değere ulaşılmaktadır.

Bu görsel peyzaj kalite değerlendirme yönteminin uygulanması için Yedikule Örnek Alanı seçilmiştir. Bu alanın seçilmesinin nedeni çok kompleks bir yapıya sahip olmasıdır. Değerlendirilmesi hedeflenen kavramların ve göstergelerin hepsinin görülebileceği bir alan olması seçilmesinin başlıca nedenidir. Bu amaç doğrultusunda Yedikule alanı dört bölgeye ayrılmış öncelikle ayrı ayrı daha sonra bütün olarak değerlendirilmiştir. Seçilen dört bölge;

- Örnek Alan .1. Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı,
- Örnek Alan .2. Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan.
- Örnek Alan .3. Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı.
- Örnek Alan .4. Kırsal ve Kentsel Alan olarak belirlenmiştir.

Örnek alanların mevcut durumunun ortaya konabilmesi için gözlemler, incelemeler, araştırmalar yapılmış, alanın fotoğrafları çekilmiştir. Bu incelemeler ve değerlendirmelerle tezin teorik kısmı bu alanda sorgulanmıştır. Bizzat alanda çalışılarak ve gezilerek yerinde tespitlerde bulunularak tüm kavramlar değerlendirilmiştir.

Alan çalışması bölümünden sonra; alanda çekilen fotoğraflar ve hava fotoğrafları üzerinden teorik çerçevede değerlendirilmek istenilen kavramların göstergeleri puanlama yöntemiyle değerlendirilmiştir. Hava fotoğrafları ve alanın farklı bakış açılarından çekilmiş fotoğrafları baz alınarak bu dört bölgede ayrı ayrı puanlama yapılmıştır. Her alanın görsel peyzaj kalitesi, toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Görsel peyzaj kalitesini oluşturan kavramların hiyerarşisinden yola çıkılarak kavramlara toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde puanlar verilmiştir. Sonuçta bu bölgeler Görsel Peyzaj Kalite Puan Skalası oluşturularak kıyaslanmıştır. Ayrıca görsel peyzaj kalite değerlendirilmesi için önerilen 2. puanlama sistemi de

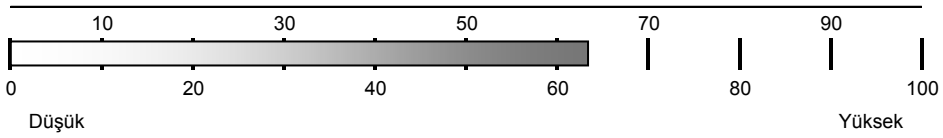
örnek olarak verilmiştir. Bu sistemde, kavramlar toplamda 100 puanı oluşturacak şekilde, her bir kavramın gösterge puanı 2 olarak kabul edilmiştir. Çarpan kullanmadan değerlendirme kavramlarının her birini eşit kabul ederek puanlama yapılmıştır. Bunların sonucunda da, tüm alan için Genel Değerlendirme Puan Tablosu oluşturulmuştur.

Bu doğrultuda hedeflenen, Yedikule Örnek Alanı'nın görsel peyzaj estetik kalitesini ortaya koymak ve bunun sonucunda bu tarihsel dokuda kalite iyileştirmesi için önerilerde bulunmaktır. Sonuç olarak, bu çalışmada görsel peyzaj kalite değerlendirme çalışmasının yaşam kalitesini artırıcı yönde olumlu bir çalışma olduğu belirlenmiş bu amaçla yapılacak çalışmalarla kalite kriterlerinin yükseltilebileceği vurgulanmıştır.

Önerilen puanlama yöntemi sonucunda, Yedikule Örnek Alanının Görsel Peyzaj Kalite Puanları aşağıda sıralanmaktadır:

- Örnek Alan .1. Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı

Tablo 6.1 **:** Örnek Alan 1 Puan Skalası

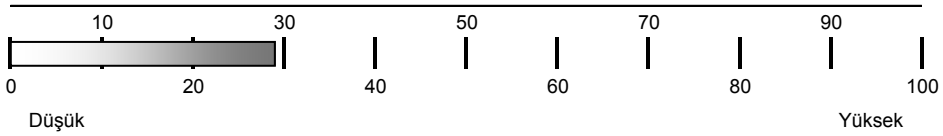

Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 63 (Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2'ye göre Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 68)

Örnek Alan 1 / Sahil Yolu – Dolgu alanı – Park Alanı 'ın Puanlama Sistemiyle görsel kalite değerlendirmesi sonucunda bu alan; tutarlı, okunabilir, geçicilik hissini veren, görsel ölçeği kavranabilen ve sahip çıkılan bir mekandır. Buna karşın; tarihsel özelliği çok yüksek olmayan, çok doğal olmayan, mekan duygusunu çok fazla hissettirmeyen ve tasvir edilebilirlik yönü zayıf olan bir mekan olarak ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirme sonucunda bu alanın kalitesinin yükseltilmesi için; tarihi dokuyla bağlantısının kurulması, doğallığın ve denizin ön plana çıkarılması için iskele ve kıyıyla ilintili tasarımların yapılması, mekan duygusunun hissedilebilmesi için mekanın kimliğini ön plana çıkaracak ve mekana ait öğelerin birbiriyle ilişkisinin güçlü olduğu tasarımların yapılması, aktif rekreasyon alanına dönüştürülmesi önerilmektedir.

- Örnek Alan .2. Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan.

Tablo 6.2 **:** Örnek Alan 2 Puan Skalası

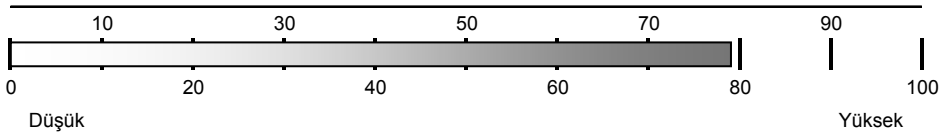
Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 29 (Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2'ye göre Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 34)

Örnek Alan 2 / Endüstri Tesisleri Alanı – Atıl Alan 'ın Puanlama Sistemiyle görsel kalite değerlendirmesi sonucunda bu alan; tarihsel özelliği olan, tasvir edilebilir, geçicilik hissi veren bir mekandır. Buna karşın; tutarsız ve görsel ölçeği algılanamayan, okunabilirliği az, doğal olmayan, mekan duygusu veremeyen ve sahip çıkılmayan bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Bu değerlendirme sonucunda bu alanın kalitesi diğerlerine göre oldukça düşük çıkmıştır. Bu alanda kalitenin yükseltilmesi için; objelerin birbiriyle uyumunun sağlanması, renk ve doku tekrarı yapılarak tutarlı bir mekan haline dönüştürülmesi, plan algısının güçlendirilmesi, yönlenmesinin kuvvetlendirilmesi, sınırların belirlenmesi, alanın bakım durumu çok kötü olmasında ötürü buradaki alanların terkedilmiş durumunun düzeltilmesi, atıkların toplanması önerilmektedir. Ayrıca doğal çevreyle yapıların uyumu sağlanması, mekan duygusunun oluşabilmesi için, mekanın kimliğini ön plana çıkaracak tasarımların yapılması; oradaki tarihi binalara işlevler kazandırılması örnek olarak tarihi ve mimari değeri olan binaların restore edilerek sanat atölyeleri, müzeler, kültürel aktivitelerin yapıldığı yerler haline getirilmesi, buradaki tehlike ve korku olgusunun da çözülmesi önerilmektedir.

- Örnek Alan .3. Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı.

Tablo 6.3 **:** Örnek Alan 3 Puan Skalası

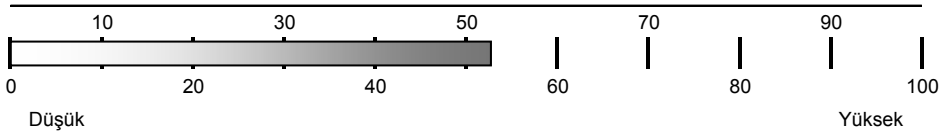
Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 79 (Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2'ye göre Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 74)

Örnek Alan 3 / Tarihi Kentsel Alan – Kentsel Kimlik Alanı ‘ın Puanlama Sistemiyle görsel kalite değerlendirmesi sonucunda bu alan; tarihsel özelliği çok yüksek olan, mekan duygusunu tam olarak verebilen, tutarlı ve okunabilir, kompleks, görsel ölçeği kuvvetli, tasvir edilebilme niteliği yüksek, sahip çıkılan bir mekandır. Buna karşın; çok doğal olmayıp geçicilik hissini tam veremeyen bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Bu değerlendirme sonucunda bu alanın görsel kalitesi diğer alanlara göre daha iyi durumdadır. Bu alanın görsel kalitesinin yükseltilebilmesi için doğal çevre ve yapılaşmış çevreye uyumlu tasarım önerileri getirilmesi önerilmektedir. Geçicilik hissini vermesi de buna bağlıdır, yeşil peyzaja ağırlık verilmesi, Yedikule Hisarı’nın önündeki meydan düzenlenerek, sahil dolgu alanıyla bağlantısı sağlanması önerilmektedir.

- Örnek Alan .4. Kırsal ve Kentsel Alan olarak belirlenmiştir.

Tablo 6.4 **:** Örnek Alan 4 Puan Skalası

Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 52 (Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2’ye göre Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 56)

Örnek Alan 4 / Kırsal ve Kentsel Alan ‘ın Puanlama Sistemiyle görsel kalite değerlendirmesi sonucunda bu alan; tarihsel özelliği olan, kompleks bir yapısı olan, az da olsa sahip çıkılan, görsel ölçeği algılanabilen, geçicilik hissini verebilen bir mekandır. Buna karşın; tutarsız, net okunamayan, doğallığı az olan, mekan duygusu tam hissedilemeyen, tasvir edilebilme özelliği zayıf bir mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Bu değerlendirme sonucunda bu alanın kalitesinin yükseltilmesi için; doğal koşullarla arazi faktörlerinin ve arazi kullanımının uyumunu içeren çözümler üretilmesi, yönlenme tabelaları konularak okunabilirliğinin arttırılması, yeşil peyzaja ağırlık verilmesi, mekan duygusunun algılanabilmesi için mekan kimliğini algılamayı sağlayan, topografyaya uyan, doğal ve yapay çevreye ve bunların birlikteliğini sağlayan tasarımların yapılması, nirengi noktalarının daha öne plana çıkarılması önerilmektedir. Ayrıca, bu alanın kalitesinin arttırılması için, tarım yapılan yerlerde ekoturizm yapılması önerilmektedir.

Örnek Alan Bütününün Ortalama Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 55,75 (Görsel Peyzaj Kalitesi Kavramları Puanlama Sistemi 2'ye göre de Görsel Peyzaj Kalite Puanı : 58)

Bu değerlendirmeye göre tüm alan, kompleks, tasvir edilebilir, sahip çıkılan, tarihi ve doğal özellikleri olan görsel ölçeği algılanabilir ve mekan duygusunu hissettirebilen bir alandır. Bu puanlama yönteminde ortalama değer olarak diğerine göre hiçbir şey değişmemektedir, sadece tüm kavram göstergeleri eşit olarak kabul edilerek değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda da, ortalamada aynı sonuç ortaya çıkmıştır.

Yedikule Örnek alanı genel olarak değerlendirilecek olursa; görsel kalitesi çok iyi seviyede değildir. Alanın bütününün görsel kalitesini artırılması ve dolayısıyla kentsel yaşam kalitesinin arttırılması için genel öneriler getirilmektedir. Bu doğrultuda;

- Yedikule kentsel alanının sahil alanına yaya yolu ile bağlanması,
- Kentsel alanda yaya yollarının kuvvetlendirilmesi,
- Kara surları dibindeki tarım alanının daha aktif ve turizme de katkı sağlayan ekoturizm alanına dönüştürülmesi,
- Kara surları çevresine yaya yolu ve yeşil bant yapılması,
- Kara surları boyu, kentsel doku, Yedikule Hisarı ve sahil alanının arasında bağlantısı ve sürekliliği olan yeşil bant yapılması,
- Kaldırılması gereken tren yolu hattı yerine Yedikule'ye hizmet edecek tramvay yapılması,
- Kıyıdaki iskele efektif kullanılarak deniz ulaşımı sağlanması,
- TCDD Alanının aktif bir şekilde değerlendirilip atıllığından kurtulması için; mekandaki yapıların restore edilerek bunlara fonksiyon kazandırılması, bu yapıların tarihi değerinin devamlılığının sağlanması için müze olarak işlevlendirilmesi, mekandaki açık alanların değerlendirilerek, geçici sergi – fuar alanı yapılaması, bu sergi alanlarında arazideki makina ve yapıların sergilenmesi (açık hava sergisi) rekreasyon alanı, atölyeler yapılması, sonuç olarak TCDD arazisinin Yedikule sahili boyunca yarattığı iletişimsizliğin engellenmesi,

- Tüm Yedikule'ye hitap edecek kapalı ve açık otoparkların yapılması,
- Tüm alanda işaretleme ve yönlendirmenin etkin yapılması,
- Tüm alanda yeşil alanların arttırılması, oturma elemanlarının arttırılması, doğallığın ve tarihi yapıların ön plana çıkarılması,
- Bunların dışında, bakım ve yönetim hizmetlerinin güçlendirilmesi,
- İnsanların mekana kendilerini ait hissedebilecekleri, mekan duygusunun korunduğu çözümler üretilmesi önerilmektedir.

Böylece; her bir alanın ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan kavramlar üzerine yapılan önerilerin ve Yedikule bütününde yapılan önerilerin gerçekleşmesi durumunda bu çevrede görsel yaşam kalitesi, çevresel kalite ve hepsinin oluşturduğu kentsel yaşam kalitesi yükselmiş olacak, Yedikule ve çevresi insanların yaşamaktan ve bulunmaktan mutlu olduğu bir alan haline dönüşecek ve sahip olduğu eski kent dokusu ile tarihi ve mimari değerler yıpranmadan gelecek nesillere aktarılabilecektir.

Görsel peyzaj kalite değerlendirmesi için ortaya konan bu çalışma sistematiğ; tasarımın bir önceki evresi olan değerlendirme sürecini ortaya koyduğu için bu şekilde değerlendirilen alanlar daha iyi tasarlanacak ve insanların memnuniyetinin ve yaşam kalitesinin üst düzeyde olduğu tasarımlar olacaktır, gelecek araştırmalara büyük ölçekli bir katkı sağlayacak ve görsel peyzaj kalitesinin alanın değerine etkisini ortaya koyacaktır. Bu çalışma ile görsel peyzaj kalite değerlendirmesi daha teknik ve daha niceliksel boyutta ele alınabilecektir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul, Yapı – Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Appleton, J.H., 1975. The Experience of Landscape, Wiley, New York

Atabek, E., 2002. Kamusal Mekanda Kalite, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydınlı, S., 1986. Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, *Doktora Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Bell, S., 1999. Landscape Pattern, Perception And Process, E&FN Spon, London.

Carlson, A.A., 1977. On the Possibility of Quantifying Scenic Beauty, *Landscape Planning*, **4**, 131-171

Cohen, N., 2001.Urban Plannıng Conservatıon And Preservatıon, McGraw – Hill Companies, New York

Çerçi, S., 1997. Konut Yakın Çevresinin Kullanıcı Bilişsel Duygusal ve Davranışsal Parametrelere Bağlı Olarak Değerlendirilmesi, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Coeterier, J.F., 1996. Dominant Attributes In The Perception and Evaluation of the Dutch Landscape, *Landscape and Urban Planning*, **66**, 239-255

Daniel, T.C., 2000. Whither Scenic Beauty?Visual Landscape Quality Assessment in the 21st century*, Landscape and Urban Planning*, **54**, 267-281.

Daniel, T.C., Vining, J., 1983. Methodological Issues in the Assessment of Landscape Quality, Behaviour and the Natural Environment, Plenum Press, New York, 39-84

Doğan, M.H., 1975. 100 Soruda Estetik, Gerçek Yayınevi,

Doruk, B., 1973. Mimari Tasarıma Giriş Programı, *Doçentlik Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erkman, U., 1973.. Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gobster, P.H., 1999. An Ecological Aesthetic For Forest Landscape Management, *Landscape Journal*, **18**, 54-64

Hançerlioğlu, O.,1989. Felsefe Ansiklopedisi, TCY Press, New York

ICOMOS, 1964. II.International Congres of Architects and Technics of Historical Monuments, Venice, Charter
http://www.icomos.org/venice_charter.html (07.01.07).

ICOMOS, 1987. Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas Washington, Charter
http://www.international.icomos.org/charters/towns_e.htm, (22.04.07).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Ve İmar Müdürlüğü, 2003. Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) 1/5000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planı raporu, İstanbul.

Kaplan, R., Kaplan, S., 1989. The Experince of Nature : A Psychological Perspective, Cambridge University, Cambridge.

Kağan, M., 1993. Estetik ve Sanat Dersleri, İmge Kitabevi, İstanbul

Kaplan, A. ve Küçükerbaş, E., 2000. Kentsel Tasarımda Peyzaj Mimarlığının Yeri ve Kentsel Peyzaj Tasarımı, *Peyzaj Mimarlığı Kongresi*, 50-55, Ankara.

Karaman, A., 1995. Ders Notları, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Konuk, G., 1988. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Ders Notları, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Kubat, A.S.,Çıracı, H.,Aydınlı, S., 1990. The Design Criteria of Public Spaces in Historical Environment : Beyazit Square as a Case Study, *International Journal for Housing Science and its Applications*, **14**, 197-209, Florida International University, Florida, USA.

Kubat A.S., Ertekın Ö., Eyuboglu E., 2005. *International Workshop on Sustainable Urban Regeneration – Proceedings and Presentations,* TUBITAK & İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi, Istanbul

Kubat A.S., Eyüboğlu E., Ertekin Ö., 2007. A New Urban Planning Approach for the Regeneration of a Historical Area within Istanbul's Central Business District, *Journal of Urban Design*, **12**, 321-339, Taylor & Francis, UK.

Kuban, D., 1996. İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Kut, S., 2007. , Endüstri Arkeolojisi Dersi Çalışması, İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi, Istanbul

Lang, J., 1987. Creating Architectural Theory, Van Nostrand Reinhold Co., Newyork

Litton, R.B., 1968. Forest Landscape Description and Inventories, Berkley, USDA

Lothian, A., 1999. Landscape And The Philosophy Of Aesthetics: Is Landscape Quality Inherent In The Landscape Or in The Eye Of The Beholder, *Landscape and Urban Planning*, **44**, 177-199.

Lynch, K., 1960. The Image of The City, Press, Cambridge: The MIT Press.

Murphy, D. M., 2005. Landscape Architecture Theory, Waveland Press, Illinois.

Ocakçı, M., 1995. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, *Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım, 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, M.S.Ü., İstanbul, 4-6 Kasım, s.163 – 170.

Önem, Buket., 2004. Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik : Haliç Üzerinde Bir Yöntem Önerisi, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Palmer, J.F., Hoffman, R.E., 2001. Rating Reliability and Representation Validity in Scenic Landscape Assessments, *Landscape and Urban Planning*, **54.**

Rapoport, A., 1977. Human Aspects of Urban form: Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design, Pergamon Press, NewYork

Seamon, D., 1982. The Phenomenological Contribution to Environmental Psychology, *Journal of Environment*, **2**, 119-140

Şentürer, A., 1995. Mimarlıkta Estetik Olgusunun Bağımlı ve Bağımsız Değişken Açısından İrdelenmesi, *Doktora Tezi,* İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Timuçin, A., 1998. Estetik, İnsancıl Yayınları, İstanbul

Tuan, Y., 1974. Topophilia : A Study of Environmental Perception, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

Tveit, M., Ode, A., Fry, G. 2006. Key Concepts in A Frame For Analysing Visual Landscape Character, *Landscape Research*, **31**, 229-255.

Val, G.F., Atauri, A.J., Lucio, Jose, 2006. Relationship Between Landscape Visual Attributes And Spatial Pattern Indices: A Test Study in Mediterranean-Climate Landscapes, *Landscape And Urban Planning*, **77**, 393-407.

Yıldızcı, A.C., 2001. Peyzaj Planlaması Ders Notları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Zeren Gülersoy, N., 2003. Sit Koruma Ders Notları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Zeren Gülersoy, N., Selçuk, Z. F., 2004. Boğaziçi'nin Ekolojik Peyzaj Planlaması İçin Bir Değerlendirme Yöntemi*, İ.T.Ü. Dergisi*, **1**, 89-102.

Zube, E.H., 1974. Cross-Disciplinary and Inter Mode Agreement on The Description and Evaluation of Landscape Resources, *Environmental Behavior*, **6,** 69-89

www.icomos.org, 16.04.2008

http://sehirrehberi.ibb.gov.tr, 20.04.2008

http://tr.wikipedia.org, 25.04.2008

www.wikimapia.com, 10.04.2008

www.wowturkey.com, 25.03.2008

www.yedikulezindanları.com, 27.03.2008

ÖZGEÇMİŞ

Hanzade Kuğu TÜFEKÇİOĞLU 1980 yılında Eskişehir'de doğdu. Ortaokul ve lise eğitimini Eskişehir Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1999 yılında girdiği İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü'nden 2004 yılında onur derecesiyle mezun oldu. 3 yıl boyunca İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi'nde öğrenci asistanlık görevini üstlendi. 2004 yılında İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Programına başladı.